

MUHIDDIN ABDULLAYEV

**MAKTABGACHA
TA'LIMDA MUSIQA
O'QITISH METODIKASI**

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SHAHRISABZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

ABDULLAYEV MUHIDDIN YUSUPOVICH

**MAKTABGACHA
TA‘LIMDA MUSIQA
O‘QITISH METODIKASI**

*60111300-Musiqqa ta‘limi yo‘nalishi talabalari uchun
o‘quv qo‘llanma*

UO‘K 371.01
KBK 83
A - 95

Abdullayev Muhiddin,

Maktabgacha ta'limda musiqa o'qitish metodikasi/ M. Abdullayev /o'quv qo'llanma – Qarshi, «Nasaf NMIU» – 2024. 114 bet.

Mazkur o'quv qo'llanma "Pedagogika" ta'lim, 60111300-Musiqa ta'limi yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan. O'quv qo'llanmada Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa mashg'ulotlarini tashkil etish va bog'cha yoshidagi bolalarni jismoniy hamda ma'nan rivojlantirish yuzasidan metodik tavsiyalar, bayram ertaliklari bo'yicha amaliy mashg'ulotlarga musiqiy asarlar va ertalik senariylari keltirilgan. Ushbu o'quv qo'llanma "Musiqa ta'limi" yo'nalishining "Maktabgacha ta'limda musiqa o'qitish metodikasi" fani uchun nazariy va amaliy qo'llanma sifatida tayyorlandi.

* * *

This is it study guide "Pedagogy" education , 60111300 - Music education direction students designed for Education in the guide Before school education in organizations music training organize reach and Kindergarten age the children physical and meaning development on the surface Methodical recommendations , holiday mornings according to practical to training musical works and morning scenarios given . This The study guide of the "Music Education" course Preschool in education music teaching methodology " science was prepared as a theoretical and practical guide for

* * *

Это оно Учебное пособие «Педагогика» образование, 60111300 – Музыкальное образование. направление студенты предназначен для Образование в руководстве До школы образование в организациях музыка обучение организовать достигать и Детский сад возраст дети физический и значение разработка на поверхности Методический рекомендации, праздник утро в соответствии с практичный на обучение мюзикл работает и утро сценарии данный . Этот Учебное пособие по курсу «Музыкальное образование» «Дошкольный в образовании музыка преподавание методология» наука был подготовлен как теоретическое и практическое руководство для.

Mas'ul muharrir:

H.TURSUNOV,

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

San'atshunoslik kafedrası o'qituvchisi

Taqrizchilar:

B.Inatullayev,

Namangan davlat universiteti Madaniyatshunoslik kafedrası dotsenti.

O.Ruziyeva,

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

San'atshunoslik kafedrası katta o'qituvchisi

*Ushbu o'quv qo'llanma O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining
2024-yil 4-martdagi 55-sonli buyrug'iga asosan nashr etishga ruxsat etilgan*

© M. Abdullayev, 2024-yil

© "Nasaf" NMIU, 2024-yil

ISBN 978-9910-9279-6-6

KIRISH

Istiqlol sharofati bilan yurtimizda "Ozod va obod vatan, erkin va farovon hayot barpo etish" yo'lidan borar ekanmiz, jamiyatimizning barcha sohalarida tub o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. O'sib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama mukammal inson qilib tarbiyalash hozirgi kunning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib turibdi.

Maktabgacha yoshdagi bolaga singdirilgan bilim va qadriyatlar uning butun kelgusidagi hayotini belgilab berishi sababli maktabgacha ta'lim uyg'un rivojlangan shaxsni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Hozirgi vaqtda respublikada 9000 mingdan ortiq davlat va xususiy maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyat olib olib borayapti. Maktabgacha ta'lim sohasi uzluksiz ta'lim tizimining birlamchi bug'ini hisoblanib u har tomonlama sog'lom va barkamol bola shaxsini tarbiyalash va maktabga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bois O'zbekiston respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida" gi 2017 yil 9-sentabrdagi PQ-3261, hamda 2017 yil 30-sentabrda uzluksiz ta'lim tizimining muhim bo'g'ini bo'lgan Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, samarali davlat boshqaruv tizimini yaratish, maktabgacha ta'lim muassasalari davlat nodavlat tarmog'inikengaytirish, moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, ularni malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, maktabgacha ta'lim muassasalariga bolalarni qamrab olishni keskin oshirish, ta'lim-tarbiya jarayonlariga zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarni tadbiq etish oraqli bolalarni har tomonlama intellektual, ma'naviy-estetik jismoniy rivojlantirish hamda ularni maktabga tayyorlash sifatini tubdan yaxshilash maqsadida farmoyishi qabul qilindi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqa mashg'ulotlarinig ahamiyati beqiyosdir. Bo'lajak musiqa mutaxassisleri yosh avlod ongiga yuksak tuyg'ularni singdirish, ularda Ona Vatanga muhabbat, go'zallikka intilib yashash, uni asrash va yaratishga bo'lgan ishtiyoq uyg'otuvchi kasb egalari hisoblanadilar.

MTTda musiqa mashg'ulotlari bo'yicha davlat o'quv standartlari va dasturlarini, darslik va metodik, o'quv qo'llanmalarini zamonaviy mezonlar asosida takomillashtirish zarurligi ta'kidlanadi. Musiqiy ta'limning oliy maqsadi: yosh avlodni milliy musiqa merosimizga vorislik qila oladigan hamda musiqa boyligini idrok eta oladigan, yetuk, barkamol, madaniyatli, nafaqat o'z milliy an'analarini, balki boshqa millatlar madaniyatidan boxabar va bu an'ana, madaniyatlarini hurmat qiladigan qilib voyaga yetkazishdan iboratdir. Bunda nafosat tarbiyasining ahamiyati benihoya kattadir. Nafosat tarbiyasining mazmuni serqirra bo'lib, musiqa tarbiya eng asosiy o'rinni egallaydi. Xalq pedagogikasi o'sib, rivojlanib borayotgan bir davrda xalq musiqiy namunalarini o'rganish atoqli san'atkorlar ijodidan mashg'ulot jarayonida keng foydalanish musiqa tugaragi rahbari oldida turgan dolzarb vazifalardan biri ekanligi ta'kidlanadi. Mazkur tavsiyada mavjud pedagogik vazifalar saqlangan holda, O'zbekistonga xos milliy qadriyatlar, an'analar, xalq ijodi, musiqani bolalarning idrok etish qobiliyati darajasiga bosqichma-bosqich tatbiq etish nazarda tutiladi. Uslubiy qo'llanmadagi tavsiya etilayotgan ko'rsarmalar, musiqa repertuari jonajon vatanga muhabbat, mehnatsevarlik, tabiatni e'zozlash, do'stlik, hamjihatlik, rahm-shavqat kabi hislar musiqiy obrazlar orqali idrok etishga qaratilgan va mashg'ulot jarayonida quyidagi ijrochilik malakalarini shakllantirish zarur. Tovushni to'g'ri ohangda ijro etish, musiqa ostida ritmik harakatlarni ifodali bajara olish, cholg'u asboblarining tovushiga ko'ra ajrata olish va ularni aniq uslublarda, bolalar cholg'u asboblarida chalishga o'rgatishdan iborat.

Zamonamizdagi ma'naviy, madaniy, siyosiy, iqtisodiy o'zgarishlar, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, axborot texnologiyalarining ta'lim jarayoniga kirib kelishi bo'lajak "Musiq

ta'limi" yo'nalishi bo'yicha tahsil olayotgan talabalarga nisbatan yuqori talablarni qo'yimoqda. Ushbu o'quv qo'llanmada biz asosan, oliy o'quv yurtlari va o'rta maxsus kasb-hunar kollejlari musiqa yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar hamda "MTT da musiqa tarbiyasi" o'quv fani bo'yicha ma'ruza o'qiyotgan, maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqiy mashg'ulotlar olib borayotgan musiqiy rahbarlar uchun musiqa ta'limining boshlang'ich bosqichlarida qo'llashlari kerak bo'lgan nazariy-amaliy, psixologik hamda pedagogik bilimlarini oshirish hamda musiqa rahbarlari, o'qituvchilarini kasblariga yo'naltirish maqsadida metodik tavsiyalar, bayram ertaliklari uchun yoshga doir guruhlar kesimida tahminiy asarlar berishga harakat qildik.

I BOB. MA'RUZA MASHG'ULOTLARIDA O'TILADIGAN MAVZULAR
"Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasasida davlat o'quv dasturining mazmun-
mohiyati
UMUMIY QOIDALAR

Maktabgacha ta'lim muassasasining davlat o'quv dasturi (quyida: "MTT davlat o'quv dasturi") O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshidagi bolalarni rivojlantirish borasidagi Davlat talablariga muvofiq ishlab chiqilgan me'yoriy-huquqiy hujjat bo'lib, unda maktabgacha ta'lim muassasasining maqsad va vazifalari, o'quv-tarbiyaviy faoliyatning asosiy g'oyalari ifodalangan, shuningdek, bolaning ta'limning keyingi bosqichiga o'tishidagi asosiy kompetensiyalari belgilangan.

Davlat o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan quyidagi ta'lim muassasalarida qo'llash uchun majburiy:

- davlat maktabgacha ta'lim muassasalar;
- maktabgacha ta'lim sohasida xizmat ko'rsatuvchi nodavlat muassasalar;
- maktabgacha guruhlarga ega bo'lgan "Mehribonlik" bolalar uylar;
- maktabgacha va boshlang'ich ta'limni nazorat qiluvchiboshqaruv organlar.

MTTda davlat o'quv dasturini qo'llash

Davlat o'quv dasturi variativ o'quv dasturlarini yaratishda majburiy tayanch hujjat hisoblanadi. Ta'lim muassasalari Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan tasdiqlangan variativ o'quv dasturlaridan foydalanish huquqiga ega.

Ta'lim muassasasi Davlat o'quv dasturi asosida o'zining MTT ishchi o'quv dasturini ishlab chiqish huquqiga ega. Ta'lim muassasasining ishchi o'quv dasturi muassasa pedagoglari tomonidan ota-onalarni jalb etgan holda tuziladi va amaldagi qonunchilik tartibida tasdiqlanadi

MTTning maqsad va vazifalari

MTTning maqsad va vazifalari quyidagilardan iborat:

- bolaning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlanishiga oid Davlat talablari asosida hamda Davlat o'quv dasturiga muvofiq uning har tomonlama va barkamol rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarning o'quv-tarbiyaviy faoliyatini tashkil qilish va amalga oshirish;
- bolalarning ilk rivojlanishi masalalarida ota-onalar va jamiyatga tegishli bilimlar berishni tashkil etish va amalga oshirish;
- bolalarning ilk rivojlanishi masalalarida oila va jamiyat bilan o'zaro hamkorlikni tashkil qilish va amalga oshirish.

MTT TA'LIM JARAYONINING MAQSAD VA TAMOYILLARI

MTT ta'lim jarayonining maqsadlari

O'quv-tarbiyaviy jarayonning maqsadi bolalarda umumiy kompetensiyalar va rivojlanish sohalari kompetensiyalarini shakllantirish uchun tegishli sharoitlar yaratishdan iboratdir.

MTTda ta'lim jarayonini tashkil qilish tamoyillari

MTT ta'lim jarayonining tamoyillari quyidagilardan iborat:

- bola huquqlari, o'ziga xos rivojlanish xususiyat va salohiyatlarini hisobga olish;
- ta'lim jarayonida barcha turdagi rivojlanish sohalarining o'zarobog'liqligi;
- bola salomatligini asrash va mustahkamlash, uning ehtiyojlari, shujumladan, uning harakatlanish ehtiyojlarini qondirish;
- bolaning ijodiy qobiliyatlarini qo'llab-quvvatlash;
- o'yin orqali ta'lim berish va rivojlantirish;
- bolaning rivojlanishi va ijtimoiy moslashishi uchun qulay muhit yaratish;
- bola uchun xavfsiz muhitni ta'minlash;
- MTTning oila, mahalla va maktab bilan hamkorligi;

- milliy madaniy an'analar qadriyatini oshirish va boshqa millatlar madaniyatiga hurmat, boshqa millatlar madaniyatining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish;

Bolaning maktabgacha ta'lim muassasasidagi rivojlanishini qo'llab-quvvatlash jamoaviy ish hisoblanadi va uning amalga oshirilishi uchun maktabgacha ta'lim muassasasi rahbari javobgar bo'ladi.

Qo'shimcha ta'lim xizmatlarini tashkil qilish

Qo'shimcha ta'lim xizmatlari maktabgacha ta'lim muassasasi tomonidan imkoniyatlardan kelib chiqqan holda bolalar va aholi ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etiladi.

Qo'shimcha ta'lim xizmatlari fakultativ hisoblanadi va ularni tashkil qilishda ko'ngillilar (volontyorlar), ota-onalar va homiylar ishtirok etishi mumkin.

Alohida ehtiyojga ega bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan ta'lim faoliyati

Maktabgacha ta'lim muassasasida alohida ehtiyojga ega bo'lgan bolalarni qo'llab-quvvatlash jamoaviy ish hisoblanadi va uni amalga oshirish uchun maktabgacha ta'lim muassasasi rahbari javobgar bo'ladi.

Zarurat tug'ilganda, pedagoglar tarkibi va maktabgacha ta'lim muassasasi rahbariyati, tor ixtisosdagi mutaxassislarini jalb etgan holda, bola (uning rivojlanishi) uchun o'quv-tarbiyaviy faoliyatning individual rejasini tuzadi.

Ota-onalar bilan hamkorlik

Bolaning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash uchun maktabgacha ta'lim muassasasi ota-onalar bilan o'zaro hamkorlikning quyidagi shakllarini tashkil qilishi mumkin:

- ota-onalarning maktabgacha ta'lim muassasasi borasidagi fikrlarini hisobga olish;
- ilk rivojlanish masalalarida ota-onalarga bilim berish;
- ota-onalarni o'quv-tarbiyaviy jarayonda faol qatnashishga jalb etish;
- ota-onalarning muassasa hayotida ishtirok etish borasidagi tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda kompetensiyaviy yondashuv

Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda kompetensiyaviy yondashuv o'sib borayotgan bola shaxsini hayotga tayyorlash, unda hayotiy muhim masalalarni hal qilish uchun zarur bo'lgan, axloqiy me'yor va qadriyatlarni o'zlashtirish, boshqa insonlar bilan muloqot qilish, "Men" obrazini qurish bilan bog'liq bo'lgan faoliyat usullarini shakllantirishga tayyorgarlikni ko'zda tutadi.

Boshlang'ich muhim kompetensiyalar bolaning faoliyat va axloq subyekti sifatidagi yaxlit rivojlanishini talab etadi.

Kompetensiya bolaning bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlari majmuidir. Boshlang'ich kompetensiyalar, rivojlanish sohasidan qat'i nazar, bola shaxsi shakllanishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi (6-7 yosh) bolaning umumiy muhim kompetensiyalari

Kommunikativ kompetensiya – muloqot vositalaridan turli vaziyatlarda foydalana bilish ko'nikmasi.

O'yin kompetensiyasi – bolaning o'yin jarayoni va uni tashkil qilishda tajriba, bilim va ko'nikmalardan ijodiy foydalanishi. O'quv-tarbiyaviy faoliyat uchun asos hisoblanadi.

Ijtimoiy kompetensiya – hayotiy vaziyatlarda kattalar va tengdoshlar bilan muloqotda axloq qoidalari va me'yorlariga rioya qilgan holda o'zini tutish mahorati.

Bilish kompetensiyasi – atrofdagi olamni ongli ravishda idrok qilish va olingan bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlardan o'quv va amaliy vazifalarni hal qilish uchun foydalanish.

Bolaning rivojlanish sohalari kompetensiyalari

Bolaning kompetensiyalari bola rivojining quyidagi sohalari dabelgilanadi:

- jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakllanishi;
- ijtimoiy-hissiy rivojlanish;

- nutq, muloqot, o‘qish va yozish malakalari;
- bilish jarayonining rivojlanishi;
- ijodiy rivojlanish.

“Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzini shakllantirish” sohasi kompetensiyalari

“Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzining shakllanishi” sohasidagi o‘quv-tarbiyaviy faoliyat yakunlanganidan so‘ng 6-7 yoshli bola:

- o‘z imkoniyatlari va yoshi bilan bog‘liq jismoniy rivojlanish me‘yorlariga mos ravishda jismoniy faollik ko‘rsatadi;
- turli harakatchanlik faolligini uyg‘un ravishda va maqsadli bajarishni biladi;
- turli hayotiy va o‘quv vaziyatlarida mayda motorika ko‘nikmalaridan foydalanadi;
- o‘z harakatlarini hissiyot va sezgi organlari yordamida boshqaradi;
- shaxsiy gigiyena malakalarini qo‘llaydi;
- sog‘lom turmush tarzi va ovqatlanish asoslarini biladi;
- xavfsiz hayotiy faoliyat asoslari qoidalariga rioya qiladi.

“Ijtimoiy-hissiy rivojlanish” sohasi kompetensiyalari

“Ijtimoiy-emosional rivojlanish” sohasidagi o‘quv-tarbiyaviy faoliyat yakuniga yetganidan so‘ng 6-7 yoshli bola:

- o‘z “Men”i va boshqa insonlarning hayotiy faoliyat muhitidagi rol to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘ladi;
- o‘z hissiyotlarini boshqaradi va ularni vaziyatga mos ravishda ifodalaydi;
- o‘z galarning hissiyotlarini farqlaydi va ularga mos ravishda javob beradi;
- kattalar va tengdoshlar bilan vaziyatga mos ravishda muloqot qiladi;
- murakkab vaziyatlardan konstruktiv chiqish yo‘llarini topadi.

“Nutq, muloqot, o‘qish va yozish malakalari” sohasi kompetensiyalari

“Nutq, muloqot, o‘qish va yozish malakalari” sohasidagi o‘quv-tarbiyaviy faoliyat yakuniga yetganidan so‘ng 6-7 yoshli bola:

- nutqni eshitadi va tushunadi;
- o‘z nutqida to‘g‘ri talaffuz, qulay grammatik shakllar va xilma-xil gap konstruksiyalaridan foydalanadi;
- ikkinchi tilni o‘rganishga qiziqishni namoyon qiladi;
- ikkinchi tilni egallash bo‘yicha dastlabki bilimlarini ko‘rsatadi;
- badiiy adabiyot asarlariga qiziqish namoyon qiladi;
- so‘zning lug‘aviy, bo‘g‘inli va fonetik tuzilishi to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘ladi;
- turli ma‘no shakllarini mustaqil ravishda tuzish va so‘zlab berishni biladi;
- yozishning dastlabki malakalari va vositalaridan foydalanishni biladi.

“Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi kompetensiyalari

Bilish jarayonining rivojlanishi sohasidagi o‘quv-tarbiyaviy faoliyat yakuniga yetganidan so‘ng 6-7 yoshli bola:

- bilim olishga faol qiziqishni namoyon etadi;
- o‘quv va hayotiy faoliyat uchun axborotni mustaqil ravishda topadi va undan foydalanadi;
- predmetlar, voqyealar va ko‘rinishlar o‘rtasidagi oddiy aloqalarni tushunadi va ularni yaxlit bir butunlik sifatida idrok qiladi;

- raqamlar, hisob-kitobni biladi va ularni hayotda qoʻllaydi;
- makon, shakl va vaqtga mos ravishda ish tutadi;
- elementar matematik hisoblashlarni amalga oshiradi;
- atrof-muhitdagi voqea-hodisalar va koʻrinishlarni kuzatadi hamdatadqiq qiladi;
- atrof-muhitga nisbatan ehtiyotkorona va gʻamxoʻr munosabatnamoyon etadi.

“Ijodiy rivojlanish” sohasi kompetensiyalari

“Ijodkorlik” sohasidagi oʻquv-tarbiyaviy faoliyat yakuniga yetganidan soʻng 6-7 yoshli bola:

- sanʼat va madaniyatga qiziqish namoyon qiladi;
- milliy anʼanalarni qadrlaydi va ularni kundalik hayotning bir qismisifatida idrok etadi;
- sanʼatning muayyan turini afzal koʻrishini mustaqil ravishda ifodalaydi;
- olingan bilim va koʻnikmalardan turli hayotiy vaziyatlarda oʻz ijodiy rejalarini tuzish va tatbiq qilish uchun foydalanadi;
- insonning dunyoni oʻzgartirishdagi yaratuvchanlik rolinitushunadi.

OʻQUV-TARBIYAVIY FAOLIYAT

Oʻquv-tarbiyaviy faoliyat “Oʻzbekiston Respublikasining ilk va maktab yoshidagi bolalarni rivojlantirishga oid davlat talablari” asosida amalga oshiriladi.

Maktabgacha taʼlim muassasasi oʻquv va tarbiyaviy faoliyatni oʻquv yillari boʻyicha tashkil qiladi.

Oʻquv yili 2 sentyabrda boshlanadi va 31 maygacha davom etadi.

1 iyundan 31 avgustgacha MTTda yozgi sogʻlomlashtirish davritashkil etiladi.

Oʻquv-tarbiyaviy faoliyatni rejalashtirish

Oʻquv-tarbiyaviy faoliyat guruhning kundalik ish tartibiga tayanadi va unda pedagog tomonidan rejalashtirilgan kundalik harakatlar, bolalar oʻyinlari, boʻsh vaqt va oʻquv-tarbiyaviy faoliyat turlari navbatma-navbat amalga oshiriladi².

Oʻquv-tarbiyaviy faoliyat taʼlim va ijtimoiy ehtiyojlar (salomatlik, ovqatlanish va xavfsizlik)ni qondirish maqsadida bolaning yoshi va individual rivojiga asoslanuvchi oʻquv rejasiga muvofiq olib boriladi. Oʻquv-tarbiyaviy faoliyat bola hayoti va uning atrofidagi muhitdan kelibchiquvchi yagona bir butun mavzuga birlashtiriladi.

Oʻquv-tarbiyaviy faoliyatni rejalashtirish taʼlim sharoitlariga bogʻliq holda integrasiya, xilma-xillik va moslashuvchanlik tamoyillaridan tarkib topadi.

Oʻquv-tarbiyaviy faoliyatda quyidagi rejalashtirish turlari mavjud:

- yillik mavzuviy;
- haftalik.

Rejalashtirishda faoliyatning maqsadlari, mavzusi, mazmuni va turlari ifodalanadi. Faoliyat turini tanlashda nafaqat oʻquv-tarbiyaviy faoliyatning umumiy maqsadlari, balki rivojlanish sohalari boʻyicha maqsadlar, faoliyat mazmuni va turlarini integrasiyalash ham hisobga olinadi.

Rejalashtirishda kun tartibini hisobga olish zarur. Kun tartibi ish surʼatini belgilaydi va bolaga bir faoliyatdan boshqasiga oson oʻtishda yordam berishi lozim. Shuni yodda tutish joizki, oʻyin maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyati hisoblanadi. Kun tartibini tuzishda kunduzgi uyqu, dam olish vaqti va sayrga chiqish vaqti hisobga olinadi.

Yillik mavzuviy reja.

Yillik mavzuviy rejada har bir yosh guruhi uchun oy mavzulari va hafta mavzulari aks ettiriladi. Maktabgacha taʼlim muassasasi hududyoki boshqa xususiyatlarni hisobga olgan holda oʻzining yillik mavzuviy rejasini tuzishga haqli. Mazkur mavzuviy reja maktabgacha taʼlim muassasasining Pedagogika kengashida tasdiqlanadi.

Haftalik reja

Haftalik reja yillik mavzuviy rejaga asoslanadi va haftaning kichik mavzulari, shuningdek, mazkur mavzu bo'yicha o'tkaziladigan tadbirlarni o'z ichiga oladi.

Haftalik reja barcha rivojlanish sohalari bo'yicha maqsadlarni belgilash, tegishli markazlarni tayyorlash, mashg'ulotlarni hafta mavzusiga mos ravishda taqsimlashga yo'naltirilgan. Hafta mavzusi barcha erkin faoliyat markazlari orqali o'tishi lozim. Haftalik rejada guruhdagi va sayr vaqtidagi didaktik va harakatli o'yinlar rejalashtiriladi. Bolalar bilan olib boriladigan ishning mazmuni va izchilligi faoliyat turi (faol faoliyat/passiv faoliyat; individual faoliyat kichik guruhda, katta guruhda; tarbiyachi rahbarligi ostida o'tadigan faoliyat bola rahbarligi ostida o'tadigan faoliyat) va uni o'tkazish joyi (xona ichidagi faoliyat ko'chadagi faoliyat)ni hisobga olgan holda rejalashtirilishi kerak. Haftalik reja xilma-xil va moslashuvchan bo'lishi lozim. Boshqacha aytganda, ob-havo o'zgarishi va bolaning qiziquvchanligini hisobga olgan holda, rejalashtirilayotgan faoliyat boshqasiga almashtirilishi yoki faollik vaqti biroz ko'proq yoxud kamroq vaqtga mo'ljallanishi mumkin. Masalan, agar tarbiyachi bahorgi gullagan bog'ga borishni rejalashtirgan bo'lsa-yu, ob-havo juda yomg'irli bo'lsa, bu tadbirni xonada o'tkazishning imkoni bo'lgan boshqa tadbirga almashtirishi mumkin.

Haftalik reja – bu tarbiyachining ish jurnali va mashg'ulotlar konspekti. Tarbiyachining ish jurnali quyidagi bo'limlardan tashkil topadi:

- titul varag'i;
- guruhning iliq va sovuq davrdagi kun tartibi;
- ertalabki badantarbiya kompleksi;
- guruhda sentyabrdan avgustgacha bo'lgan ta'lim jarayonini rejalashtirish tarkibiga ertalabki suhbat, sayr, kunning ikkinchi yarmi kiradi;
- haftalik ish tahlili;
- ilovalar.

Mashg'ulotlar konspektlarida maqsadlar, faoliyatning qisqacha ta'rifi, zaruriy jihozlar ifodalanadi. Mazkur konspektlar tavsiyaviy xarakterga ega va tarbiyachi tomonidan ijodiy o'zgartirilishim mumkin.

Bolaning rivojlanish sohalari bo'yicha yutuqlari

Mazkur dastur bola rivojiga individual yondashuv, uning shaxsini hurmat qilish, uning manfaatlari ehtiyojlari va rivojlanish darajasini hisobga olish, hissiy qulaylik borasida g'amxo'rlik qilish, erkin ijodiy o'z-o'zini ko'rsatishi uchun sharoitlar yaratishga intilishni ko'zda tutadi. Shu sababli, rejalashtirish bilan bir qatorda, bola rivojlanishini kuzatib borish pedagog faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagog bolani va uning o'zini tutishi sabablarini yaxshiroq tushunish, bola rivojini, uning ichki dunyosini ko'rish, qo'llab-quvvatlash, rivojlanish yo'llarini belgilash, ehtiyoj va manfaatlarini aniqlash uchun bola hayotini sistematik kuzatib boradi. Pedagogik kuzatuvlar asosida ta'lim faoliyatini rejalashtirish ishlab chiqiladi va takomillashtirib boriladi. Bolaning individual rivojlanishini kuzatish uchun O'zbekiston Respublikasining ilk va maktab yoshidagi bolalar rivojlanishiga oid Davlat talablarida aks ettirilgan sohalari va soha ostilari hamda kutilayotgan natijalar olingan (malaka va ko'nikmalar).

Bolaning rivojlanish xaritasi 3 dan 7 yoshgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi, har bir bola uchun individual tarzda yiliga uch marta to'ldiriladi. Maktabgacha ta'lim muassasasidan chiqishda 6-7 yoshdagi bolaning maktabga tayyorlik xaritasi to'ldiriladi (faqat maktabgacha muassasa bitiruvchilari uchun). Maktabga tayyorlik deganda bolada umumiy kompetensiyalarni va rivojlanish sohalari kompetensiyalarining shakllanganligi tushuniladi. Bu xarita maktabgacha ta'lim muassasasining har bir bitiruvchisi uchun to'ldiriladi. Unda Davlat dasturiga muvofiq rivojlanishning beshta sohasi (bola kompetensiyalari) bo'yicha kutilayotgan natijalar ifodalanadi.

Tarbiyachiga u yoki bu natija qanday darajada aks etayotganini belgilash taklif etiladi. Rivojlanishning beshta sohasi (bola kompetensiyalari) umumlashtiriladi va tavsiya hamda takliflarko‘rinishida ota-onalarga e‘tiboriga havola etiladi.

RIVOJLANTIRUVCHI MUHITNI TASHKIL QILISH

Maktabgacha ta‘lim muassasasida rivojlantiruvchi muhitni tashkil etishda bolalarning o‘ziga xos belgilarga ega bo‘lgan yoshga doir xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

Rivojlantiruvchi muhit mazmuni:

Maktabgacha ta‘lim muassasasining ko‘rgazmali-rivojlantiruvchi muhiti mazmuni madaniy-tarixiy qadriyatlar: milliy va mintaqaviy an‘analari; tabiat, iqlimdan kelib chiquvchi xususiyatlarga mos bo‘lishi lozim;

Muhit mazmuni birlamchi dunyoqarash asoslarini shakllantirish, bolaning muvaffaqiyatli ijtimoiy moslashuviga yordam berishi lozim.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar

1. MTTning maqsad va vazifalari nimalardan iborat?
2. MTT ta‘lim jarayonining maqsad va tamoyillari?
3. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta‘lim berishda kompetensiyaviyyondashuv mazmuni?
4. MTT O‘quv-tarbiyaviy faoliyat mazmuni?
5. MTTlarda Rivojlantiruvchi muhitni qanday tashkil qilinadi?

Musiqasana‘atining hayotdagi o‘rni va roli. Maktabgacha ta‘limmuassasalaridagi musiqata‘lim-tarbiyasining maqsad va vazifalarining ahamiyati

Musiqamadaniy hayotimizda keng o‘rin tutgan, inson shaxsiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadigan sana‘at turidir. Musiqatarbiyasi, nafosat tarbiyasining asosiy va murakkab qirralaridan biri bo‘lib, atrofdagi go‘zal narsalarni to‘g‘ri idrok etishga va qadrlashga urgatadi. Musiqainsonni yuksak did bilan qurollantiradi va ma‘naviy dunyoqarashini shakllantiradi. Musiqainson hissiyotiga kuchli ta‘sir kursatish imkoniyatiga ega bo‘lib, o‘quvchilarni nafosat olamiga olib kirish va g‘oyaviy-axloqiy tarbiyalashning muhim vositasidir. Milliy madaniyatimiz bobokaloni Abu-Nosir al-Forobiy “Bu fan tanning sog‘ligi uchun foydalidir”, degan edi. Bobomiz Shayx Sa‘diy aytgan edi: “Musiqadam ruhining yo‘ldoshidir”. Musiqainsonga tez ta‘sir etuvchi emotsional hissiyotni faol rivojlantiruvchi vositadir. Inson musiqabilan ona allasi orqali tanishib, umrbod musiqadan zavq topadi va madad oladi. Musiqainson ruhiyatining ajralmas qismi bo‘lib hisoblanadi. Musiqadan turli ozuqa olish uchun inson yuksak madaniyatli, sof qalb egasi, go‘zallikni his eta oladigan, o‘z kasbiga, ona Vatanigamehr qo‘ygan bo‘lishi kerak. Shu bois o‘quvchilarda inson ma‘naviyatining tarkibiy qismi bo‘lgan musiqamadaniyatini tarbiyalash, musiqatarbiyasining bosh maqsadi bo‘lib turadi. Bu oliy maqsadni amalga oshirish uchun musiqao‘qituvchisining oldiga qo‘yilgan vazifalari quyidagilardir:

1. O‘quvchilarda musiqasana‘atiga bo‘lgan qiziqish va muhabbatnioshish.
2. Musiqiy faoliyatlarning jarayoni badiiy ijodkorlik va his-tuygularnirivojlantirish.
3. Asarlarning badiiy-g‘oyaviy mazmuni vositasida o‘quvchilarni axloqiy-estetik tarbiyalash.
4. Musiqadarslarida kasb-hunar va mehnatga nisbatan o‘quvchilarda ishtiyoq uyg‘otish kabi ishlarni amalga oshirish kerak.

Mazkur maqsad va vazifalarni amalga oshirish o‘qituvchining professional va axloqiy qiyofasiga bog‘liq. Har qanday sana‘atkor ham maktabda musiqadarslarni olib borolmaydi. Buning uchun, musiqao‘qituvchisi o‘z kasbiga va bolalarga mehr qo‘ygan yuksak madaniyatli, keng dunyoqarashga ega bo‘lgan shaxs bo‘lmog‘i lozim. U pedagogika, psixologiya, bolalar

fiziologiyasi, etika va estetika nazariyasi, musiqa nazariyasining amaliy sohalaridan, musiqa o'qitish metodikasi fanlaridan chuqur bilimga ega bo'lmog'i kerak. Musiqa o'qituvchisi musiqa san'atining nazariy va amaliy sohalaridan yetarli darajada bilim, ko'nikma va tajribaga ega bo'lishi lozim. Ya'ni u ham cholg'uchi, xonanda, xor dirijyori, jurnavozchi, musiqa nazariyotchisi va amaliyotchisi sifatida ish ko'rmog'i lozim. Musiqa o'qituvchisining ijodkorligi shundaki, u bir soatlik darsga senariy muallifi, uning ijrochisi va rejissyori sifatida ish tutadi. Shu bois musiqa darsi san'at darsi deyiladi. Maktab hayotida musiqa o'qituvchisining faoliyat miqyosi kengdir. Sinfdan tashqari musiqa tarbiyasi turlarini tashkil etish va boshqarish, maktabda musiqa tarbiyasining ommaviy shakllarini (san'atkorlar bilan uchrashuvlar, leksiya-konsertlar, shoirlar bilan uchrashuvlar, "Navruz" bayramlari, "Alifbe" bayramlari, "Musiqa haftaliklari", "O'zbekiston - vatanim manim", "Ilhom chashmalari" ko'rik tanlovlari, bayramlarni) uyushtirish musiqa o'qituvchisi zimmasida vazifadir. Shu bilan birga, maktabdan tashqari musiqa tarbiyasi markazlari (bolalar musiqa maktablari, o'quvchilar saroylari, bolalar teatri) bilan aloqada bo'lib, iqtidorli o'quvchilarni ularga jalb etish va ularning faoliyatini maktab hayotida qo'llash ham musiqa o'qituvchisining zimmasidadir. Istiqloq sharofati bilan yurtimizda "Ozod va obod vatan, erkin va farovon hayot barpo etish" yo'lidan borar ekanmiz, jamiyatimizning barcha sohalarida tub o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. O'sib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama mukammal inson qilib tarbiyalash hozirgi kunning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib turgan bir paytda, xususan, talantlarga pedagogik mahorat sirlarini o'rgatib borish o'ta zarurligini hayot taqozo etadi. Bo'lajak musiqa mutaxassislari yosh avlod ongiga yuksak tuyg'ularni singdirish, ularda ona-Vatanga muhabbat, go'zallikga intilib yashash, uni asrash va yaratishga bo'lgan ishtiyoq uyg'otuvchi kasb egalari hisoblanadilar. Respublikamiz Birinchi Prezidenti I.A.Karimov bu noyob kasb egalariining imkoniyatlarini chuqur his qilgan holda, yosh avlodga musiqiy ta'lim berish zarurligiga alohida e'tibor qaratib, ularga zarur shart-sharoitlar yaratib berish haqidamaxsus farmon chiqardi. Unda ta'kidlanganidek, "Bolalar musiqa va san'at maktablarini zamonaviy o'quv va musiqa anjomlari bilan ta'minlash" bugungi kun talablaridan biri bo'lib hisoblanadi. Bolalar musiqa va san'at maktablarining moddiy va texnik bazasini mustahkamlash, ularning faoliyatini yanada yaxshilash bo'yicha 2009-2014 hamda 2016-2021-yillarga mo'ljallangan davlat dasturini tayyorlash chora tadbirlari rejalashtirildi. Bu vazifalarni O'zbekiston Respublikasi prezidenti farmoyishidan kelib chiqqan holda amalga oshirish lozimligi ta'kidlab o'tildi. Umumta'lim hamda MTTda musiqa fani bo'yicha davlat o'quv standartlari va dasturlarini, darslik va metodik, o'quv qo'llanmalarini zamonaviy mezonlar asosida takomillashtirish zarurligi ta'kidlanadi. Musiqa savodining ahamiyati va vazifalari maktabgacha ta'lim muassasasida va oilada olib boriladigan barcha tarbiyaviy ishlar, bu oliyjanob fazilatlarini yosh avlodda bog'cha yoshidan boshlab shakllantirishga bog'liq. Darhaqiqat, musiqa savodini o'rganish bog'cha yoshidan boshlanadi. Ko'pgina bolalar maktabgacha tarbiya davrida bog'chaga qatnab, bog'chadagi musiqa mashg'ulotlarida dastlabki musiqaviy malakalarni hosil qiladilar. Ko'pgina qo'shiqlar va o'yinlarni o'rganib olgan hamda ritm va raqs harakatlari bilan tanishgan bo'ladilar. Uyda tarbiyalangan bolalar ham muayyan musiqaviy tasavvurga ega bo'ladilar: radio va televideniya orqali eshittiriladigan bir qancha musiqa asarlari ularga tanish bo'ladi. Garchi ana shu bilimlar bir tizimga solinmagan bo'lsa-da, musiqa o'qituvchisi bolalarda musiqadan nazariy tushunchalar hosil qilishda o'sha bilimlarga ma'lum darajada suyanib ish ko'rishi mumkin. Bolalar muassasalarida musiqa ta'limiga asos solinadi, shuning uchun musiqa rahbari ayniqsa o'qitish metodikasini yaxshi bilishi, bog'cha yoshidagi kichik bolalarning yosh va individual xususiyatlarini, ularning musiqa va qo'shiqchilik imkoniyatlarini chuqur bilishi zarur. Musiqa ta'limini shartli ravishda ikki bosqichga bo'lish mumkin. Birinchisi, tayyorlov bosqichi. Bundan ko'zlanadigan asosiy maqsad - bolalarning musiqa o'quvini o'stirishdir. Shu vaqt mobaynida bolalar musiqa tovushlarining baland-pastligi va cho'zimi kabi o'ziga xos xususiyatlarni ajrata bilishga o'rganishlari va nota yozuvini o'rganishga tayyorlanishlari kerak. Ikkinchi bosqichda nota savodi, ya'ni bevosita musiqa tovushlarining grafik usulda ifodalanishi - nota yozuvini o'rganishga kirishiladi. Musiqa

mashg'ulotlari jarayonida bola hayotiy voqelikni musiqiy obrazlar orqali idrok etib boradi. Bolalar yoshiga mos musiqa asarlari kichkintoylarda unutilmas taassurot qoldiradi, ularning ruhiy dunyosini boyitadi. Bog'cha sharoitidagi musiqaviy tarbiya badiiy adabiyot va tasviriy san'at bilan uzviy bog'langan holda amalga oshiriladi. Ashula aytish usuli, janrdagi musiqa asarlari, xususan, syujetli cholg'u pyesalarini tinglash, musiqaviy o'yinlar bilan shug'ullanish va raqsga tushish jarayonida musiqa mashg'ulotlari ko'pincha badiiy so'z bilan belgilanadi. Bola badiiy obrazlarni yorqin tasavvur etishi va chuqur idrok qila olishi uchun tasviriy san'at asarlaridan unumli foydalaniladi. Turli metodlardan foydalanib o'tkaziladigan har bir musiqa mashg'ulotlari kichkintoylarda badiiy estetik zavq uyg'otadi, ularning his-tuyg'ularini rivojlantiradi, ijodiy fikri va nutqini o'stiradi. Bundan tashqari, musiqaviy o'yin va postanovkalar, raqslar bolalarda ritm tuyg'usi, chaqqonlik va harakatchanlik malakalarini rivojlantiradi hamda qomatning to'g'ri o'sishiga yordam beradi. Musiqa uquv qobiliyati asosan quyidagi musiqa uquv turlaridan iborat bo'ladi: musiqaviy uquvi, musiqaviy tovushlarning baland-pastligini his etish qobiliyati, tembr uquvi (musiqa tovushlarining bir-biridan farq qiladigan, o'ziga xos jihatlarini ajrata bilish qobiliyati), ritm tuyg'usi va musiqa xotirasi. Bolalar bog'chasida olib boriladigan musiqa tarbiyasining asosiy maqsad va vazifalarini quyidagicha belgilash mumkin:

Bolalarning musiqaga qiziqishini oshirish va uni sevisg'a o'rgatish.

1. Musiqa asarlari bilan tanishtirish jarayonida bolalarda emotsional his-tuyg'ularini hosil etish yo'li bilan ularning musiqa haqidagi tasavvurlarini boyitib borish.

2. Bolalarni oddiy musiqa tushunchalari bilan tanishtirish, musiqa tinglash, ashula aytish, musiqa bilan harakat qilish, raqsga tushish va bolalarning oddiy musiqa asboblarida kuy chalish ko'nikmalarini shakllantirish va ijodiy qobiliyatini o'stirib borish.

3. Bolalar ovozi asrab tarbiyalash, ashula aytishning dastlabki ko'nikmalarini hosil etish, qo'shiqlarni sodda, ravon, erkin, tabiiy va ifodali kuylashga o'rgatish.

4. Musiqa asarlaridan ta'sirlanish, shu asosda bolalarda musiqaviy did va badiiy muhokama yuritish malakalarini rivojlantirish.

5. Turli musiqa mashg'ulotlari jarayonida improvizatsiya qilish musiqadagi badiiy obrazni o'yin va xor ovozlari vositasida ifoda etish, ma'lum musiqaviy mavzuga yangi o'yin o'ylab topish.

6. Musiqaviy tarbiya mashg'ulotlarini bog'cha hayoti bilan bog'lash, bog'chada o'tkaziladigan turli mashg'ulotlarda va marosimlarda o'rganilgan kuy va qo'shiqlardan keng foydalanish, turli ertaliklar, konsertlar uyushtirish vositasida musiqa kundalik hayotimizning ajralmas yo'ldoshi ekanligi haqida bolalarda tushuncha hosil qilish. Musiqa bolaga har tomonlama yordam berib, tevarak atrofni obrazli, emotsional idrok etish va bola xarakterning shakllanishiga ta'sir ko'rsatish uchun musiqa tarbiyasining maqsadidan kelib chiqib, quyidagi vazifalar qo'yiladi:

1. Bolada musiqiy qobiliyatni rivojlantirish.

2. Bolalarni ashula aytish va musiqaviy ritmik malakalarga o'rgatilib, ularda musiqani qabul qilishni his etish va tushunish qobiliyatlarini tarbiyalash.

3. Bolada badiiy ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish.

Musiqiylikning rivojlanishi tufayli bolalar musiqa obrazlarini, ularning atrofda qo'shimcha, obrazlarni bolalar yorqin his eta boshlaydilar. Bu esa, o'z navbatida ularning tevarak-atrofni bilishda, estetik baholanishni tarbiyalashda katta ahamiyatga ega. Bolalarni musiqa bilan shug'ullantirishning sababi bola musiqa bilan shug'ullanmasdan, qo'shiq aytish va musiqa – ritmik harakatlar qilish ko'nikmalarini yuzaga keltirib, shu soha bilan bog'liq bilimlarni o'zlashtirishi mumkin. Maktabgacha yoshdagi bolalarga va tarbiya berishning o'zaro uzviy bog'langan uchta metodi bor:

1. Ko'rgazmali metod.

2. So'zlab berish metodi.

3. Amaliy faoliyat metodi.

Ko'rgazmali metod.

Eshitishga asoslangan ko'rgazmali metod. Bunda bolaga o'rga- tish bevosita musiqa bilan bo'ladi. Musiqa eshitish maxsus mashg'ulot paytida yoki bola tomonidan qo'shiq va musiqaviy ritmik harakatlarning ijro etilishi. 2. Ko'rishga asoslangan ko'rgazmalilik. Musiqa sadolari bilan qo'shib olib boriladi. Turli o'yin, raqs, mashq harakatlaridan namunalar ko'rsatiladi.

So'zlab berish metodi.

Bu metod bola ongiga mo'ljallangan bo'lib, uning faoliyatini ma'noli va mazmundor qilishga qaratiladi. Bunda pedagogning so'zi musiqa asarining dasturini tushunib olishda bolaga yordam beradi. Uning tassavvurini jonlantiradi.

So'zlab berish metodining quyidagi usullari bor:

1. **Tushuntirish** – yangi asarni tinglash, qo'shiq aytish, o'yin va raqslarni qo'shib, mashq qilish davomida o'ynalaniladi.

2. **Izohlash** – izohlar ijro, raqs, mashq harakatlarini, qo'shiq aytishning turli yo'llarini ko'rsatishda qisqa va aniq shaklda beriladi.

3. **Ko'rsatma berish** – bolalar o'yini raqs va mashqlarni bajarayotgan paytda beriladi. Masalan: o'ng yelka tomondan aylanish kerak, oyoq barmoqlarini pastga cho'zish kabi.

Amaliy faoliyat metodi. Bu faoliyatda bolalarga qo'shiq aytish va musiqali ritmik harakatlarni bajarishda shunday rahbarlik qilish kerakki, ular topshiriqni mumkin qadar ta'sirli va ifodali bajarishga intilsin. Bolalarni o'rgatish jarayonida yosh xususiyatlarini hisobga olib topshiriqlarni asta-sekin murakkablashtirish mumkin.

Bolalar bog'chasida bolalarni musiqaga o'rgatish bosqichlari

1- bosqich: Musiqa asari bilan dastlabki tanishtirish; Yangi qo'shiqni o'rgatish jarayonida pedagog turli musiqa asboblarda chaldirib, kuyni o'zaro taqqoslaydi va shu yo'l bilan uni xotirasida qoldiradi.

2- bosqich: Qo'shiq va musiqa ritmik harakatlarini ijro eta olish ko'nikmalari bo'lishini shakllantirish.

3- bosqich: Ko'nikmalar hosil qilish va mustahkamlash. Bunda topshiriqni avtomatik ravishda bajara oladigan qo'shiq, o'yin va raqsni mustaqil ijro etadigan darajada musiqa ta'limini berish, turli metodik usullarning barchasidan foydalanishni taqozo etadi.

Musiqani tinglay bilish va undan estetik zavqlana olish ham katta san'at hisoblanadi. Kishida musiqa tinglash madaniyati yoshligidan rivojlana boshlaydi. Bog'chada amalga oshiriladigan musiqa tinglash esa uning poydevoridir. Zotan bola musiqa mashg'ulotlarining barcha elementlari jarayonida ham musiqa tinglab, uni idrok etadi. Ammo mashg'ulotning musiqa tinglash qismi oldida o'ziga xos jiddiy vazifalar turadi. Avvalo shuni eslatish lozimki, kishining kuylash imkoniyatidan ko'ra tinglash imkoniyati ancha keng bo'ladi. Masalan: orkestr, xor, yakka cholg'u ijrosidagi asarlarni kuylab emas, balki faqat tinglab, idrok etish mumkin, xolos. Shuning uchun olimlar musiqaviy tarbiya jarayonida musiqa tinglashga alohida e'tibor qaratishadi. Chunki kishi musiqa madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida musiqa tinglash, malaka, ko'nikmalari katta rol o'ynaydi. Musiqa tinglashda bolalarning badiiy idroki yaxshi rivojlanib boradi. Mashg'ulotning musiqa tinglash qismi oldida quyidagi vazifalar turadi:

1) bolalarni o'z idrokiga mos xalq klassik va zamonaviy musiqa namunalarini bilan tanishtirib borish;

2) bolalarning musiqani idrok qilish qobiliyatlarini rivojlantirib borish;

Musiqa haqida boshlang'ich ma'lumotlar berishni o'rgatadigan asarlar nomlarini eslashga, ularning mazmuni, xarakteri va ifoda vositalarining farqiga borishga hamda tinglagan asarlariga ma'lum miqdorda badiiy baho bera olishga o'rga- tish. Kichik guruh bolalarning diqqati uncha barqaror bo'lmaganligi tufayli ular yorqin yangraydigan kichik-kichik musiqa asarlarini idrok etishga qobil bo'ladilar. Ular ayniqsa, kichik qo'shiqlarni yaxshi idrok etadilar. Chunki, so'z va ohang birligi musiqa mazmunini oson idrok etishga yordam beradi. Xususan, tarbiyachi ashula aytganda uning tanish ovozi va ifodalash intonatsiya mimikasi va ishoralari bolalarni maftun etadi. Shu vaqtda bolalarda hosil bo'ladigan zavqlanish, ajablanish, quvonish holatlarini

kuzatish mumkin. Ammo bu holatlar tez uygʻonib, tez soʻnadi. 4–5 yoshli bolalarda diqqat eʼtiborning bir muncha emotsional turgʻunligi vujudga keladi. Ular raqs tipidagi kuylarni jonli, baʼzan joʻshqin holatda idrok etadilar. Yengil, kuychan musiqalarni birmuncha xotirjam idrok etadilar. Bu yoshdagi bolalarda musiqa mazmuni va xarakterini bilishga ayniqsa, unda nima haqida hikoya etilishini bilishga qiziqish paydo boʻladi. Shuning uchun ularda musiqa xotirasi ancha faol rivojlana borib, tinglagan musiqa haqida oʻz taassurotlarini hikoya qilib berish ishtiyoqi paydo boʻladi.

5–6 yoshli bolalarda esa erkin, ixtiyoriy tarzda diqqat eʼtibor shakllanib, musiqani diqqatni yigʻib tinglash, uning ayrim detallarini anglab olish qobiliyati rivojlangan boʻladi. Ularda musiqaga qiziqishkoʻproq sevimli asarlarni takror-takror tinglash jarayonini yaxshi rivojlanadi. Ular musiqadagi umumiy kayfiyatni yaxshi sezib, asarda badiiy obrazning rivojlanib borishini kuzatishni oʻrganib boradilar. Yangi asar bilan ilk bor tanishtirishga tarbiyachining qisqa va qiziqarli tushuntiruv soʻzi katta rol oʻynaydi. Cholgʻu kuylari xakteri va badiiy mazmuni haqida bolalarga tushuncha berilsa, ular asarni yaxshi idrok etadilar. Asarni 2 – 3 mashgʻulot davomida takroran tinglash shart. Chunki, har bir tinglashda bola uchun asarning yangi-yangi qirralari namoyon boʻladi va asarga nisbatan ularning muhabbati oshib boradi. Bogʻchanning tayyorlov guruhlarida bola oʻz yoshiga muvofiq musiqa asarini toʻla idrok etishga qodir boʻladi. Bogʻchada olingan bilim zaxirasida malaka va koʻnikmasi, musiqa turlari va uning xakteri farqiga borishga yordam beradi. Shunday qilib, dasturda koʻzda tutilgan va bolaning musiqa madaniyati rivojlanishida kelajakda asosiy rol oʻynaydigan uch faktor amalga oshadi.

1. Musiqaga qiziqish musiqa asarlarini ishtiyoq bilan tinglash va ularni eslash, olingan taassurotlarni oʻylash.

2. Musiqa tinglashga turgʻun diqqat-eʼtiborni va tinglash madaniyati boshlangʻich elemental- rining shakllanishi.

3. Musiqiy didining shakllanishi, musiqa asarlariga badiiy baho bera olish. Turli guruhlarda musiqa tinglashning nazariy uslubiy vazifalari:

1. Musiqa tinglash orqali bolalarda his-tuygʻularini rivojlantirish.

2. Boshlangʻich musiqa tinglash tushunchalarini rivojlantirish.

Musiqa darsida qoʻllaniladigan bolalar cholgʻu asboblari ikki turga boʻlinadi: kuychan va kuychan boʻlmagan cholgʻu asboblarga: metallafon va ksilafon; kuychan boʻlmagan cholgʻu asboblarga: doirachalar, rumbalar, marakasalar, uchburchaklar, qoʻgʻirchoqchalar, shaqildoqlar, barabanchalar, yogʻoch qoshiqlar kiradi. Mana shu musiqa asboblardan tuzilgan:

1. Orkestr turli cholgʻularda ijro qiluvchi koʻp sozandalardan tuziladi.

2. Dirijyor – orkestrga rahbarlik qiladi.

3. Ansambl – turli yoki bir xil cholgʻularda ijro qiluvchi kichik jamoa.

4. Solist – yakkaxon sozanda yoki yakkaxon xonanda boʻlishi mumkin.

Musiqa mashgʻulotlarining tarbiyaviy vazifa va maqsadlari	Musiqa mashgʻulotlarining taʼlimiy vazifa va maqsadlari
Bolalarda harakat uygʻunligini oshirish, ritmga mos qadam tashlash, yengil yugurish, oyoq toʻpillatish va qoʻllar bilan mashqlar bajarishga oʻrgatish.	Bolalarning musiqiy-ritmik koʻnikmalarini rivojlantirish.
Asarni mazmuniga koʻra qismlarga ajrataolish hamda harakatda ifodalash malakalarini oshirish.	Musiqa ohangini his etish va musiqa tinglash madaniyatini shakllantirish.
Quvnoq va gʻamgin musiqa ohanglarini farqlashga, ketma-ket tovushlarni kuy-lashga oʻrgatish.	Bolalarda musiqani his etish, kuylash va tinglash qobiliyatlarini rivojlantirish.

Davr bilan hamohang, faslga mosqo‘shlarni kuylashga o‘rgatish.	Musiqajo‘rligida ovozning sof va jarangdorligini rivojlantirish.
O‘zbek xalq raqs elementlarini musiqajo‘rligida o‘rgatish va ijodiy qobiliyatlarini tarbiyalash.	Raqs san‘atiga bo‘lganqiziqishni oshirish.
Bolalarni milliy cholg‘u asboblari bilan tanishtirish. Zarbli va torli asboblarda ijroga o‘rgatish.	O‘zbek milliy cholg‘ulariga bo‘lgan qiziqishlarini oshirish.
O‘yin davomida harakat ijodkorligini oshirish.	Bolalar faolligi hamda jamoaviyligini oshirish.

Bu mashg‘ulotlar o‘quv mazmunidan kelib chiqib, dastur asosidatuzilishi lozim. Bunda musiqiy asarlarning badiiy mazmuni, bolalar yoshiga mosligi, ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanilganligihisobga olinadi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar

1. Musiqa inson hissiyotiga kuchli ta‘sir kursatish to‘g‘risidagi sharq allomalarining fikrlari?
2. Bolalar bog‘chasida olib boriladigan musiqatarbiyasining asosiy maqsad va vazifalari nimalardan iborat?
3. Maktabgacha yoshdagi bolalarga tarbiya berishning o‘zaro uzviy bog‘langan metodlari haqida so‘z yuriting?
4. Bolalar bog‘chasida bolalarni musiqaga o‘rgatish necha bosqichdan iborat. ?
5. Musiqa tarbiyasining maqsadi nimalardan iborat.?

Musiqa mashg‘ulotini o‘tkazish metodikasi, zamonaviykonsepsiyalari va me‘yoriy-huquqiy hujjatlar

Bugungi bolalar qayerda yashashidan qat‘iy nazar, doimiy ravishda ijtimoiy, siyosiy, ekologik, ilmiy, texnikaviy va industrial sohalardagi o‘zgarishlar bilan to‘qnash kelishlariga to‘g‘ri keladi. Bolaning rivojlanishi va o‘sishi uzluksiz davom etadigan jarayondir. Bu davrda uning shaxs sifatida shakllanishi, ilk bor olamni atrofidagi ashyo va buyumlar orqali anglab, undan o‘zicha ma‘no topishga intilishi, qiziqish va hissiyotlari rivojlanishini kuzatamiz.

Hayotning har bir davri, rivojlanish xususiyatlari va ehtiyojlariga ko‘ra o‘ziga xos bosqichlarga ega. Bolaning o‘sib, ulg‘ayishida maktabgacha bo‘lgan davrni shular sirasiga kiritish mumkin. Bolalar ohangraboli olam hisoblanib, juda tez o‘sish, rivojlanish va o‘zgarishlar ichida yashaydilar. Bu farzand tarbiyasida aynan shu palla qanchalik ahamiyatli ekanining yana bir isbotidir.

Bolaning rivojlanishi, ruhiyati va ta‘lim-tarbiyasidagi o‘ziga xos davrlar, davrlarga monand o‘zgarishlar, muammolar haqida hikoya qiladigan ushbu dastur nafaqat tarbiyachilar, balki oilalar va ota-onalar uchun eng yaqin maslahatchi va sirdosh bo‘la oladi.

Maktabgacha ta‘lim bola shaxsini sog‘lom va yetuk, shu bilanbirga maktabga tayyorlagan holda shakllantirish maqsadini ko‘zlaydi. O‘zbekiston Respublikasi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonunning 11-mod-dasida: “Bu ta‘lim 6-7 yoshgacha oilada, bolalar bog‘chasida va mulk shaklidan qat‘iy nazar, boshqa ta‘lim muassasalarida olib boriladi”,- deb ta‘kidlangan. Darhaqiqat, ta‘lim-tarbiya qanchalik erta boshlansa, uning samarasi shunchalik erta namoyon bo‘ladi va insonning butun hayot tarziga ijobiy ta‘sir qiladi.

Maktabgacha ta‘lim tizimini takomillashtirish, ta‘lim-tarbiya jarayonini tarbiyachilar tomonidan to‘g‘ri tashkil etilishi, mas‘ul shaxslar tomonidan uni nazorat qilinishining afzalligini ta‘minlash, maktabgacha yoshdagi bolalar ota-onalarining oilada bola tarbiyasi bilan shug‘ullanishi uchun qulaylik yaratish maqsadida “Ilk qadam” tayanch dasturi “Ta‘lim to‘g‘risida” gi Qonun, Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi, Maktabgacha ta‘lim Konsepsiyasi hamda Maktabgacha yoshdagi bola- larning rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari asosida ishlab chiqildi.

Dastur mazmun-mohiyati bilan bolalarning psixofiziologik kamol topish tamoyilidan kelib

chiqib, ularning atrof-olamdagi voqea-hodisa, narsalarga munosabati hamda turli sohalar bilan aloqa qilishlarini nazarda tutadi. Dasturda o'zbek xalq og'zaki ijodi, xalq o'yinlari, musiqasi, raqslari, amaliy san'at asarlari va tabiatiga katta ahamiyat berilgan. Shu bilan birga dasturda boshqa xalqlarga hurmat hissini tarbiyalash nazarda tutilgan va bolalarni mehribonlik, go'zallik xayri- xohlikka o'rgatishga alohida urg'u beriladi. Dasturni amalga oshirishda bolalarning jismoniy va psixik sog'lig'ini mustahkamlash, harakat va gigiyenik malakalari asoslarini shakllantirish vazifasini bajarish muhim hisoblanadi. Dastur bolalarga valeologik ta'lim berishni nazarda tutadi: bolada sog'lom turmush tarzi haqida tasavvurlar shakllangan bo'lishi, gigiyenik va harakat madaniyatining muhimligini anglashi, salomatlikni asrash, organizmni himoya qilish, o'zi va o'zgalarga vaqtida zarur yordam ko'rsatishni bilish kabilar bolaning shaxs madaniyati, ijtimoiy himoyalanganini bildiradi.

Musiqqa mashg'ulotlarini tashkil etish metodikasi.

Musiqqa mashg'ulotlarini tashkil etish metodikasi va maktabgacha ta'limning kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan Davlat talablari. Maktabgacha ta'lim jarayonida tarbiyalanuvchilarning tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan minimal talablar. Musiqqa mashg'ulotlarini o'tkazish metodikasi fanidan ta'lim mazmunining minimal hajmi. Tarbiyalanuvchilarning musiqqa mashg'ulotlarida egallashi lozim bo'lgan kompetensiyalari. Musiqqa mashg'ulotlari ta'limi dasturi mazmuni, mohiyati va tahlili. Mashg'ulotlar tahlili. "Bolajon" maktabgacha ta'limmuassasalari uchun ishlab chiqilgan dastur – davlat hujjati bo'lib, musiqqa rahbarini ta'limiy tarbiyaviy ishi, bolalarni barkamol tarbiyalab maktab ta'limiga tayyorlashini nazarda tutadi. Musiqqa mashg'ulotlarini rejalashtirar ekan, pedagog bolalarning aqliy, jismoniy, emosional yuklamalarini hisobga olishi kerak va shunga ko'ra o'rgatiladigan repertuar va faoliyat turlarini ketma – ketligini to'g'ri tuzishi kerak.

Har bir musiqqa rahbari xar bir musiqqa mashg'ulotini qiziqarli va bolalar xotirasida uzoq saqlanishi uchun ko'rgazmalardan unumli foydalanishni bilishi zarur. Mashg'ulotni tashkillashda musiqqa rahbariquyidagilarni yoddan chiqarmasligi kerak:

- mashg'ulot bayoni, yangi qo'shiq, raqs xarakatlari,
- foydalaniladigan cholg'u asboblari uchun tayyorlangan ko'rgazmalar;
- qismlarni bir-biriga uzviy bog'lay olish;
- bolalarni qiziqtirish uchun ularning yosh xususiyatlarini e'tiborga olgan xolda sodda va past ohangda muloqatda bo'lish;
- texnika vositalaridan foydalana olish;
- musiqiy ta'limiy va didaktik o'yinlar yordamida bolalar bilim va ko'nikmalarini mustahkamlab borish;
- musiqaviy xarakatli o'yinlarni atributlar va o'yinchoqlaryordamida tashkillashtirish.

Mashg'ulotni rejalashtirishda quyidagilarga e'tiborberishi kerak:

- ✓ Musiqqa tinglashda rasmlardan, bastakor va kompazitor portretlaridan, xilma-xil rangdagi shakllardan foydalanish;
- ✓ Ovoz diapozonini kengaytirish mashqlarida musiqali zinacha ko'rgazmali qurollar, tarqatma materiallardan foydalanish;
- ✓ Qo'shiq kuylaganda rasmlarga qarab qo'shiq nomini topish;
- ✓ Laparlar va raqslarni ijro etganda atributlar(gullar, lentalar, v.b.) foydalanish;
- ✓ Bolalarni ijodiy kobilyatini rivojlantirishda musiqali xarakatli va obrazli o'yinlarni o'rgatilganda shu o'yinga mos atributlarni tayyorlab fikrlashga o'rgatish, sahnalashtirilgan jarayonda bolalarni mustaqil xarakat qilishlariga imkon yaratadi va katta o'rin egallaydi.

Nutqiy nuqsoni bor bolalar bilan ishlash metodikasi

Ma'lumki, nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashda, ularning nutqlarini tiklashda musiqqa mashg'ulotlari katta o'rin tutadi. Bunday gurux bolalari bilan musiqqa rahbari logoped

musiqa rahbaribilan hamkorlikda ishlasa o‘z maqsadiga yetadi.

Nutqida nuqsoni bor bolalarning nutqini tiklashda musiqa raxbarlari ko‘proq logoritmikaga e‘tibor qilishlari ko‘zda tutiladi. Bunda:

- to‘g‘ri nafas olishni yo‘lga qo‘yish;
- ovozni rivojlantirish ustida ishlash;
- temp va ritm ustida ishlash;
- eshitish va xotirani rivojlantirish;
- umumiy va maxsus motorikani rivojlantirish;
- so‘zlarni xarakterlar bilan to‘g‘ri ishlay olish;
- intonasiya va shu registrlar ustida ishlash;
- o‘yinlar.

Yuqorida ko‘rsatilgan tavsiyalar mashg‘ulot jarayonida o‘z samarasini beradi. Bolalarning musiqa tafakkurini rivojlantiradi. Idroki va hissiyotini tarbiyalaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar yorqin va quvnoq ranglarni xush ko‘radilar, ularda bu orqali quvnoqlik hissiyotlari rivojlanib boradi.

O‘quv materiali murakkabligiga ko‘ra xilma-xildir: ko‘proq aqliy faoliyatni, diqqatni talab qiladigan vazifalarni mashg‘ulotlar boshida berish kerak. Kuylashdan oldin murakkab jismoniy mashqlarni berish mumkin emas, chunki bunday mashqlar bolalarni nafas olishlarini qiyinlashtiradi. Amaliyotga ko‘ra faoliyat turlarini quyidagicha berish maqsadga muvofiq.

Mashg‘ulot boshida kichik musiqiy ritmik mashqlar, ular birorta raqs elementlari ham bo‘lishi mumkin. Bunday harakatlar bola diqqatini jamlaydi.

Ritmik mashqlardan so‘ng bolalar o‘tiradilar va musiqa tinglaydilar. Keyin esa qo‘shiq kuylashga o‘tadilar. Bolalar bir mashq davomida 2-3 ta qo‘shiq kuylashadi. Masalan, marsh, raqs, qo‘shiq jarayonida musiqa savodidan xabardor bo‘ladilar. Bunday mashg‘ulotlar **mavzuli mashg‘ulotlar** deyiladi.

Yana biri bu **kompleks mashg‘ulotlardir**. Bunda bolalar bilan faqat musiqa emas, balki, adabiyot va tasviriy san‘at bilan shug‘ullanadilar. Bunday mashg‘ulotlar asosida uchta san‘atni birlashtiruvchi badiiy obraz yaratadi. Masalan, “ Qish zavqi”, “Kuz keldi”, “Bahor”.

Musiqa mashg‘ulotlari – har bir bolaning musiqiy qobiliyatini maqsadga muvofiq va har tomonlama ta‘lim – tarbiya beruvchi mashg‘ulotlardir. Ularda har xil faoliyat turlari: kuylash, ritmik harakatlar bajarish, musiqa tinglash, musiqa savodi bilan tanishtirish kabi faoliyatlarni uzviy bog‘lab olib boradilar. Musiqa faoliyatini bajarish bolalarni faolroq bo‘lishlariga asos bo‘ladi. Tashkil etiladigan bayramlar ham qiziq va muvaffaqiyatliroq o‘tadi.

Musiqa mashg‘ulotlari butun guruh bilan bir vaqtda o‘tkaziladi. Uning mazmuni va tuzilishi bolalar yoshi va beriladigan vazifalarga bog‘liq.

Kichik guruhida *15 – 20 daqiqa olib boriladi.*

O‘rta guruhida *20 – 25 daqiqa olib boriladi.*

Katta guruhda *25 – 30 daqiqa olib boriladi.*

Tayyorlov guruhida *30 – 35 daqiqa olib boriladi.*

Musiqa mashg‘ulotlar haftasiga ikki marta o‘tkaziladi. Unda guruhning barcha bolalari ishtirok etadi. Musiqa mashg‘ulotlari – musiqa tinglash, qo‘shiq o‘rgatish, musiqiy – ritmik harakatlar bajarish, raqsga tushish, musiqiy – didaktik o‘yinlar, bolalar cholg‘u asboblari chalishga o‘rgatish va musiqaga oid ma‘lumotlarni qamrab oladi. Har bir mashg‘ulotdan mashg‘ulotga sayin bolalarga musiqaviy ta‘lim-tarbiya berishning qaysidir vazifasi hal etib boriladi. Musiqa rahbari ushbu ishda rahbarlik qiladi, to‘g‘ri yo‘l ko‘rsatib, maslahat va tavsiyalarini berib boradi.

Bolalarni bilim va malakalariga qo‘yiladigan talablar har bir guruh uchun faoliyat turiga qarab tuziladi.

Bunday mashg‘ulotlarning qiyinligi shundaki, bolalarning diqqatini bir faoliyatdan ikkinchi faoliyatga ko‘chirish kerak bo‘ladi. Shu ketma – ketlikni reja asosida amalga

oshirish murakkabdir. Chunki bolalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olsak, ular bugun o'rgangan asarlarini keyingi safar unutishlari mumkin.

Zamonaviy pedagogika ta'lim tizimining maqsadi, yangi toifaga mansub bo'lgan musiqa rahbarining umumiy va kasb kamolotiga erishishdan iborat.

Bolalar repertuarini tanlashda qo'yiladigan zamonaviy talablar

Mavjud pedagogik vazifalar saqlangan holda O'zbekistonga xos milliy qadriyatlar, an'analar, xalq ijodi, musiqa merosini bolalarni idrok etish qobiliyati darajasida bosqichma – bosqich tadbiiq etish nazarda tutiladi.

Ertalabki badan tarbiya, turli shakldagi mashg'ulotlar, mehnat, sayr, nafosat soatlari, o'yin kulgi, bayramlarga oid asarlarni aniq rejalashtirib, o'z o'rnida va me'yorida qo'llash "Milliy tafakkur" muammosining yechimiga erishishda muhim omil bo'ladi.

Avalam bor musiqa repertuarlari bolajonlarda jonajon Vatanga muhabbat, mehnatsevarlik, tabiatini e'ozlash, do'stlik, hamjihatlik, rahm shafqat kabi xislatlar musiqaviy obrazlar orqali idrok etilishga qaratilgan. Bunda Respublika miqyosidagi ijodkor tarbiyachilarning ilg'or tajribalari natijasi, yangicha ishlash metodikasiga asoslangan musiqiy repertuarlari bolalarning yoshiga mos bo'lgan (bilim va malakalar darajasi, musiqaga munosabati, qiziqishi, qobiliyati, sog'lig'i, kayfiyati, bogchadagi muhit va boshqalar) holatlarni musiqiy faoliyatlarni hisobga olgan holda besh qismga bo'linadi. o'quv materiallari choraklarga taqsimlangan bo'lib, bolalarning mehr faoliyat turlariga muvofiq tanlanishi dastlabki bilim va ko'nikmalarni egallashda, ta'lim maqsadlarni egallashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mashg'ulotning tuzilishi o'quv materiallarining mazmunidan kelib chiqish lozim. Bunda asarning tarbiyaviy ahamiyati, ularning badiiy Qoyaviy saviyasi, bolalar yoshiga mosligi, asar mavzusining xilma – xilligi hisobga olinadi.

Ma'lumki, musiqiy faoliyat musiqa tinglash, qo'shiq aytish, musiqiy ritmik harakat, bolalar cholg'u asboblari chalishni o'rganish kabi turlarga bo'linadi. Har bir faoliyat turi bolaning musiqiy didini rivojlantirishga yordam berib, ma'lum malakani shakllantiradi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqa ta'limi va tarbiyasi musiqa rahbari tomonidan olib boriladi. Uning asosiy maqsadi maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarni yoshligidan boshlab ularning dunyoqarashini shakllantirish hamda musiqiy didini o'stirib borish, bolalarga musiqani o'rgatish jarayonida unlariga tabiat, jamiyat, mahalla, ota-ona, ta'lim muassasasi va umuman olganda hayotda o'z o'rnini topishida ilk musiqiy tushunchalarni berishdan iboratdi. Musiqa tarbiyachisi musiqa mashg'ulotlari asosida bolalarga ta'lim va tarbiya berish borasida oldiga qo'yilgan pedagogik maqsad va vazifalarni amalga oshirish uchun eng avvalo, bolalarning musiqiy uquvi va qobiliyatlarini muntazam ravishda o'stirib borish uchun harakat qilishi lozim.

Mutaxassislar tomonidan maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilarining musiqiy uquv va qobiliyatlarini quyidagi faoliyat turlarida ajratgan holda tasnif etadilar. Jumladan, tarbiyalanuvchilarning musiqiy tovushlarni baland-pastligini his etish qobiliyati;

- musiqiy tovushlar rangini bir-biridan farqlanishini bilish;
- bolalarni musiqaga mos harakat bajarishlarini xis etishlariga o'rgatish, qadam tashlab, chapak chalib musiqani xotirada saqlash, his etish va ifodalash;
- musiqa tinglash qobiliyatini o'stirish;
- jamoa bo'lib kuylash;
- aytim so'zlarini ma'no va mazmunini o'rganish uchun ularni mushohada qilish qobiliyatini o'stirish.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanuvchilarning musiqiy qobiliyatlarini shakllantirishning yana bir o'ziga xos shakli sifatida mashg'ulotlarda musiqiy faoliyaning barcha shakllarini musiqa rahbari tomonidan ishlatish talab etiladi. Barcha tarbiyalanuvchida musiqa mashg'ulotiga nisbatan qiziqish orsin. Shuningdek, musiqa rahbari tomonidan amalga

oshirilgan ishlar musiqa mashgʻuloti jarayonida rivojlanib borsin.

Yuqorida taʼkidlab oʻtilgan maqsadlardan kelib chiqqan holda maktabgacha taʼlim muassasalarida olib boriladigan musiqa taʼlim- tarbiyasining asosiy vazifalari etib quyidagilarni tavsiya etish mumkin:

Birinchiidan, tarbiyalanuvchilarni musiqaga boʻlgan qiziqishlarini oshirish borasida oʻquv dasturda repertuar tanlashda ularning yoshiga xos jihatlarni eʼtiboga olish;

Ikkinchiidan, tarbiyalanuvchilarni musiqiy asarlar bilan tanishtirish jarayonida ularda musiqiy ohangga boʻlgan his-tuygʻularni hosil qilish yoʻli bilan Ona-Vatan, xalq, millatga nisbatan mehr-muhabbatni tarbiyalash, shu orqali ularning musiqa haqidagi tasavvurlarini boyitish;

Uchinchiidan, bolalarni musiqa tinglash, qoʻshiq kuylash, musiqa ostida ritmik harakatlarni bajarish, bolalar cholgʻu asboblari joʻr boʻlish faoliyatlari yordamida ijodiy qobiliyatlarini shakllantirib borish;

Toʻrtinchiidan, bolalar ovozi asrab tarbiyalash, qoʻshiqlarni sodda, ravon, erkin, tabiiy va ifodali kuylashga oʻrgatish hamda unga odatlantirish;

Beshinchiidan, tarbiyalanuvchilarni musiqiy asarlardan zavq olishlari, shu asosda ularning musiqiy did va badiiy fikr yuritishlarini rivojlantirish;

Oltinchiidan, musiqa mashgʻulotlari jarayonida musiqiy asardagi badiiy obrazlarni oʻyin va raqs ifoda etishga oʻrgatish;

Yettinchiidan, musiqa mashgʻulotlarida bolalarni milliy qadriyatlarimiz bilan tanishtirish, milliy cholgʻu sozlar joʻrligida milliy ohang-kuy va musiqiy-ritmik harakatlarni bajarishga oʻrgatish;

Sakkizinchiidan, musiqa mashgʻulotlari mazmunini maktabgacha taʼlim muassasasi, Vatan, shahar, mahalla, tabiat, jamiyat hayoti bilan bogʻlash, taʼlim muassasalarida oʻtkaziladigan tadbirlarda oʻrganilgan kuy va qoʻshiqlar bilan ishtirok etish. Turli ertaliklar, konsertlar tashkil etish kabi vazifalarni amalga oshirish talab etiladi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, maktabgacha taʼlim muassasalari musiqa mashgʻulotlarida bola hayotini, tevarak-atrofnii musiqiy obrazlar orqali idrok etish uchun repertuar tanlash lozim boʻladi. Olib boriladigan musiqiy tarbiya ishlarini badiiy adabiyot va tasviriy sanʼat bilan uzviy ravishda bogʻlangan holda amalga oshirish, musiqiy tarbiyaning ilgʻor tajriba va turli metodlaridan foydalanib oʻtkaziladigan har bir musiqa mashgʻulotini bolalarga badiiy-estetik zavq uygʻotishini, ularning his- tuygʻularini shakllantirishda, ijodiy fikrlash qobiyati va nutqini oʻstirishda xizmat qilishni taʼminlash lozim. Bundan tashqari musiqiy oʻyinlar va raqslardan ham foydalanish bolalarda ritm tuygʻusi, chaqqonlik va harakatchanlikni shakllantirib, qomatning toʻgʻri oʻsishiga yordam beradi. Bu jarayon bolalarning aqliy va jismoniy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Anashu ishlar maktabgacha taʼlim muassasalarida olib boriladigan barcha musiqiy taʼlimni va tarbiyani ishlar yosh avlodda olijanob fazilatlarini bogʻcha yoshidan shakllantirishda nafas tarbiyasining tarkibiy qismi boʻlib xizmat qiladi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar

1. Musiqa mashgʻulotlarini tashkil etish metodikasi
2. Nutqiy nuqsoni bor bolalar bilan ishlash metodikasi
3. Tarbiyalanuvchilarning musiqiy qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan yillik, kunlik, oylik va haftalik mashgʻulot rejasini ishlab chiqishda qoʻyiladigan talablar
4. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlash rangi
5. Zamonaviy pedagogika taʼlim tizimining maqsadi

Tarbiyalanuvchilarning musiqiy qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan yillik (kunlik, oylik) mashg'ulot rejasini ishlab chiqishda qo'yiladigan talablar

Kichik yoshdagi asosiy ish reja - Kichik yosh (3-4 yosh) Musiqa mashg'ulotlarning faoliyat turlari tavsifi. Musiqa tinglash, xonandalik hamda cholg'u asboblarda ijrochilik mahoratini shakllantirish va tarbiyalanuvchilarni ushbu faoliyat turlariga qiziqtirish ko'nikmasini shakllantirish borasida tinglovchiga qo'yiladigan talablar. Kichik guruhlarda musiqiy faoliyat turlariga bo'lgan talablar. O'rta guruhlarda musiqiy faoliyat turlariga bo'lgan talablar. Katta guruhlarda musiqiy faoliyat turlariga bo'lgan talablar. Tarbiyalanuvchilarning musiqiy qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan yillik (kunlik, oylik) mashg'ulot rejasini ishlab chiqishda qo'yiladigan talablar Maktabgacha ta'lim muassasasida olib boriladigan musiqa mashg'ulotlarining namunaviy rejasi.

Reja tuzilishi

1. 07-01 Haftalik mashg'ulotlar jadvali
2. 07-02 Ish rejasini
3. 07-03 Bayram ertalıkları ssenariysi
4. 07-04 Ko'ngil ochish soatlar rejasini
5. 07-05 Tarbiyachi bilan hamkorlikdagi ishlar rejasini
6. 07-06 Bolalar bilan individual ishlar rejasini
7. 07-07 Malaka oshirish kursidan keyingi faoliyati yuzasidan musiqa rahbarining 3 yilga mo'ljallangan istiqbol rejasini va uning bajarilishi haqida

Musiqa tinglash: Bolalarda kichik musiqiy asarni tinglash ko'nikmasini pado qilish. Marsh, qo'shiq va raqs janrlari haqida ilktasavvur paydo qilish va ularni farqlash. Musiqani mazmunan tushunishga o'rgatish:

Musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish: To'p bo'lib yengil yurish va yugurishdan sekin-asta har tarafga, to'g'riga, erkin-sochma, doira bo'ylab yengil yurish va yugurishga o'rgatish. Bolalarni 3-4 sodda va oddiy harakatlardan iborat raqslarni to'p bo'lib raqs tushishdan juftlikda, sochma tarzda, shundan so'ng doiradagi raqslar ijro etishga o'rgatish. Raqs harakatlaridan "Koptokni yuqoriga ot", "arqonni tort", "tokcha", "ko'zguga qara", "xo'rozcha", "maysani sila" bilan tanishtirish va ularni musiqaga mos bajarish.

Kuylash: Cholg'u asbobi va kattalarga jo'r bo'lib kuylash. Tabiiy ovozda zo'riqmasdan kuylash malakalarini shakllantirish. Kuylash vaqtida to'g'ri nafas olishga, avval "gulni hidlab", so'ng kuylay boshlashga, o'tirgan yoki turgan holatda to'g'ri kuylashga o'rgatish. Qo'shiq mazmunini tushunib kuylash bilan bir vaqtda harakatlar bajarishga o'rgatish.

Bolalar cholg'ularida chalishga o'rgatish: Bolalar cholg'ulari haqidagi bilimlarni mustahkamlash, karnay, surnay, nog'ora bilan tanishtirish. Metallofon, uchburchak, bolg'achada chalish usullarini o'rgatish. Ularni tovushidan farqlay olish. Qo'shiq, raqs va o'yinlarda cholg'ularni jo'r qilish.

O'yin: Musiqiy faoliyatlarda olingan bilimlarni o'yinlarda namoyon bo'lishiga erishish. Doira jo'rligida "Chumchuqlar va mushuk", "Ayiqchalar raqsi", xalq o'yinlaridan "Chori-chambar", "Chapak chalish", "Qaldirg'och" kabilarni o'ynash. Bolalarga tushunarli, qiziqarli bo'lgan voqyeaband o'yinlarni tashkil qilish. O'yinda musiqaga mos harakatlanish, nutq, tasavvur va tafakkurni rivojlantirish, bolalar cholg'ulari, o'yinchoq va qo'g'irchoqlardan foydalanish.

Bolalarning mashg'ulotlardan olgan bilimlarini rivojlantirish va mustahkamlash maqsadida "Kuyini top", "Do'stingni ovozidan tanib ol", "Xaltachada nima bor", "Qaysi cholg'u yashiringan", "Qush va qushchalar", "O'rmonda" kabi musiqaviy-didaktik o'yinlarni mashg'ulot vaqtida va mustaqil faoliyatlari davomida gurux xonalaridagi musiqa burchaklarida tashkil etish.

4-yoshli bolaning egallash lozim bo'lgan bilim ko'nikma va malakalar

- Turli hil mazmun va kayfiyatdagi musiqani tinglash, eslab qolish;
- Tinglangan kuylarni tanib olish va ularning bastakori nomini bilish.

- Kuy, qo‘shiq va raqs haqida tushunchaga ega bo‘lish.
- Karnay, surnay, nay, nog‘ora, doira kabi xalq cholg‘u asboblari tanish va ovozidan farqlash.
- Qo‘ng‘iroqcha, shiqildoqlar, doiracha, buben, metallofon, sunaycha, bolg‘acha, uchburchak kabi bolalar cholg‘ularida chalish usullarini bilish;
- Birgalikda kuylay olish;
- Qo‘shiq kuylash bilan bir vaqtda harakatlar bajarish olish.
- Harakatli o‘yinlarda faol ishtirok etish.
- Turli predmetlar bilan harakatlar bajarishni uddalash

O‘rta yoshdagi asosiy ish reja - O‘rta yosh (4-5 yosh)

Musiqaning tinglash: Bolalarning musiqaning tinglashga bo‘lgan ishtiyoqlarini qo‘llab quvatlash va rivojlantirish. Tinglangan asarning mazmuni va harakterini ajrata olish, bu haqida suhbat qurish va o‘z ta‘sirotlari bilan o‘rtoqlashishga o‘rgatish. Kuy tovush va ohanglardan tuzilishi haqida tasavvurga ega bo‘lish. Bolalarni musiqiy asarning 2 va 3 qismli shakli bilan tanishtirish, qismlar o‘zgarishini farqlashga o‘rgatish, fortepiano, g‘ijjak, chang, qonun kabi cholg‘ular bilan tanishtirish, ular ijrosidagi kuylardan bahramand qilish.

Musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish: Musiqaning asarlarining qismlar o‘zgarishiga mos harakatlarni o‘zgartirish, marsh, qo‘shiq, raqs kuylariga mos harakatlarni mustaqil bajarish, boshlovchining ketidan musiqaga mos yurish, yugurish va sakrash. Raqs harakatlarni mustaqil ravishda aniq bajarish, qo‘l harakatlarni erkin va mayin bajarishga o‘rgatish. Gurux bo‘lib, kichik guruxlarga bo‘linib, yakka holda harakatlanishga o‘rgatish, xonaning bir qismidan ikkinchi qismiga (markazdan burchakka, o‘ngdan chapga va h.k.) o‘tishda o‘z harakatlarni boshqara olish, raqs harakatlarni nomlarini bilish va aniq bajarish. 4-5 harakatni ketma-ket, o‘zaro bir biriga bog‘lab hamda musiqaga moslab ijro etish olish. Raqslarda kayfiyatlarni bildiruvchi harakatlardan “yo‘q”, “arazlash”, “yarashish” va h.k. ifoda etish, yuz, ko‘z imo-ishorasining berilgan kayfiyatga mos bo‘lishiga o‘rgatish.

Qo‘shiq aytish: Qo‘shiqning so‘zlarini aniq va dona-dona talaffuz etish, ijrochilik ko‘nikma va malakalarini tarkib toptirish, gurux bilan birgalikda kuylash, ansambl bo‘lib kuylash va yakka kuylash ko‘nikmalarini hosil qilish. Kuylash vaqtida yelka, bosh va oyoqlarni to‘g‘ri tutish va to‘g‘ri nafas olishga o‘rgatish. Bolalarning ovozlari shikast yetkazmay, sekin-asta rivojlantirish. Qo‘shiq repertuarini bolalarning yoshiga mos turli mavzudagi qo‘shiqlar bilan boyitib, ularning nutq va tafakur, tevarak atrof, bayram va sayllar, urf-odatlar haqidagi bilimlarini boyitib borish.

Bolalar cholg‘ularida chalishga o‘rgatish: Metallofon, ksilofon, doiracha, uchburchak, yog‘och qoshiqlar, likobchalar va turli yasama o‘yinchoq-cholg‘ularda chalishga hamda ularni ovozidan farqlashga o‘rgatish. Nomusiqiy va musiqiy tovushlar haqida tushuncha berish va ularni farqlashga o‘rgatish;

O‘yin: Bolalarni chaqqonlik, ziyoratlikka chorlash bilan bir vaqtda musiqani diqqat bilan tinglashga o‘rgatuvchi “Ro‘molchani uzat”, “Tulki va tovuqlar”, “Quyvonlar va ayiq” o‘yinlarini o‘ynatish. Davra qo‘shiqlarida mustaqil harakatlanishga o‘rgatish.

Musiqiy-ta‘limiy o‘yinlardan “Qo‘shig‘imni davom ettir”, “Ismingni kuylab ber”, “Qaysi cholg‘u yashiringan”, “Kuyini top” va h.k. o‘tkazish.

4-yoshli bola bilishi lozim bo‘lgan bilim ko‘nikma va malakalar:

- bolalar cholg‘ularida ijro etish usullarini bilish;
- bolalar cholg‘ularini ovoz tembridan farqlay olish;
- bolalar cholg‘ulari orkestrida ijro etish;
- o‘z harakatlarni musiqaning tempiga moslay olish.
- xor bo‘lib, ansambl va yakka kuylay olish;
- forte-piano, g‘ijjak, chang, qonun cholg‘u asboblari ko‘rinishi va ovozidan farqlash, nomlarini bilish.

Katta yoshdagi asosiy ish reja- Katta yosh (5-6 yosh)

Musiqaning tinglash: Bolalarda musiqa tinglashga ishtiyoqni qo'llab quvvatlash va rivojlantirishda davom etish. Musiqa asarining kayfiyati, harakterini mustaqil farqlash, ta'surotlari haqida hikoya qilishga o'rgatish. Vokal va cholg'u asarlaridan bahramand qilish va bu janrlar haqida tushuncha hosil qilish, ularni farqlashga o'rgatish. Marsh, qo'shiq va raqs haqidagi bilimlarini kengaytirish. O'zbek xalq kuylari bilan tanishtirib borish. Doira va nog'ora sadolaridan bahramand qilish, qayroq, taxta qarsak bilan tanishtirish;

Musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish: Musiqaning tempi, ritmi, harakteriga mos ifodali harakatlanish. Kuy qismlari almashishiga qarab harakatlarni o'zgartira olish.

Yengil, prujinasimon yurish, yugurish, sakrash, olding va orqaga, yonga qadam tashlash, oldinga hakkalash, raqs harakatlarini sifatli bajarishga o'rgatish. Musiqa ostida qatorlarga saflanish va mashqlar bajarish, qatorlardan doiraga shakliga o'tish, katta va kichik doiralar hosil qilish, bir nechta kichik doirachalarga bo'linishga o'rgatish. Bolalarga o'zbekcha raqslar bilan bir qatorda turli xalqlar raqsalarini o'rgatish. Bolalarda raqsga oid ijodkorlikka undash va uning namoyon bo'lishini rag'batlantirish va qo'llab quvvatlash.

Qo'shiq kuylash: Bolalarda ifodali, sof va tabiiy ovozda kuylashga o'rgatish. Bolalarning ovozinin yosh hususiyatlarini hisobga olib repertuar tanlash. To'g'ri nafas olish va kuylash ko'nikma va malakalarini shakllantirish. Kichik ansambl bo'lib kuylash, solist bilan kuylashga o'rgatish. Kuy ohangini to'g'ri ijro etilishiga erishish.

Bolalar cholg'ularida chalishga o'rgatish: Doira, nog'ora, safoyil, quticha, taxta qarsak kabi cholg'ulari va ularda ijro etish usullari bilan tanishtirish, ovozidan farqlashga o'rgatish. Kattalarga jo'r bo'lib zarbli orkestr hosil qilish. Bolalarda cholg'uchilikka oid ijodkorlikni shakllantirish.

O'yin: Qo'shiqlarni sahnalashtirish, davra qo'shiqlarida so'z, musiqa va harakatlarning bir-

biriga mos bo'lishiga erishish. O'yinlarda musiqa mashg'ulotining barcha bo'limlaridan olingan bilimlarni mujassam holda namoyon etishga o'rgatish. Obrazli harakatlarni bajarishda bolalarni umumiylikdan mustaqil va yakka bajarish sari boshlash. Bolalarda obrazli tasavvur qilish, mustaqil fikrlash, ijodkorlik kabi hususiyatlarni shakllantirish va rivojlantirish.

5-6 yoshli bola bilishi lozim bo'lgan bilimlar:

- Musiqa asarining shaklini mustaqil aniqlay olish.
- Tinglangan asarlarning nomi va ijodkorlarini bilish.
- Musiqa asarining mazmunini tushunish va kayfiyatini farqlash;
- Bir oktava oralig'ida notalarni bilish, tovushqatorini kuylash.
- Vokal va cholg'u musiqasini farqlash.
- Orkestr, simfoniya, opera va balet janrlari haqida umumiy tushunchaga ega bo'lish.
- Qo'shiq nomi va bastakorini bilish.
- Musiqaga mos mustaqil harakatlana olish.
- Kuy qismlari o'zgarishiga qarab harakatlarni o'zgartirish.
- cholg'u asboblarini farqlay olish.
- Bolalar cholg'ularida ijro usullarini bilish.
- Mustaqil obrazli harakatlar o'ylab topa olish va bajara olish.
- Bayram ertaliklari va ko'ngil ochish soatlarida faol ishtirok etish.

Maktabga tayyorlov yoshdagi asosiy ish reja –

Maktabga tayyorlov davri (6-7 yosh)

Musiqa tinglash: Musiqa asarining go‘zalligini idrok etish, mazmunini tushunish, yorqin ifoda vositalarini farqlash, musiqaning 2-3 qismli shaklini mustaqil farqlay olishga, asarning kirish qismi, band va naqorat qismi, shuningdek xotimasini farqlashga o‘rgatish. Musiqa vositasida bolalarning ichki dunyosini boyitish, ularda estetik didni shakllantirish. O‘zbek mumtoz va zamonaviy shuningdek, jahon mumtoz musiqasi na‘munalaridan bolalarni bahramand qilish. Marsh, qo‘shiq, raqs janridagi asarlarni mustaqil farqlash. Asarda berilgan obrazni musiqiy-intonasion rivojlanishini kuzata olishga o‘rgatish. Dutor, rubob, qonun, tanbur kabi cholg‘u asboblari ijrosida kuylarni tinglash va ovozidan farqlashga o‘rgatish. Bolalarni jonli ijro bilan bir qatorda audio va video tasmlarga yozilgan kuy va qo‘shiqlar, diafilm, she‘riyat na‘munalari, badiiy so‘zdan bahramand qilish.

Bolalarning yoshiga mos va ularga tushunarli mazmundagi opera va balet asarlari, xalq cholg‘ulari orkestri va ansambli ishtirokidagi konsertlar, san‘at muzeylariga olib borish.

Musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish: Raqs harakatlarini aniq va musiqaga mos bajarish. Raqslardagi bezak elementlari bilan tanishtirish va ularni bajarishga o‘rgatish: yurish, yugurish, sakrash, oldinga va yonga hakkalash kabi harakatlarga oyoq to‘pillatish, chapak chalish kabi bezak elementlarini qo‘shib bajarishga o‘rgatish. Musiqa ostida qatorlarga saflanish, bir qator bo‘lib yurish va yugurish, katta va kichik doira qurish kabi harakatlarni mustaqil bajarish. Davra qo‘shiqlarining matniga mos harakatlarni musiqaga holda mustaqil bajarish va faol bo‘lish.

Qo‘shiq kuylash: Bolalar ovozini shikastlanishdan asrab rivojlantirish. To‘g‘ri nafas va to‘qri kuylash malakalarini shakllantirish. Bolalarning yoshususiyatlari va ovoz diapazonlarini hisobga olib repertuar tanlash, qo‘shiq matni va ohangini asniq ifoda etish. Cholg‘u asbobi jo‘rligisiz kuylay olish. Qo‘shiqning band va naqorat qismlarini farqlay olishga o‘rgatish. Bolalarda qo‘shiq ijrochiligi, cholg‘uchilik va aktyorlik qobiliyatlarini mujassam rivojlantirish.

Bolalar cholg‘ularida chalishga o‘rgatish: Jamoa bo‘lib ijro etish malakalarini irvojlantirish bilan birga ansambl bo‘lib ijro etishga o‘rgatish. Ijroni baravar boshlab, birgalikda yakunlash. Kuyni mustaqil ijro etish ko‘nikmasini hosil qilish. Bolalarda cholg‘uchilikka oid ijodkorlikni rivojlantirish.

O‘yin: Musiqiy o‘yinlarda kuylash, ansambl bo‘lib va yakka kuylashni qamrab olish. Sahna nutqi, ya‘niy ifodali va aniq talaffuz qilishni va sahna harakati erkinligini shakllantirish. Ushbu maqsadda ayrim ertaklarni sahnalashtirish, musiqalashtirishga e‘tibor qaratish.

Harakatli o‘yinlar orqali diqqat-e‘tibor, chaqqonlik va ziyraklik, harakatlarni musiqaga moslash kabi sifatlar bilan birga bolalarni jismoniy rivojlantirish. “Oq terakmi, ko‘k terak”, “Dor o‘yin”, “Boylandi” shular jumlasidandir.

Bolalarda musiqiy-ta‘limiy o‘yinlarga bo‘lgan qiziqishni orttirish. Ushbu o‘yinlarda bolalarning musiqiy bilimlarga o‘rgatish, olingan bilmilarni mustahkamlash bilan birga o‘yinlarda ziyraklikni ivojlantiradigan vazifalarni qo‘yish. Musiqiy-ta‘limiy stol o‘yinlaridan “Musiqali loto”, “Kayfiyatlar”, “Uzun, qisqa tayoqchalar”, “padir-budir notalar”, “Notalarning uychasi” kabilarni, og‘zaki o‘yinlardan “Dengizmi, irmoq”, “O‘rmonda”, “Uch ayiq”, “Barmoqlar”, “Nechaga sanaymiz” o‘yinlarini o‘ynatish mumkin.

7-yoshli bola quyidagilarni bilishi kerak:

-kuylash va harakatlanishni musiqaga moslay oladi.

-tovushlarning balandlik, tembr, cho‘zimlilik hususiyatlarini eshitish orqali farqlaydi.

-ma‘lum raqs harakatlarini egallaydi.

-jamoaga bo‘lib va yakka raqsga tusha oladi.

- o‘yin, raqs va mashqlarda mimik harakatlarni aks ettira oladi.
- o‘zbek xalq cholg‘u asboblarni ko‘rinishi va ovoz tembriga ko‘rafarqladi.
- bolalar cholg‘ulari ansambli va orkestrida ijro etish malakalarini egallaydi.
- tinglangan va kuylayotgan kuy va qo‘shiqlarini mazmunini anglaydi va bayon etadi.
- to‘rli musiqiy o‘yinlarni mustaqil tashkil eta oladi.
- bayram ertaliklarida faol ishtirok etadi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar

1. Musiqiy o‘yinlarni o‘tkazish metodikasi haqida gapiring?
2. Bolalarda musiqiy-ta’limiy o‘yinlarga bo‘lgan qiziqishni orttirish metodikasi?
3. 7 yoshli bolalarni kuylash ko‘nikmasi qanday talabga javob berishi lozim?
4. Kichik yoshdagi asosiy ish reja?
5. O‘rta yoshdagi asosiy ish reja?
6. Katta yoshdagi asosiy ish reja?
7. Musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish?
8. Bolalar cholg‘ularida chalishga o‘rgatish?
9. Qo‘shiqlarni sahnalashtirish?
10. 6 yoshli bola bilishi lozim bo‘lgan bilimlar?
11. Maktabga tayyorlov yoshdagi asosiy ish reja?
12. Musiqa tinglash?
13. Musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish metodikasi?
14. Bolalar ovozini shikastlanishdan asrab rivojlantirish?
15. Bolalar cholg‘ularida chalishga o‘rgatish?

Musiqa mashg‘ulotlarida integrallashgan mashg‘ulotlarni tashkil etish metodikasi.

Integrallashtirilgan ta’lim-tarbiya jarayonida ta’lim maqsadi va vazifasi.

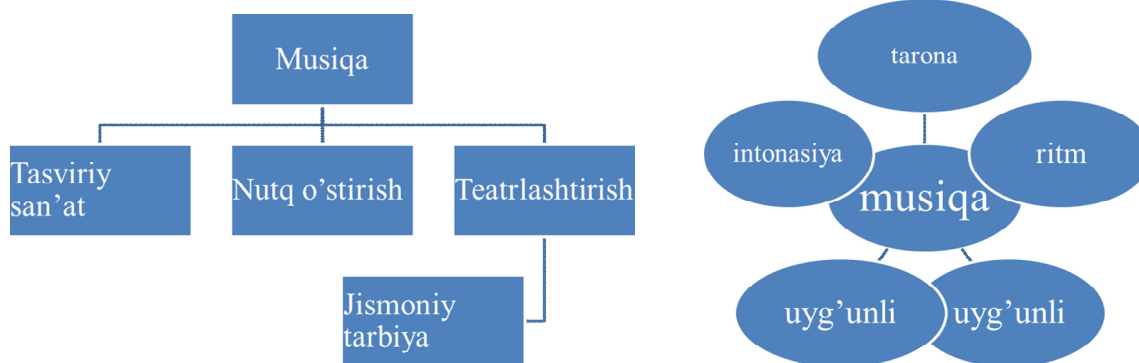
Shaxsga xos asosiy fazilatlar bolaning ilk yoshlaridan boshlab shakllanishini inobatga olgan holda hozirgi zamon maktabgacha ta’lim muassasalari ta’lim-tarbiya jarayoni ma’nan boy va har tomonlama barkamol shaxsni shakllantirishga yo‘naltirilgan ilg‘or pedagogik texnologiyalarni izlab topish va amaliyotga tatbiq qilish borasida to‘xtovsiz takomillashib borayotganligi bilan xarakterlanadi. E’tirof etilayotgan jihatlar pedagogning, ayniqsa bolalarda ijodiy qobiliyatlarni tarbiyalashda o‘ta muhim ahamiyat kasb etadigan musiqa rahbarining faoliyati samaradorligiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. *Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek: “Ishning natijaviyligini ta’minlash–bu har bir rahbar xodimning burchi va majburiyatidir”.* Bu so‘zlarni maktabgacha ta’lim muassasalari barcha bosqich xodimlari faoliyatiga taalluqli ekanligini to‘la asos bilan aytish mumkin.

Maktabgacha ta’lim muassasalari ta’lim-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirishni ta’minlashning muxim yo‘nalishlaridan biri globallashtirilgan davr axborot oqimlarini faol o‘zlashtirish sharoitida xilma-xil san’at turlari asosida bolalar ijodiy qobiliyatlarini o‘stirishda integrallashgan mashg‘ulotlarni o‘tkazish hisoblanadi. Amaliyot bolalarga berilayotgan ma’lumotlar har doim ham sifatli qabul qilinmayotganligini ko‘rsatmoqda va o‘z-o‘zidan maktabgacha ta’lim muassasalari ta’lim-tarbiya jarayoniga nisbatan innovasion metod va yondashuvlarni ishlab chiqishni dolzarb muammo sifatida kun tartibiga qo‘ymoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2017-2021 yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Qarori MTT o‘qituvchi va tarbiyachilarini mazkur muammoni bartaraf etish, maktabgacha ta’lim sifatini ko‘tarishda yanada faol bo‘lishida huquqiy asos bo‘lib xizmat qilmoqda.

Integralashgan musiqa mashg‘ulotlarida fanlararo aloqalardan maqsadli foydalanish bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda ulkan imkoniyatlar yaratadi. Yana shuni ta’kidlash kerakki, dunyo ta’lim-tarbiya amaliyotida integrallashgan mashg‘ulotlarda fanlararo aloqalardan maqsadli foydalanish juda keng yoyilgan. Tabiiy tarzda har bir pedagog o‘z xususiy metodikasini ishlab chiqish asnosida integrallashgan mashg‘ulotlarga kichik bo‘lsa ham

qandaydir yangilik kiritishga harakat qiladi. Integrallashgan mashg‘ulotlarda bolalarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish va o‘stirishda quyidagi vositalardan foydalanish tavsiya etiladi:

Integrallashgan mashg‘ulotlar maktabgacha ta‘lim muassasalarida bola ijodiy qobiliyatlarini o‘stirishga qaratilgan zamonaviy ta‘lim- tarbiyaning o‘ta muhim va istiqbolli metodologik yo‘nalishlaridan biri sanaladi. Integrallashgan mashg‘ulotlarning bosh maqsadi rang-barang san‘at turlari vositasida bola ongi va shu urida dunyoning go‘zal va betakror yaxlit obrazini shakllantirish bilan belgilanadi. Yuksak ijodiy natija beradigan integrallashgan musiqa mashg‘ulotlarini o‘tkazish ularni samarali qo‘llash uchun quyidagi vositalardan maqsadli foydalanishni tashkil qila bilish talab qilinadi.

Turli yosh guruhlarida tashkil qilinadigan integrallashgan mashg‘ulotlarda amalga oshiriladigan ijodiy faoliyat turlari bolalarning psixologik, yosh va fiziologik xususiyatlarini to‘la mos bo‘lishi inobatga olinishi o‘ta muhim. Masalan, kichik yoshdagi bolalar bilan o‘tkazadigan integrallashgan mashg‘ulotlarimda quyidagi faoliyat turlaridan kompleks tarzda qo‘llashda:

- nutq o‘stirish - ertak, she‘r, qo‘shiq
- jismoniy tarbiya-musiqiy – ritmik harakatlar, mashqlar o‘rta yoshdagi MTT guruhlarida e‘tirof etilayotgan talablar musiqa ham teatrlashtirish hisobiga yanada boyitiladi:
 - musiqa – ohang, ritm, uyg‘unlik -garmoniya, dinamika, intonasiya
 - teatrlashtirish-dramalashtirishning ifodali vositalari: harakatlar, jestlar, imo-ishoralar, ovoz, intonasiya, holatlar;

Katta yoshdagi MTT guruhlarida o‘tkazadigan integrallashgan mashg‘ulotlarimda e‘tirof etilayotgan talablar musiqa, tasviriy san‘at, nutq o‘stirish, jismoniy tarbiya hamda teatrlashtirish vositalaridan foydalaniladi. Integrallashgan mashg‘ulotlarni katta guruhlarda amalga oshirishda “Moychechak” metodini qo‘llashni tavsiya qilaman. Bu metodni men bolalarni o‘zbek milliy cholg‘ularida ixro etishda individual tarzda talqin qilaman. Masalan, moychechak gulining har bir yaprog‘i bilan biror o‘zbek milliy cholg‘usini belgilayman. Yaproqlardan birini tanlagan bola belgilangan xalq cholg‘uning nomi, uning o‘ziga xos xususiyatlari haqida ma‘lumot berish bilan birga o‘sha cholg‘uda ijro mahoratini ham namoyish etishga, ya‘ni uni chalishga harakat qiladi.

Tayyorlov guruhlarida sanab o‘tilgan faoliyatlarning barchasidan to‘laqonli foydalaniladi, masalan, “Flomasterlar” metodiga murojat qilamiz. MTTda bolalari musiqa eshitish asnosida qo‘llaridagi flomasterlari bilan doska yoki daftarlarida musiqa xarakteriga mos tuyg‘ularini ranglar vositasida ifodalashga harakat qiladilar. Bunda mayin va mahzun ohanglarni to‘lqinli chiziqlar, o‘ynoqi ritmlarni esa qisqa yoki uzun to‘g‘ri chiziqlar bilan chizishadi, shuningdek, jamoaviy tarzda musiqa xarakteriga mos ertak aytishlari, qo‘shiq kuylashlari hamda turli jismoniy mashqlarni bajarishlari mumkin bo‘ladi.

“Flomasterlar” metodi bolalarning tassavur va obrazli tafakkurlarini rivojlantirishda katta samara beradi.

Maktabgacha ta‘lim muassasasi barcha yosh guruhlaridagi integrallashgan mashg‘ulotlar samarali hisoblanadi va yuqori natijalar beradi hamda bolalarning mahsuldor faoliyatini

ta'minlashga xizmat qiladi. Ular yordamida maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar musiqiy- ijodiy qobiliyatlarini o'stirish bilan bog'liq quyidagi vazifalar ijobiy yoki samarali hal etiladi:

1. Musiqani tushunish-anglash, ritmni his qilish qobiliyatlarini rivojlantirish, atrofdagi hodisalar mohiyatini teran idrok etish, go'zal tasavvurlarni tuyishlarini ta'minlash orqali bolaning musiqaga bo'lgan qiziqishini o'stirish.

2. Emosional hozirjavoblik va harakatlar ifodaliligini o'stirish.

3. Bolalarga mos ijodiy faoliyat turlarida ularning ijodiy faolligini rivojlantirish: ijro orqali obrazlar xarakterini yaratib bera olish; o'zlashtirgan raqs harakatlarini ifodalay bilish, o'zi mutaqil tarzda yangi harakatlar uyg'unligini kashf etish, kichik hajmdagi qo'shiq yoki naqoratlarni improvizasiya qilish.

4. Mustaqilligini shakllantirish, tashabbuskorlik, kundalik hayotlarida o'zlashtirilgan ko'nikmalarini amaliyotda qo'llash, kuy ijro etish, raqsqa tushish, hisoblash va ijodiy tafakkur yuritish.

Integrallashgan jarayon shakllari pedagog, tarbiyalanuvchilar hamda ota-onalar o'zaro yangi munosabatlari va vazifalarida aks etadigan yakuniy mahsulot bilan xarakterlanadi. MTTdagi bunday integrativ shakllar sifatida hamkorlikdagi ijodiy loyihalar, eksperimentlar, ekskursiyalar, syujetli-rolli o'yinlarni sanab o'tish joiz. Ularni amalga oshirish bir qator muammolarni hal qilish g'oyasini ilgari suradi:

- uzluksiz ta'lim tizimidagi barcha umumiy o'rta ta'lim maktab o'qituvchilari ishtirok etishi mumkin bo'lgan hamkorlikdagi innovasionijodiy loyihalarni ishlab chiqish;

- metodik qo'llanmalar va yo'riqnomalar majmuasini ishlab chiqish;

- yetakchi mutaxassislarning o'zaro tajriba almashishlarini tashkil qilish.

Musiqqa ta'limida tashkil etilgan integrallashgan mashg'ulotlar bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ularni samarali tashkil qilish esa ko'p jihatdan maktagacha ta'lim jarayonida ishtirok etadigan pedagog, musiqqa rahbarining bilimi, tajribasi, talanti, jonbozligi, tashabbuskorligi, qobiliyati va bolajonligiga bog'liq.

Ta'lim maqsadiga mutanosib bo'lgan ta'lim mazmunining shaxsga yo'naltirilganligini ta'minlovchi yo'nalishlarni kengaytirish.

Ta'lim maqsadi va mazmunining bolalarni rivojlantiruvchi ahamiyat kasb etishi ularning yoshiga mosligi bilan belgilanishini hisobga olish asosiy vazifalardan biridir. Rivojlantiruvchi ta'lim har bir bolaning imkoniyatini hisobga olgan holda o'qitish jarayoni bo'lib, unda o'quvchini har tomonlama rivojlantirish maqsad qilib qo'yiladi. Rivojlantiruvchi ta'lim tizimida bilim, ko'nikma va malakalar bolaning rivojlanganlik darajasini belgilovchi natijalar bo'lib xisoblanadi. Ta'lim maqsadiga mos keladigan ta'lim mazmuni muayyan xalqning tarixiy, xayotiy tajribalari, ilmiy-ma'naviy merosi, fan-texnika yutuqlari, jamiyat hayoti, ishlab chiqarish imkoniyatlarini o'zidamujassamlashtirishi kerak.

Jismoniy rivojlanish. Musiqaviy ritmik faoliyat uchun jismoniy sifatlarni (kuch, chidam, iroda, muvozanatni ushlab va bosh.) rivojlantirish, bolalarning harakat faolligini oshirishda musiqaviy asarlardan foydalanish. Bolalarning jismoniy va ruhiy sog'ligini saqlash, musiqaviy tarbiya orqali sog'lom turmush tarzi to'g'risidagi tasavvurlarini shakllantirish. Bola hayoti hafsizligini ta'minlash.

Ijtimoiy-hissiy rivojlanish. Musiqqa sohasida kattalar va bolalar bilan erkin muloqat qilish; do'stona yondashuv va o'zgarlar fikrini tinglashga o'rgatish.

Nutq o'stirish va savodga tayyorgarlik. Bolaning teatrlashgan faoliyatda og'zaki nutqning barcha komponentlarini rivojlantirish; nutq me'yorlarini to'liq egallashi, musiqiy asarlarni yod olishi va takrorlashi, kuylashi uchun barcha imkoniyatlarni yaratish.

Atrof-muhitni anglash. Musiqqa madaniyati va musiqqa sa'nati to'g'risida tasavvurlarini shakllantirish, o'yin faoliyatini rivojlantirish; vatanparvarlik, rostgo'ylik kabi his tuyg'ularini

tarbiyalash. Musiqani sa'nat va ijodiyot sohasida yaxlit dunyo sifatida qabul qilishni shakllantirish.

Badiy adabiyot bilan tanishtirish. Bolalar ijodini rivojlantirish, turli sa'nat turlariga qiziqishini uyg'otish, "Musika" sohasining mazmunini badiy adabiyot asarlari yordamida boyitish, idrok etishnimustahkamlash.

Mehnat. Musiqaviy asarlar yordamida mehnat, kasblar, kattalar mehnati, bilan tanishtirish, mehnat qilish istagini shakllantirish. Mehnat faoliyati davomida kattalar vatengdoshlari bilan munosabat o'rnatish.

Integrallashtirilgan mashg'ulotlarda musiqali didaktik o'yin psixologiyasi

Musika psixologiyasi psixologiya yo'riqlariga asoslanarkan, bu tarmoq bolalarning tabiiy xususiyatlarini, qobiliyatlarini to'g'ri yo'naltiruvchi va musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishga imkon beruvchi musika pedagogikasiga uzviy bog'liqdir. Musiqani eshitish qobiliyati, musiqiy xotira, ritmni aniqlash, tekshirish kabi an'anaviy usullar bilan bir qatorda musika psixologiyasida musiqiy zehn, musiqiy iste'dod, qobiliyatlarni aniqlash, asarlarni o'rganish va ular ustida ishlash, konsertlarda chiqish uchun tayyorgarlik ko'rish, bolalar va konsert jamoasi bilan o'zaro munosabatlar bolalar bilan ishlashning aniq usullarini topishga yordam beradi.

Shu bilan birga o'yinli texnologiyalardan foydalanishda bir qator psixologik xususiyatlar ham namoyon bo'ladiki, buning oqibatida har bir bola o'zining shaxsiy imkoniyatlarini namoyish eta oladi.

Ijtimoiy xayotda o'zi egallagan o'rinni barqarorlashtiradi. O'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini hosil qiladi. O'yinli texnologiyalar nafaqat nazariy bilimlarini mustahkamlash, ularning amaliy ko'nikma va malakalarga aylanishni ta'minlabgina qolmay, balki bolalarda muayyan ahloqiy, irodaviy sifatlarini ham tarbiyalashga yordam beradi.

Pedagog va psixolog olimlar D.N.Uznadze, L.S.Vigotskiy, A.N.Leontyev, S.A.Shmokov, G.K.Selevko, P.Ya.Galperin, I.Olloyorov, A.Verbitskiy va boshqalar o'yinlarga asoslanuvchi faoliyatning mohiyati, ularning o'ziga xos xususiyatlarini, imkoniyatlari borasida tadqiqot ishlarini olib borganlar.

Ayni vaqtda biz bu borada zarur nazariy va amaliy ma'lumotlarga egamiz. O'yinlarni tashkil etishda quyidagi maqsadlar ko'zda tutiladi.

1. Ta'limiy (didaktik) maqsad.
2. Tarbiyaviy maqsad
3. Faoliyatni rivojlantirishga yo'naltiruvchi maqsad
4. Ijtimoiy maqsad

Musiqali didaktik o‘yinlarning umumiy tasnifi

Xulosa qilib aytganda musiqa psixologiyasi – psixologiyaning shunday sohasiki, bolalarning paypaslab sezish, musiqani musiqaviy eshitish qobiliyati eshitish sezgisining chegaralari, musiqaning lad, ritmikasini xis qilish, sozni taktil anglashi, yodda saqlashi, ijro etilishi vaundan baxramand bo‘lish kabi masalani qamrab oladi. Bolalarning musiqiy iste’dodi va zakovati o‘zining cheksiz imkoniyatlari, mo‘jizaviytabiati bilan bizni xayratga soladi va maftun etadi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar

1. Maktabgacha ta‘lim muasssalari ta‘lim-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirishni ta‘minlashning muxim yo‘nalishlari?
2. Integralashgan musiqa mashg‘ulotlarida fanlararo aloqalardan maqsadi?
3. Integrallashgan mashg‘ulotlarda bolalarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish va o‘stirishda foydalanadigan vositalar?
4. Integrallashgan mashg‘ulotlar maktabgacha ta‘lim muassasalarida bola ijodiy qobiliyatlarini o‘stirishga qaratilgan zamonaviy talablar?
5. Ta‘lim mazmunini integrallashning mohiyati va maqsadi o‘z ichiga qaysi jarayonlarni qamrab oladi?
6. Integrallashgan ta‘lim mazmunida yosh xususiyatlarini hisobgaolish zarurmi?.
7. Pedagogning professional komponentlik darajasiga qandaytalablar qo‘yladi?

Musiqa mashg‘ulotlarini tashkil etish hamda hamkorlik faoliyatlarida yuzaga keladigan kasbiy muammolarni bartaraf etish strategiyalari

Musiqa mashg‘ulotlarni tashkil etishning o‘ziga xos xususiyatlari, musiqiy tarbiya ishlarni olib borishda ota-ona, psixolog, tarbiyachilar, jismoniy tarbiya yo‘riqchisi va boshqa mutaxassislar bilan hamkorlik. Tarbiyalanuvchilarda xonandalik va cholg‘u ijrochiligi mahoratini egallashga bo‘lgan qiziqish va ularni to‘g‘ri yo‘naltirish borasidagi muammolar hamda ularni bartaraf etish strategiyalari. Ovoz, ovoz apparatlari tuzilishi, barmoq bilan ishlash, xis etish, eshitish xissiyotlarini to‘g‘ri yo‘naltirish, bu borada musiqa rahbari oldida turgan vazifalar.

Musiqa can‘ati juda qadim zamonlarda yuzaga kelgan va barcha xalqlarda insonning shaxsiy fazilatlarini, ma‘naviy olami, estetik didini shakllantirishning muhim va o‘rnini biror narsa bilan to‘ldirib bo‘lmaydigan vosita sifatida tan olingan. Turli davrlarda yaratilgan musiqalar his-tuyg‘u ifodalashi, hayotni aks ettirishi, inson hayotini o‘stirishi, mazmun diapazoni kengligi bilan tinglovchining hissiyot olamini boyitadi, uni ilohiy bir olamga olib kiradi.

San‘at turlari insonga ta‘sir etishning rang-barang o‘ziga xos vositalariga ega, musiqa bolaga juda erta davrdan (go‘daklikdan) ta‘sir ko‘rsatish xususiyati bilan boshqalaridan ajralib turadi. Ma‘lumki, homila davri bolaning keyingi rivoji uchun favqulodda muhim bo‘lib, bo‘lajak ona tinglagan musiqa go‘dakning o‘zini yaxshi his qilishiga ta‘sir ko‘rsata oladi, ehtimol, uning estetik didi, go‘zallikni ilg‘ay olish xislatlarini shakllantiradi. Shu bois oila bolaning asta-sekin musiqiy faoliyat (idrok, ijro, ijod) turlarini egallash jarayonida ularga tabiatan berilgan turli tabiiy iqtidorlarini rivojlantirish va yuzaga chiqarishda muhim bo‘g‘in hisoblanadi. Insonning musiqa san‘ati bilan jiddiyshug‘ullanishi uchun maktabgacha yosh davri favqulodda muhim.

Maktabgacha ta‘lim muassasasida bola oilada musiqaga oid egallagan ayrim bilim, ko‘nikma va malakalarni chuqurlashtirish, bolalar musiqa san‘atiga oshno bo‘lish imkoniga ega bo‘ladi. MTTda musiqiy tarbiya jarayonida bu bilim, ko‘nikma va malakalarni egallashga asosiy maqsad sifatida qaramasdan, balki bolada musiqiy- estetik ong elementlarini shakllantirish orqali uning qiziqishlarini ehtiyoj darajasiga olib chiqishga ko‘maklashishi lozim. Musiqiy-estetik faoliyat davomida musiqiy-estetik ong shakllangan bo‘lsa, bu bolaning keyingi rivojida, uning umumiy ma‘naviy kamolotida aks etmasdan qolmaydi.

Shuningdek, MTTda bola hislari, qiziqish va didini rivojlantirish bilan bilan bir qatorda uni

musiqa madaniyatiga oshno qilish, estetik idrok, musiqiy va poetik eshitishni, tabiat, musiqiy va tasviriy san'at asarlari go'zalliklarini idrok qilish qobiliyatini rivojlantiradi, tasavvurni, hissiy reaksiyalarni faollashtiradi.

MTTda musiqiy tarbiya bilan shug'ullanganda bolaning umumiy rivojlanishini yoddan chiqarmaslik lozim. Bu yoshdagi bolalar insonning real hayotda mavjud kechinmalari haqida u qadar ko'p tasavvurga ega emas, inson hissiyotlari va uning barcha qirralarini ifodalagan musiqa esa bu tasavvurlarning kengayishiga ko'maklashadi.

Musiqiy madaniyat asoslarini shakllantirish maktabgacha yosh davrida boshlanadi. Musiqiy bolaning umumiy rivojlanishida muhim omil sanaladi: emosional muhit shakllanadi, tafakkur rivojlanadi, bola san'at va hayotdagi go'zallikka nisbatan sezgir bo'ladi. Bolaning musiqiy rivojlanishida maktabgacha ta'lim muassasasi pedagogik jamoasi va ota-onalar katta rol o'ynaydi, chunki MTTda kundalik hayoti va oilada bolaning musiqiy taassurotlarini boyitish, musiqiy faoliyatini turli shakllarda amalga oshirishning turli shakllari mavjud.

Oilalar turli darajadagi ijtimoiy madaniyatga ega. Ayrim oilalarda musiqa hurmat bilan munosabatda bo'lib, bolalarga musiqiy ma'lumot berish, ularning qobiliyatini rivojlantirishga harakat qilinadi, boshqa oilalarda esa musiqiy tarbiyaga nisbatan e'tibor kam. Bu albatta ijtimoiy tabiiy hol.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy qobiliyatlari kompleks va to'laqonli rivojlanishi uchun ota-onalarning yordami juda zarur. Oila bolaning shaxsiy sifatlari poydevori qo'yiladigan birinchi ijtimoiy institut, aynan oilada bola boshqalar bilan umumiy, haqiqiy ijtimoiy hayot kechirish: quvonch va alamni baham ko'rish, yaqinlari bilan birdamlikni his qilishga o'rganadi. Ayni paytda oiladagi hissiyotlar sovuqligi bolaning psixologik rivojlanishi va ijodiy qobiliyatlari, ta'lim, muloqot samaradorligiga salbiy ta'sir o'tkazishini unutmazlik lozim. Shu sababli MTTda pedagoglari bolaning to'laqonli rivojlanishi uchun o'zaro hamkorlik va birgalikdagi ishni yo'lga qo'yishi lozim.

MTTga qatnaydigan bolalarda musiqiy tarbiyani rivojlantirish va mustahkamlash uchun quyidagilarga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq:

- boladan MTTda o'zlashtirgan qo'shiq, she'r va raqslarini takrorlashni so'rash;
- taassurotlarini suratlarda ifodalab berish;
- oilada musiqa cholg'u asboblari saqlash;
- oilada bolaning iqtidori rivojlanishi uchun maqbul sharoit, ijodiy muhit yaratish;
- ota-ona, buvi va buvasi bilan birga ijro qilishni tez- tez uyushtirib turish;
- texnik vositalari: radio, televideniye, audio-videoyozuvlar, kompyuter, karaoke tinglash, tomosha qilish.

3.2. Bolaning umumiy rivojlanishi uchun oila va MTTd hamkorligida ota-onalar

Bolaning umumiy rivojlanishi uchun oila va MTTda hamkorligida ota-onalar (kattalar) bolalarning musiqiy asarlarni eshitishga qiziqishini qo'llab-quvvatlashi, bunda o'zlarida mavjud yozuvlar bilan bir qatorda MTT musiqa rahbari taqdim qilganlaridan samarali foydalanish, bundan tashqari, MTTda xodimlari ota-onalar uchun konsertlarga biletlar xarid qilishni tashqil etishi muhim ahamiyatga ega.

MTTda jamoasi musiqa va san'at maktabi mutaxassislari bilan yaqin hamkorlik qilishi, ular yordamida bevosita MTT ishtirokchilari ijrosida turli bayram tadbirlari badiiy qismlarini uyushtirishlari ham bolaning musiqiy takomilida o'ziga xos ahamiyat kasb etadi.

MTTda va oila oldida turgan muhim vazifalardan biri musiqani badiiy (adabiy) asar, rangtasvir va teatr bilan o'zaro hamkorlikni yo'lga qo'yish hisoblanadi. Bu maqsadda ota-onalar bilan bamaslahat bolalar teatrlari, bolalar musiqa dastalari ga tashriflar uyushtirish, bog'chada san'at asarlari ko'rgazmalarini tashkil qilish, bu boradagi dunyo tajribasi bilan tanishish o'ta muhim. Shuningdek, ota-onalari bilan birga bolalar kichik konsertlar, teatr postanovkalari, adabiy-musiqiy kompozitsiyalarda ishtirok etishini tashkil qilish bolaning san'at bilan oshnoligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yishda ularning o'z bolalari bilan olgan musiqiy

taassurotlari bo'yicha muloqotga o'rgatish juda muhim. Shu bois oiladamusiqiy faoliyatga nisbatan kichik bo'lsada ijobiy mikromuhit shakllanishi lozim. Bola o'zini kichik, ammo barcha boshlagan ijodiy ishlarida o'zining oilaning boshqa a'zolari tomonidan to'liq qo'llab-quvvatlanishini har doim his qilishi lozim.

MTTda musiqa rahbarining bola musiqiy tarbiyasida amalga oshirayotgan ishlari maqsad va vazifalari ota-onalar uchun tushunarli bo'lishi lozim. Shu bilan bir qatorda, ota-onalar (oila) bilan MTT hamkorlik faoliyati o'zaro uyg'unlikda kechishi talab etiladi. Bu hamkorlikdan ko'zda tutilgan asosiy maqsad har bir bolada bo'lishi mumkin bo'lgan iqtidor va talantni o'z vaqtida ilg'ay olish va bunday bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishni maqsadli yo'naltirishdan iborat.

Bu borada quyidagi asosiy vazifalarni ajratib ko'rsatish mumkin:

- maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishni o'rganish va qonuniyatlarini aniqlash;

- maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik shartlarini aniqlash;

- bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishda MTT va oila hamkorligining nisbatan samarali shakllarini belshgilash;

- bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan MTT va oila hamkorligi xususiyatlarini o'rganish.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishga oid ishlar samaradorligi MTT va oilaning:

- ota-onalar tomonidan faollik va tashabbus ko'rsatilishi;

- ota-onalar bilan musiqiy ma'rifatchilik sohasida doimiy va tizimli ish olib borish kabi shartlarni hisobga olgan holda tashkil qilingan o'zaro hamkorligiga ko'p jihatdan bog'liq.

Xulosa sifatida aytish kerakki, mamlakatimizning jahon hamjamiyatidagi nufuzi kun sayin ortib bormoqda. O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti I.A. Karimov ta'kidlaganidek: "Kelajak yuksak intellektual salohiyat, bilim va tafakkurga ega bo'lgan yoshlarniki. millatnikidir". Farzandlarimizning musiqa sohasida yuksak cho'qqilarini egallashlarida, ularning yuqori intellektual zakovatga ega bo'lishlarida musiqa ta'limi muhim ahamiyat kasb etadi. Bunga erishishning asosiy vositalaridan biri oila va MTTning o'zaro hamkorlik faoliyatini yo'lga qo'yishdan iboratdir.

Bolalarning mustaqil musiqiy qobiliyatini rivojlanishiga oila va maktabgacha ta'lim muassasasining ta'siri

Musiqiy madaniyat xalq ma'naviy dunyosining ajralmas qismi bo'lib, uning ma'naviy ehtiyojini barcha davrlarda qondirgan va har doim hamdard bo'lgan, beminnat xizmat kilgan. Zero, bugungi mustaqillik davrimizda ham o'zining ma'naviy burchini muqaddas bilib, xalqimizga xizmat kilmokda. Shuning uchun ham musiqa madaniyatimiz bugungi kunning ulkan ijod maydoniga aylandi.

Shu boisdan musiqiy tarbiyani oila, maktabgacha ta'lim muassasalari hamda boshlang'ich sinfdan boshlab bolalarning mustaqil musiqiy faoliyatlarini hisobga olgan holda tizimli tarzda olib borish maqsadga muvofiqdir.

Mustaqil musiqiy faoliyat, bolalarning o'zlaricha hirgoyi qilishda, o'zlaricha mustaqil musiqa tinglashlarida, o'zlaricha cholg'u asboblarning biror turi bilan shug'ullanishida aktyorlar, xonandalar, qiziqchilar qiliqlari, ovozlariga taqlid qilishlarida ko'rinadi. Ular o'zlaricha turli o'zlariga yoqqan qo'shiqlarni hirgoyi qilib kuylaydilar, o'sha ashula ijrosining ohangiga, ovoziga va qiliqlariga o'xshatib harakat qilishga intiladilar. O'zlaricha radio, televizor yoki pleyerlarda turli musiqalarni tinglaydilar. Ba'zi bolalar cholg'u asboblari chalishga, agar cholg'u asboblari bo'lmay qolsa, shu cholg'u asbobini chalib ko'rsatishga intiladilar. O'zlari

yoqtirgan aktyor yoki qiziqchilar soʻzlari tahlidan harakatlar bajaradi va hakozi. Shunday holatlar mustaqil musiqiy faoliyat koʻrinishlari hisoblanadi.

Bolalar mustaqil faoliyatini qayerdan oʻrganadilar. Bunday faoliyat manbalari qayerda mustaqil musiqiy faoliyat manbalarini uch toifaga boʻlish mumkin.

1. Maktabdan oladigan musiqiy manbalar.
2. Oiladan oladigan.
3. Maktab va oiladan tashqari oladigan musiqiy manbalar.

Maktab, MTTda mashgʻulot, musiqa toʻgaragi, musiqiy tadbirlar mustaqil musiqiy faoliyat manbalari hisoblanadi. Bolalar oʻsha jarayonlarda eshitgan va koʻrganlariga taqlid qiladilar. Oilada radio eshitishi, televizor, video konsertlar koʻrishi mumkin. Maktab va oiladan tashqari bolalar koʻcha-kuyda, teatr, kinoteatr, ommaviy sayllar, bozor va boshqa joylarda, toʻy va marosim boʻlishi va u jarayonda eshitgan va koʻrgan musiqiy chiqishlarga taqlid qilishi mumkin. Mustaqil musiqiy faoliyatning bolalar qiziqishlaridan paydo boʻlishiga eʼtiborni qaratishimiz lozim. Demak bolalar musiqiy faoliyatning u yoki bu turiga qiziqar ekanlarki, shu koʻrgan va eshitgan musiqiy jarayonini xotiralarida saqlab qolayaptilar. Biz pedagoglar bolalar mustaqil musiqiy faoliyatini qanday baholamogʻimiz lozim.

Albatta mustaqil musiqiy faoliyatga ijobiy baho bermoq lozim. Zero bu faoliyat bolalarni imkon qadar mustaqil boʻlishga oʻrgatadi. Tasavvur qiling biror ishni oʻzi fikrlab, bajara olmaydigan, qachon tepasida turib buyruq berib tursangiz biror ish qiladi aks holda oʻzicha bir ish qilolmaydigan shaxslarning voyaga yetishganidan na ota-ona va na jamiyat manfaatdor. Jamiyatga oʻzlaricha tashabbus koʻrsatuvchi yangiliklar yaratuvchi iftixorlar, kashfiyotlar qiluvchi sogʻlom, harakatchan fuqarolar kerak. Shunday ekan mustaqil musiqiy faoliyat pedagogdan kuzatuvchanlikni, sezgirlikni talab qiladi. Zero pedagoglar mustaqil musiqiy faoliyatini ijobiy baholashi bunday faoliyat koʻrsatayotgan bolalarga toʻgʻri munosabatda boʻlishib ularni turli yoʻllar bilan ragʻbatlantirib boshqalarga namuna qilib koʻrsatishi bolaning bunday faoliyat turi bilan shugʻullanishdan manfaatdor ekanliklarini anglatishi kelajakda ulardan buyuk ijodkorlar va sanʼatning koʻzga koʻringan namoyondalari chiqishi mumkinligiga ishonтира olishi lozimdir. Darhaqiqat, bola qanchalar musiqiy tushunchani mustaqil fikrlab, amalda bajarishga harakat qilsa, musiqiy qobiliyatining rivojlanishi ham shunchalar muvoffaqiyatli boʻladi.

Bola va uning qobiliyatlarining oʻsishi katta kishi tomonidan uyushtiriladigan faoliyatda: qoʻshiq, ritmika, muzika tinglash va muzika asboblari chalishda sodir boʻladi. Bolalar oʻzlarining musiqa eshitish tajribalari asosida oʻz tasavvurlarini qoʻshiq, oʻyin, raqs ijodida namoyon qilishga va musiqa savodining oddiy elementlarini egallashga qodirdir. Shu bilan birga faoliyatining har bir turi umuman musiqa qobiliyatlarining oʻsishiga, maxsus qobiliyatlarining shakllanishiga, masalan: ashula aytish, ashulachilik ovozi va kuy qobiliyatining tarkibtopishiga yordam beradi.

Bularning barchasi turli tashkiliy shakllarda: mashgʻulotlarda, oʻqishdan tashqari ishlarda (bolalar bogʻchasi turmushida musiqa) va mustaqil faoliyatlarida boʻlib oʻtadi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar

1. MTTda musiqiy tarbiya bilan shugʻullanganda bolaning umumiy rivojlanishi
2. Texnik vositalari: radio, televideniye, audio-videoyozuvlar, kompyuter, karaoke tinglash, tomosha qilish.
3. Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishni oʻrganish va qonuniyatlarini aniqlash;
4. Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik shartlarini aniqlash;
5. Bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishda MTT va oilahamkorligining nisbatan samarali shakllarini belgilash;
6. Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishga oid ishlar samaradorligi MTT va oilaning oʻrni:

Musiqashg'ulotlarida tarbiyalanuvchilarning ijodkorliqobiliyatini loyihalashtirish va ularning rivojlanishini diagnostik tahlil qilish

Musiqiy qobiliyatni rivojlantirishning shart-sharoitlari.

Musiqashg'ulotlarida tarbiyalanuvchilarning ijodkorliq qobiliyatini rejalashtirish, loyihalashtirish. Musiqashg'ulotlarida bolalarni o'zlashtirish va rivojlanishini diagnostik tahlil qilish

Qobiliyat – ma'lumbir turdagi faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirishning subyektiv sharti bo'lib hisoblanuvchi shaxsning individual xususiyatidir. Qobiliyat – faoliyat jarayonida namoyon bo'ladi.

Psixologiyaning ko'rsatishicha, inson bolasi tayyor qobiliyat bilan emas, balki biron – bir qobiliyatning ro'yobga chiqish va rivojlanish manbaya layoqat bilan tug'iladi. Layoqat o'z holicha rivojlana olmaydi, uning rivojlanishi uchun qulay muhit kerak.

Bola musiqagalayoqat bilan tug'ilishi mumkin, lekin uning musiqiy xususiyatlarishakllanishi uchun qulay muhit yaratilmasa, musiqaga bo'lgan layoqati rivojlanmayqoladi. Insonning shaxs sifatida shakllanishida

yetakchi omillardan biri muhitdir. Muhit deganda, kishiga ta'sir etadigan tashqi voqyealar yig'indisi tushuniladi. Muhit o'z navbatida – tabiiy muhit, ijtimoiy muhit, oila muhiti va boshqalarga bo'linadi. Insondagi musiqiy qobiliyatning rivojlanishi va shakllanishi uchun ijtimoiy va oila muhiti muhimdir. Inson bolasi, agar insoniy muhitga tushmay, hayvonlar muhitiga tushib qolsa, unda irsiy belgilarning ayrim biologik ko'rinishlari saqlanadi, lekin insoniy fikr, faoliyat, xatti

– harakat shakllanmaydi. Odob, axloq, fe'l – atvor – shaxsning barcha ruhiy sifatleri faqat muhit va tarbiyaning o'zaro ta'siri asosida vujudga keladi. Bolalarning musiqashg'ulotlarida ijrochiligi malakalarini rivojlantirishdagi eng muhim shartlardan biri – ularning musiqiy qobiliyatlarini shakllantirishdir. Chunki, musiqiy qobiliyatlar – musiqani ritmik his qilish, ladni his qilish, musiqiy eshitish, musiqiy xotira, musiqaga emosional ta'sirchanlik bolalarda ijrochilik malakalarini rivojlantirish omili hisoblanadi. Pedagog N.V.Vetlugina "... musiqiy kechinmalar aslini olganda, doimo sensor qobiliyatga asoslanadi, chunki musiqashg'ulotlarida eng oddiy ohanglar, murakkab obrazlar va eng avvalo hissiyotlar orqali idrok etiladi va musiqiy qobiliyat rivojlanadi" – deb ta'kidlagan. Qobiliyatning eng yuqori darajasi – talantdir. Talant – insonga qaysidir murakkab faoliyatni muvaffaqiyatli, mustaqil va o'ziga xos ravishda amalga oshirish imkoni qobiliyatidir.

Shu o'rinda bir narsani aytish kerak, musiqiy qobiliyati bo'lgan barcha insonlarning avlodlari ham musiqiy qobiliyatga ega bo'ladi, degan fikrga qo'shilmaymiz. Ularning bolalarida musiqaga layoqat bo'lishi mumkin, lekin shu layoqat rivojlantirilmasa, layoqat qobiliyatga aylanmay, ya'ni shakllanmay qoladi. Zero, musiqashg'ulotlarida yosh avlodning ma'naviy, badiiy – axloqiy madaniyatini shakllantirishga, milliy g'ururi va vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshirishga, fikr doirasini kengaytirishga, ijodiy mahorati va badiiy didi o'sishiga, mustaqilligi va tashabbuskorligini tarbiyalashga xizmat qiladi.

Respublikamizdagi har bir maktabgacha tarbiya muassasalarida va maktabda hozirgi kunda musiqiy estetik tarbiyaga pedagogikaning shaxsni shakllantiruvchi eng muhim omili sifatida qaralmoqda. Qobiliyat – ko'nikma, malaka va bilim emas, balki ularni o'zlashtirish dinamikasidir. Qobiliyatlar – faoliyat davomida namoyon bo'ladigan imkoniyatdir. Musiqiy qobiliyat faqat musiqashg'ulotlarida amaliyoti, musiqashg'ulotlarida san'atiga xos bo'lgan musiqiy material, maxsus usullar orqaligina rivojlantirilishi mumkin. Faqat musiqashg'ulotlarida insonning musiqiy hislarini uyg'otadi.

Musiqiy ta'lim olmagan kishilarda, musiqiy qobiliyat bo'lmaydi.

Chunki ular musiqiy bilimlarni o'zlashtirmaganlar.

Nazariya va amaliyotga asoslangan holda shuni aytish joizki, musiqiy qobiliyatlar va ularni rivojlantirish muammosi pedagogika va psixologiyaning dolzarb muammolaridan biridir. Bu qobiliyatlarni rivojlantirish ijtimoiy muhit, tabiatdan berilgan iste'dod, iqtidor, shaxsning iroda kuchi, faolliqi, jismoniy va aqliy jarayonlarga ham bog'liqdir. Demak, bolalarda musiqiy

qobiliyatlar erta namoyon bo'lishi, shuningdek ularning qobiliyatlari ta'lim – tarbiya va atrof – muhit ta'siri ostida shakllanishini hisobga olgan holda biz quyidagi xulosaga keldik. Uzluksiz ta'lim tizimidagi musiqa mashg'ulotlarida ijrochilik malakalarini rivojlantirishda musiqiy qobiliyatlar muhim omil bo'lib xizmat qilar ekan.

Har bir musiqa rahbari xar bir musiqa mashg'ulotini qiziqarli va bolalar xotirasida uzoq saqlanishi uchun ko'rgazmalardan unumli foydalanishni bilishi zarur. Mashg'ulotni tashkillashda musiqa rahbari quyidagilarni yoddan chiqarmasligi kerak:

- mashg'ulot bayoni, yangi qo'shiq, raqs xarakatlari, foydalaniladigan cholg'u asboblari uchun tayyorlangan ko'rgazmalar;

- qismlarni bir-biriga uzviy bog'lay olish;

- bolalarni qiziqtirish uchun ularning yosh xususiyatlarini e'tiborga olgan xolda sodda va past ohangda muloqatda bo'lish;

- texnika vositalaridan foydalana olish;

- topishmoqlar va boshqotirmalar yordamida bolalar bilim va ko'nikmalarini mustahkamlab borish;

- musiqaviy xarakatli o'yinlarni atributlar va o'yinchoqlar yordamida tashkillashtirish.

- Musiqa tinglashda rasmlardan, bastakor va kompazitor portretlaridan, xilma-xil rangdagi shakllardan foydalanish;

- Ovoz sozlash mashqlarida musiqali zinacha ko'rgazmaliqurollardan, tarqatma rasmlardan foydalanish;

- qo'shiq aytishda rasmlarga qarab qo'shiq nomini topish;

- laparlar va raqslarda atributlar (gullar, lentalar, bayroqchalar, koptoklar v.b) foydalanish;

Musiqali xarakatli va obrazli o'yinlarni o'rgatilganda shu o'yinga mos atributlarni tayyorlab fikrlashga o'rgatish, sahnalashtirilgan jarayonda bolalarni mustaqil xarakat qilishlariga imkon yaratadi va katta o'rin egallaydi. Yuqorida ko'rsatilgan tavsiyalar mashg'ulot jarayonida o'z samarasini beradi. Bolalarning musiqa tafakkurini rivojlantiradi. Idroki vahissiyotini tarbiyalaydi.

Musiqaviy – sensor qobiliyatlar

Musiqa mashg'ulotlarida bolaning – sensor qobiliyatlar tovushning balandligi, tembri, kuchi – hissi, musiqaviy eshitish; ritm tushunchasi; mahsuldor faoliyatning qobiliyati; ijodiy ijro mahorati rivojlanadi.

Ularni to'laroq ko'rib chiqamiz:

1. Musiqaviylik musiqaviy faoliyatni muvaffaqiyatli bajarish uchun kerak bo'ladigan sifat komplekslaridan tashkil topadi, uning barcha elementlari ularning struktura munosabatlarida ko'rinadi. Barcha qobiliyatlar emosional va eshitish komponentlarining sintezligi bilan xarakterlanadi. Musiqaviy faoliyat barcha turlari emosional rang – baranglik bilan xarakterlanadi.

2. Emosional eshitish komponentlari bazasida birgalikda ikkita asosiy musiqaviy qobiliyat yotadi: qayg'urish qobiliyati, fikrlash, tasavvur qilish va baland munosabatlarni eslash, qayg'urish qobiliyati farqni ajratish, musiqaviy ritmni tasavvur qilish va eslash. Bu ikki asosiy musiqaviy qobiliyat istalgan musiqaviy faoliyatni bajarish paytida doimo kerak bo'ladigan narsadir.

3. Musiqaviylik qobiliyatlar kompleksi kabi turli musiqaviy faoliyat jarayonida ko'rinadi. Masalan: musiqaviy idrok qilish sostaviga asosiy musiqaviy qobiliyat va boshqalar: ijro etish uchun vosita – instrument bilan, ovoz bilan – musiqa mazmuni kayfiyatini ifodalashga yordam berish, hayajonli jarayonlar, tashabbuskorlik, ijodiy fikrlash, texnik qobiliyatlar – qo'shiqchi intonasiyasining tozaligi, motor apparatning pastligi – kiradi. Ijodiy qobiiyatlar sostaviga ijro etuvchilikni xarakterlovchi komponentlar: ifodalilik, to'g'rilik, samimiylik komponentlari va unumli ijodning farqlanishi komponentlari kiradi.

Musiqiy ta'lim				
Musiqiy mashg'ulotlar				
Qo'shiq kuylash	Musiqqa tinglash	Musiqiy - ritmik harakatlar	Bolalar musiqqa cholg'ularida jo'r bo'lish	Musiqiy didaktik o'yinlar
<ul style="list-style-type: none"> ● Musiqiy tafakkur ● Musiqiy dunyoqarash ● Musiqiy tasavvur ● Musiqiy qobiliyatlar ● Musiqiy his - tuyg'u ● Musiqiy idrok 				
Musiqiy madaniyat				

Musiqaviylik musiqaviy qobiliyat kabi bolada boshdan juda primitiv (qo'pol) boshlanadi va turli musiqaviy faoliyat jarayonida rivojlanadi. Bola rivojlanishning birinchi bosqichlarida unda barcha asosiy musiqaviy qobiliyatlar ko'rina boshlaydi va birining ikkinchisidan ustunligi faqat keyinroq ma'lum bo'ladi. Musiqaviy qobiliyatlarning ayrim bolalarda erta paydo bo'lishi ularni zehninga bog'liq deb ataladi. Lekin boshqalarda kechroq boshlanishi ularning orqada qolib ketishlaridan dalolat bermaydi.

1. Qo'shiq kuylash faoliyatida musiqiy dunyoqarash, musiqiy didshakllanadi. Bu faoliyat turida bolalar musiqiy bilimlarga asoslangan holda qo'shiq kuylaydilar. Buning uchun ular musiqiy asarga taaluqli bo'lgan ma'lumotlarni o'zlashtiradilar. Shu jarayonda ular musiqiy dunyoqarash va musiqiy did shakllanadi.

Musiqqa savodi faoliyatida musiqiy tafakkur, tasavvur va musiqiy dunyoqarash shakllanadi. Bu faoliyat turida bolalar musiqaning yaratilish tarixi, musiqaning ifoda vositalari - ritm, metr, registr, o'lchov, lad, temp, nota yo'li va yozuvi, tovushlar uzunligi va balandligi, musiqqa ijodkorlari, ijrochilari haqida bilimga ega bo'lish bilan birga, ularning musiqiy tafakkurlari shakllana boradi. Bu o'z navbatida bolalarni musiqqa olamiga olib kiradi va musiqiy dunyoqarashlarini shakllantiradi.

2. Musiqqa tinglash faoliyatida musiqiy idrok, musiqiy dunyoqarash shakllanadi. Bu faoliyatda bolalar musiqqa tinglab, uni bevosita idrok eta boshlaydilar. Bu esa ularning musiqiy tafakkurlarini shakllantiradi, shuningdek, ular musiqiy dunyoqarash ham shakllanib boradi. Tinglangan musiqiy asar haqida mulohaza yurita boshlaydilar.

3. Musiqqa ostida ritmik harakat bajarish faoliyatida musiqiy dunyoqarash, musiqiy did, musiqiy tafakkur, musiqiy idrok, musiqiy ritm hissi va musiqiy xotira shakllanadi. Bu faoliyat turida bolalarda deyarli barcha musiqiy psixologik xususiyatlar shakllanadi. Chunki bu faoliyatda ular o'zlari bevosita musiqiy asarga jo'r bo'ladilar. Avval ular musiqiy asarni tinglab ko'radilar (musiqiy idrok), bu esa musiqaning ritmik ko'rinishini eslab qolishni (musiqiy xotira), qaysi asbobda jo'r bo'lsa yaxshiroq jaranglashini (musiqiy did) tanlashni taqozo etadi. Tarbiyalanuvchi bu faoliyatda mustaqil fikrlashni (musiqiy tafakkur), natijada uning musiqiy dunyoqarashi shakllanib boradi.

4. Bolalar cholg'u asboblarda jo'r bo'lish faoliyatida musiqiy dunyoqarash, musiqiy did, musiqiy tafakkur, musiqiy idrok, musiqiy ritm hissi va musiqiy xotira shakllanadi. Ayni vaqtda shuni aytish joizki, musiqaning qanday faoliyat turi bo'lmasin, u shaxsning barcha psixologik jihatlari shakllanishiga yordam beradi. Shuni ta'kidlashimiz kerakki, musiqiy faoliyatlarning har biri barcha sanab o'tilgan psixologik xususiyatlarni shakllanishiga qisman bo'lsa ham o'z

ta'sirini o'tkazmay qo'ymaydi. Jumladan, musiqiy his – tuyg'ular, musiqiy dunyoqarash, musiqiy idrok, musiqiy tafakkur, musiqiy tasavvur va musiqiy qobiliyatni shakllantiradi. Demak, ular bolalarning umumiy musiqiy madaniyati, estetik dunyoqarashining shakllanishiga ham o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar

1. Musiqiy qobiliyatni rivojlantirishning shart – sharoitlari.
2. Mashg'ulotni rejalashtirish.
3. Musiqa mashg'ulotlarida tarbiyalanuvchilarning ijodkorlik qobiliyatini rejalashtirish, loyihalashtirish
4. Qobiliyat – ko'nikma, malaka va bilim emas, balki ularnio'zlashtirish dinamikasi
5. Musiqa tinglashda rasmlardan, bastakor va kompozitor portretlaridan, xilma-xil rangdagi shakllardan foydalanish
6. Ovoz sozlash mashqlarida musiqali zinacha ko'rgazmali qurollardan, tarqatma test banklaridan va rasmlardan foydalanish;
7. Qo'shiq aytishda rasmlarga qarab qo'shiq nomini topish;
8. Musiqaviylikning rivojlanishi tufayli bolalar musiqa obrazlarini yaratish

Musiqa mashg'ulotlarida qo'shiq o'rgatish metodikasi, yangi ashulani o'rgatishdagi asosiy jarayonlar

(vokal, jamoabo'lib ijro malakalarini o'stirish)

Qo'shiq har tomonlama bolani kamolga etaklaydi. Bolalardagi musiqiy qobiliyatni rivojlantirishga hamda bolaning barkamol etuk avlod kishisi sifatida o'sishiga yordam beradi. Bolalar bog'chasida o'rgatiladigan har bir qo'shiq mazmuni va xarakterini ongli tushunishga o'rgatish kerak bo'ladi. Avvalambor tarbiyachi biror bir she'rni yod olishni dasturdan foydalangan holda o'rganadi. Har bir tanlangan she'r bolaning qiziqishlari, bolaning ishlari, guruhlar hamda fasllarga qarab bayramlarning turlariga qarab o'rgatiladi. Qo'shiq bolaning hayotida muhim rol o'ynaydi. Qo'shiq inson tafakkurini va ongini rivojlantiradi. Biz qo'shiqni bolalarga o'rgatayotganda avval qo'shiq kuyini, keyin she'rini misrama-misra o'rgatamiz. Qo'shiq kuyini o'rgatganda to'rt xil musiqa asboblari orqali chalib yoki bo'lmasa, biror-bir jonivorning ovozlarini berib, o'rgatishimiz mumkin. She'rni esa bo'g'inlarga ajratib yoki chapaklar orqali yod oldiradi.

Bolalar she'rlarni tezroq yod olishlari uchun she'r matnlarini takror aytishimiz kerak. Agar bolaning xayoli bir joyda bo'lmasa, musiqa tovushlarini va she'rni tez yod olishlari murakkab bo'ladi. MTT yoshidagi bolalarning ongi, hali rivojlanmagan bo'ladi. Shuning uchun ular kuyni sekin va uzoq muddatda yod olishadi. Bolalarga musiqa tovushlarini tushuntirib o'rgatish zarur. Bolalar tarbiyasida qo'shiqning roli katta. Qo'shiq lirikaning eng qadimgi turlaridan bo'lib, kuylashga mo'ljallangan bir necha modeli she'rdir. Qo'shiqlar kuy va ohang bilan aytiladi. Ba'zan qo'shiq o'yin bilan birga ijro etiladi. Demak qo'shiq uchun she'r va kuy kerak. Qo'shiq xalq og'zaki ijodining eng ko'ptarqalgan va ommalashib ketgan janrlaridan biridir. Qo'shiqlar xalq turmushi va mehnatning ijodiy mahsuli bo'lib, unda xalqning orzu tilaklari qalb sadolari turli-tuman hayotiy tuyg'ulari ifodalangan. Qo'shiqlar o'quvchilarning nafosatini o'rgatishga, ularni hayot va mehnatga, muhabbat, vatanparvarlik, do'stlik, qahramonlik, baynalminallik, insonparvarlik kabi oliyjanob fazilatlar ruhida tarbiyalashga yordam beradi. Qo'shiq hayot mohiyati va mazmuniga mos shakllarda tuziladi. Masalan: bolalar bog'chalarida tarixiy qo'shiqlardan foydalansak bo'ladi. Yana o'zimizning milliy musiqalarimizni aytishni ham bolalarga o'rgatishimiz mumkin ekan. Masalan: "Chitti gul", "Boychechak", "Laylak keldi" va hokazolar. Bu musiqalar mavzu jihatdan mehnat, ishqiy, lirik qahramonlik qo'shiqlariga va shu kabi boshqa turlarga bo'lishimiz mumkin. Hayot tajribalariga asoslanmagan rang-barang qo'shiqlar orqali xalqning g'am-hasrat, dushmanga nisbatanga'zab va nafrati kabi his-tuyg'ulari izhor etiladi. Qo'shiq bolani erkalatadi, o'yinga boshlaydi, uni his qilish qobiliyatini o'stiradi, fikrlashga o'rgatadi. Bola tug'ilgan kunidanoq onaning mehr to'la allasini tinglaydi. Bunda

onaning bolaga bo'lgan samimiy chuqur muhabbati bilan birga, farzandning jamiyatga mos, yaxshi farzandlar egasi bo'lib tarbiyalanishini ta'sirli, ohangdor qo'shiq orqali ifodalaydi:

Alla, bolam, alla,
Jonim bolam, alla.
Ikki ko'zim, alla,
Shirin so'zim, alla.
Alla bolam, baxti bor,
Har narsaning vaqti bor.
Jonim bolam, alla,
Shirin so'zim, alla.
Ikki ko'zim, alla,
Jonim bolam, alla,

Allada yaxshi tarbiya ko'rgan bola jamoa o'rtasida, to'y tomoshalarda, ota-onaning obro'si uning shuhrati sifatida ta'riflanadi. Alla bolani chaqaloqlik davridanoq ohanglar vositasida ezgulikka chorlaydi.

Har bir qo'shiq pedagogik maqsadlarni amalga oshirishni ko'zda tutib tanlanadi. Qo'shiqlarni tanlashda davomiylik, izchillik, ilmiylik va oddiylikdan murakkabga qarab borish tamoyiliga rioya qilinadi. Unda har bir yangi qo'shiq oldingisidan hosil etilgan vokal xor malakalarini mustahkamlaydi va ularni rivojlantiradi. Qo'shiq o'quvchilar ruhiyatiga, badiiy-g'oyaviy mazmuni, yil, chorak mavzulari, yil fasllari, bayramlari, tarbiyalanuvchilari yoshiga mos bo'lishi kerak.

Qo'shiqlarni quyidagi talablarga ko'ra tanlash tavsiya etiladi:

-qo'shiqlarning tarbiyaviy ahamiyati, siyosiy g'oyaviy mazmuni, musiqiy tuzilishi va xarakterining bolalar yoshiga mosligi;

-qo'shiq matnining osonligi, badiiy yuksakligi bolalarning lug'at boyligi va ularning nutqini o'stirish uchun xizmat qilishi;

-qo'shiq ohangi, uning xarakteri, lad va tessiturasida, ovoz diapazoni o'quvchilar yoshiga mos bo'lishi;

-qo'shiqning badiiy xususiyati va ifodaviyligi, bolalar idrokigamosligi, garmonik tuzilishi va ohangdoshligi;

Cha-man, cha-man o-chi-lar ba-hor cho-g'i gul-lo-la

Gul-ni yax-shi ko'-ra-di kat - ta ki-chik har bo - la

Ket-gan qush - lar u-zoq-dan ya-na biz - ga qay-ta-di

Kur-tak och-gan shox-lar-da say-rab qo'-shiq ay-ta-di.

Musiqqa bolaga har tomonlama yordam berib, tevarak-atrofni obrazli, emotsional idrok etish va bola xarakterining shakllanishiga ta'sir ko'rsatish uchun musiqqa tarbiyasining maqsadidan kelib chiqib, quyidagi vazifalar qo'yiladi:

1. Bolada musiqiy qobiliyatni rivojlantirish.

2. Bolalarni ashula aytish va musiqaviy ritmik malakalarga o'rgatilib, ularda musiqani qabul qilishni his etish va tushinish qobiliyatlarini tarbiyalash.

3. Bolada badiiy ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish.

Musiqiylikning rivojlanishi tufayli bolalar musiqqa obrazlarini, ularning atrofidagi qo'shimcha obrazlarni yorqin his eta boshlaydilar. Bu esa, o'z navbatida ularning tevarak-atrofni bilishida, estetik baholanishni tarbiyalashda katta ahamiyatga ega. Bolalarni musiqqa bilan shug'ullantirishning sababi bola musiqqa bilan shug'ullanmasdan, qo'shiq aytish va musiqqa-ritmik harakatlar qilish ko'nikmalarini yuzaga keltirib, shu soha bilan bog'liq bilimlarni o'zlashtirishi mumkin.

MTTgacha yoshdagi bolalarga tarbiya berishning o'zaro uzviy bog'langan uchta metodi bor:

1. Ko'rgazmali metod.

2. So'zlab berish metodi.

3. Amaliy faoliyat metodi.

Ko'rgazmali metod

1. Eshitishga asoslangan ko'rgazmali metod. Bunda bolaga o'rgatish bevosita musiqa bilan bo'ladi. Musiqa eshitish maxsus mashg'ulot paytida yoki bola tomonidan qo'shiq va musiqaviy ritmik harakatlarning ijro etilishi.

2. Ko'rishga asoslangan ko'rgazmalilik. Musiqa sadolari bilan qo'shib olib boriladi. Turli o'yin, raqs, mashq harakatlaridan namunalar ko'rsatiladi.

So'zlab berish metodi

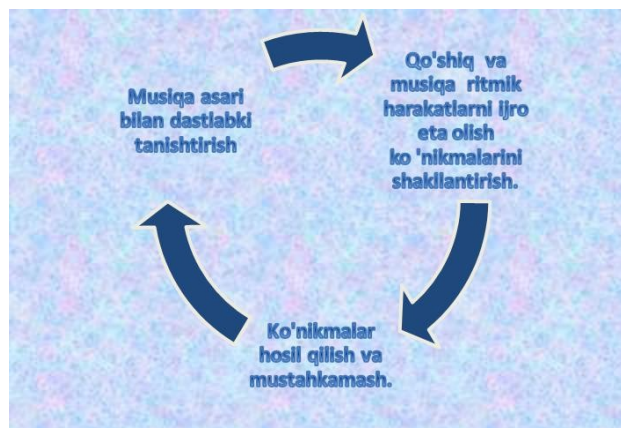
Bu metod bola ongiga mo'ljallangan bo'lib, uning faoliyatini ma'noli va mazmundor qilishga qaratiladi. Bunda pedagogning so'zi musiqa asarining dasturini tushunib olishda bolaga yordam beradi. Uning tasavvurini jonlantiradi.

So'zlab berish metodining quyidagi usullari bor:

1. Tushuntirish – yangi asarni tinglash, qo'shiq aytish, o'yin va raqslarni qo'shib, mashq qilish davomida foydalaniladi.

2. Izohlash – izohlar ijro, raqs, mashq harakatlarini, qo'shiq aytishning turli yo'llarini ko'rsatishda qisqa va aniq shaklda beriladi.

3. Ko'rsatma berish – bolalar o'yini raqs va mashqlarni bajarayotgan paytda beriladi. Masalan: o'ng elka tomondan aylanish kerak, oyoq barmoqlarini pastga cho'zish kabi.

Amaliy faoliyat metodi

Bu faoliyatda bolalarga qo'shiq aytish va musiqali ritmik harakatlarni bajarishda shunday rahbarlik qilish kerakki, ular topshiriqni mumkin qadar ta'sirli va ifodali bajarishga intilsin. Bolalarni o'rgatish jarayonida yosh xususiyatlarini hisobga olib, topshiriqlarni asta-sekin murakkablashtirish mumkin.

Bolalar bog'chasida bolalarni musiqaga o'rgatish bosqichlari 1-bosqich: Musiqa asari bilan dastlabki tanishtirish.

Yangi qo'shiqni o'rgatish jarayonida pedagog turli musiqa asboblari chaldirib, kuyni o'zaro taqqoslaydi va shu yo'l bilan uni xotirasida qoldiradi.

1-bosqich: Qo'shiq va musiqa ritmik harakatlarini ijro eta olish ko'nikmalarini shakllantirish.

2-bosqich: Ko'nikmalar hosil qilish va mustahkamlash. Bunda topshiriqni avtomatik ravishda bajara oladigan qo'shiq, o'yin va raqsni mustaqil ijro etadigan darajada musiqa ta'limini berish, turli metodik usullarning barchasidan foydalanishni taqozo etadi. Qo'shiq har tomonlama bolani kamolga etaklaydi. Bolalardagi musiqiy qobiliyatni rivojlantirishga hamda bolaning barkamol etuk avlod kishisi sifatida o'sishiga yordam beradi. Bolalar bog'chasida o'rgatiladigan har bir qo'shiq mazmuni va xarakterini ongli tushunishga o'rgatish kerak bo'ladi. Avvalambor, tarbiyachi biror bir she'rni yod olishni dasturdan foydalangan holda o'rgatadi. Har bir tanlangan she'r bolaning qiziqishlari, bolaning ishlari, guruhlari hamda fasllarga qarab bayramlarning turlariga qarab o'rgatiladi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar

1. Oilada va bog'chada ashula aytishning asosiy vazifalari nimadan iborat?
2. Qo'shiq uchun kuy va she'rning ahamiyati qanday?
3. Bolalar tarbiyasida qo'shiqning ta'limiy o'rni qanday?
4. Repertuar tanlashda nimalarga ahamiyat berish kerak?

Musiqqa mashg'ulotlarida musiqqa tinglashning ahamiyati

Turli guruhlarda musiqqa tinglashning nazariy uslubiyati. Musiqani tinglay bilish va undan estetik zavqlana olish ham katta san'at hisoblanadi. Kishida musiqqa tinglash madaniyati yoshligidan rivojlana boshlaydi. Bog'chada amalga oshiriladigan musiqqa tinglash esa uning poydevoridir. Zotan bola musiqqa mashg'ulotlarining barcha elementlari jarayonida ham musiqqa tinglab, uni idrok etadi. Ammo mashg'ulotning musiqqa tinglash qismi oldida o'ziga xos jiddiy vazifalar turadi. Avvalo shuni eslatish lozimki, kishining kuylash imkoniyatidan ko'ra tinglash imkoniyati ancha keng bo'ladi. Masalan: orkestr, xor, yakka cholg'u ijrosidagi asarlarni kuylab emas, balki faqat tinglab, idrok etish mumkin, xolos. Shuning uchun olimlar musiqaviy tarbiya jarayonida musiqqa tinglashga alohida e'tibor qaratishadi. Chunki kishi musiqqa madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida musiqqa tinglash, malaka, ko'nikmalari katta rol o'ynaydi. Musiqqa tinglashda bolalarning badiiy idroki yaxshi rivojlanib boradi. Mashg'ulotning musiqqa tinglash qismi oldida quyidagi vazifalar turadi:

1. bolalarni o'z idrokiga mos xalq klassik va zamonaviy musiqqa namunalari bilan tanishtirib borish;

2. bolalarning musiqani idrok qilish qobiliyatlarini rivojlantirib borish;

Musiqqa haqida boshlang'ich ma'lumotlar berishni o'rgatadigan asarlar nomlarini eslashga, ularning mazmuni, xarakteri va ifoda vositalarining farqiga borishga hamda tinglagan asarlariga ma'lum miqdorda badiiy baho bera olishga o'rgatish.

Yengil, kuychan musiqalarni birmuncha xotirjam idrok etadilar. Bu yoshdagi bolalarda musiqqa mazmuni va xarakterini bilishga ayniqsa, unda nima haqida hikoya etilishini bilishga qiziqish paydo bo'ladi. Shuning uchun ularda musiqqa xotirasi ancha faol rivojlana borib, tinglagan musiqqa haqida o'z ta'surotlarini hikoya qilib berish ishtiyoqi paydo bo'ladi. 5-6 yoshli bolalarda esa erkin, ixtiyoriy tarzda diqqat e'tibor shakllanib, musiqani diqqatni yig'ib tinglash, uning ayrim detallarini anglab olish qobiliyati rivojlangan bo'ladi. Ularda musiqqa qiziqish ko'proq sevimli asarlarni takror-takror tinglash jarayoni yaxshi rivojlanadi. Ular musiqadagi umumiy kayfiyatni yaxshi sezib, asarda badiiy obrazning rivojlanib borishini kuzatishni o'rganib boradilar. Yangi asar bilan ilk bor tanishtirishga tarbiyachining qisqa va qiziqarli tushuntiruv so'zi katta rol o'ynaydi. Cholg'u kuylari xarakteri va badiiy mazmuni haqida bolalarga tushuncha berilsa, ular asarni yaxshi idrok etadilar. Asarni 2-3 mashg'ulot davomida takroran tinglashi shart. Chunki, har bir tinglashda bola uchun asarning yangi-yangi qirralarinamoyon bo'ladi va asarga nisbatan ularning muhabbati oshib boradi. Bog'chaning tayyorlov guruhlarida bola o'z yoshiga muvofiq musiqqa asarini to'la idrok etishga qodir bo'ladi. Bog'chada olingan bilim zaxirasida malaka va ko'nikmasi, musiqqa turlari va uning xarakteri farqiga borishga yordam beradi. Shunday qilib, dasturda ko'zda tutilgan va bolaning musiqqa madaniyati rivojlanishida kelajakda asosiy rol o'ynaydigan uch faktor amalga oshadi.

1. Musiqqa qiziqish musiqqa asarlarini ishtiyoq bilan tinglash va ularni eslash, olingan taassurotlarni o'ylash.

2. Musiqqa tinglashga turg'un diqqat-e'tiborni va tinglash madaniyati boshlang'ich elementlarining shakllanishi.

3. Musiqiy didining shakllanishi, musiqqa asarlariga badiiy baho bera olish.

Turli guruhlarda musiqqa tinglashning nazariy uslubiy vazifalari:

1. Musiqqa tinglash orqali bolalarda his-tuyg'ularini rivojlantirish.

2. Boshlang'ich musiqqa tinglash tushunchalarini rivojlantirish. Musiqqa tinglash alohida metodlar orqali o'tkaziladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasida musiqiy tarbiya alohida ahamiyat kasb etib, muntazam ravishda olib boriladigan tarbiya jarayonining bir qismini tashkil etadi. Mazkur qo'llanma maktabgacha ta'lim musassalarida musiqiy tarbiyani amalga oshirish dasturida belgilangan ertalik va bayramlarni nishonlashga qaratilgan tadbir va bayramlarni tashkil qilish jarayoniga qaratilgan.

<i>Musiqqa orqalibog'lash</i>		<i>Musiqqa jarayonini mustahkamlash</i>
	Musiqqa tinglash	
<i>Musiqqa orqali kayfiyat oshirish</i>		<i>Musiqqiy his-tuyg'u-larni rivojlantirish</i>

Musiqqa, ayniqsa, milliy musiqqa, bola tarbiyasiga benihoya katta ta'sir ko'rsatib, ularda yuqori darajadagi badiiy, estetik zavq va didni shakllantiradi, go'zallikni musiqqa orqali idrok etishda etakchi rol o'ynaydi. Bolalar bog'chasida musiqqiy tarbiya quyidagi vazifalarni o'z oldiga qo'yadi:

- musiqqa tinglash;
- vokal ijrochilik;
- milliy musiqqa asboblari bilan tanishtirish;
- bastakor hayoti va ijodi bilan tanishtirish;
- musiqqa turlari bilan tanishtirish;
- ritmik harakat va raqs asoslari bilan tanishtirish;
- bolalarda ijobiy qobiliyatlarni aniqlash va rivojlantirish;
- musiqqa vositalari orqali bolalar tarbiyasini tobora shakllantirish;

Musiqqa rahbarlari ushbu vazifalarni amalga oshirar ekanlar, o'z ish tajribalarida turli faoliyat shakllaridan keng foydalanadilar;- Musiqqa mashg'ulotlari (vazifa va maqsadiga qarab, turli mavzu va yo'nalishda bo'ladi);

- bayram ertaliklari;
- ko'ngil ochar musiqqiy o'yinlar;
- nafosat soatlari;
- badiiy va adabiy musiqqiy kompozitsiyalar;
- musiqqiy teatr dramatisatsiyalari;
- yakka hol ish turlari;
- to'g'arak ishlari;

Bayram ertaliklariga tayyorgarlik ko'rilar ekan, avvalambor bu hammaning bayrami ekanligi, bolalar xotirasuda unutilmas iz qoldirilishi, ularga zavq, xursandchilik olib kelishini nazarda tutish zarur. Bu jarayonda barcha teng qatnashishi lozim. Masalan, pedagogik jamoa, ota-onalar va mahalla ahli. Maktabgacha ta'lim muassasasida tashkil qilingan bayram ertaliklari umumxalq bayramlarining bir parchasi bo'lmog'i zarur. Musiqqani tinglay bilish va undan zavqlana olish ham katta san'at hisoblanadi. Insonda musiqqa tinglash madaniyati yoshlikdan rivojlana boshlaydi. Bola, musiqqa madaniyati darslarining barcha faoliyatlari jarayonida, musiqqani tinglab, uni idrok etadi. Ammo musiqqa darslarining musiqqa tinglash qismi oldida, o'ziga xos jiddiy vazifalar turadi. Avvalo, shuni eslatish lozimki, insonda kuylash imkoniyatlariga ko'ra, tinglash imkoniyatlari ancha keng bo'ladi. Masalan: milliy cholg'u asboblari ansambli, orkestr, xor, yakka cholg'u, cholg'u ijrosidagi asarlarni kuylab emas, balki faqat tinglab idrok etish mumkin. Shuning uchun ham musiqqa tinglash jarayonida tarbiyalanuvchilarning badiiy idroki yaxshi rivojlanib boradi.

Musiqqa madaniyati mashg'ulotlarida musiqqa tinglash uchun quyidagi talablarga ko'ra asarlarni tanlash tavsiya etiladi:

- tarbiyalanuvchilarning idrokiga mos xalq, mumtoz va zamonaviy musiqqiy asarlarni tinglash.

- tarbiyalanuvchilarning musiqani idrok etish va musiqiy asarda tasvir etilgan badiiylikni his qilish qobiliyatlarini rivojlantirish.

- musiqa haqida boshlang'ich ma'lumotlar berish, tinglangan asarlar nomlarini eslash, ularning mazmuni, xarakteri va ifoda vositalarining farqini bilish hamda tinglangan asarga ma'lum darajada baho bera olish.

- musiqiy asarlarni ishtiyiq bilan tinglash va eslash, olgan ta'surotlar haqida o'ylash va fikr bildirish.

- musiqa tinglashda turg'un diqqat-e'tiborni va tinglash madaniyatini, boshlang'ich elementlarni shakllantirish.

Musiqiy didni shakllantirishga oid qiziqarli, mazmunli asarlarni tinglash. Bog'cha tarbiyalanuvchilarning diqqat-e'tibori uncha barqaror bo'lmasligi sababli, ular yorqin yangraydigan kichik hajmdagi musiqiy asarlarni idrok etishga qodir bo'ladilar. Ular, ayniqsa, kichik hajmdagi qo'shiqlarni yaxshi idrok etadilar, chunonchi, so'z va ohang birligi musiqaning mazmunini oson idrok etishga yordam beradi. Shuning uchun musiqa rahbari qo'shiq aytganda yoki biror cholg'u asarini ijro etganda, uning tanish ovozi, sof ohangi, ifodali ijrosi, mimikasi va ishoralari o'quvchilarni maftun etishi lozim. Shundagina, bolalarda bo'ladigan zavqlanish, ajablanish, quvonish, qayg'urish, o'ylanish kabi holatlarni kuzatish mumkin.

Yangi asar bilan ilk bor tanishtirishda o'qituvchining qisqa, lo'nda, mazmunli, qiziqarli kirish so'zi, musiqa tinglash jarayonida ham muhim rol o'ynaydi. Musiqiy asarni tinglashdan oldin o'quvchilarga ma'lumot berilsa, ular asarni to'liq idrok etishga harakat qiladilar. Musiqiy asarni ikki-uch mashg'ulot davomida tinglash shart. Chunki, har bir tinglashda bola uchun asarning 9 yangi qirralari namoyon bo'ladi va unga nisbatan qiziqishi va muhabbati ortib boradi. Yildan yilga o'quvchilar o'z yoshiga, bilim va malakalariga muvofiq, musiqiy asarni to'la idrok etishga qodir bo'ladilar. O'quv yili davomida tarbiyalanuvchilar 12-14 ta asar tinglaydilar.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar

1. Mashg'ulotning musiqa tinglash qismi oldida qanday vazifalar qo'yiladi?
2. Bolalar bog'chasida musiqiy tarbiya qanday vazifalarni o'zoldiga maqsad qilib qo'yadi?
3. Musiqa mashg'ulotlari vazifa va maqsadiga qarab, qanaqa mavzu va yo'nalishda bo'ladi?
4. Bola ruhiyati uchun qanday musiqalar tinglash maqsadga muvofiq?

Musiqa mashg'ulotlarida bolalarga musiqalar xarakteriga xos harakatlar, o'zbek xalq raqs elementlari varitmik harakatlar ustida ishlash

Istiqlol sharofati bilan O'zbekiston Respublikasida keyingi yillarda katta o'zgarishlar ro'y berdi. Jumladan, maktabgacha tarbiya muas-sasalari uchun "Tayanch dastur", "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" va Davlat ta'lim standartlari joriy etildi. Ushbu qohun va dasturlarning asosiy maqsadi yosh avlodni har tomonlama rivojlanishga ularni aqlan etuk, jismonan baquvvat, ma'naviy pok qilib tarbiyalab, voyaga etkazishdan iborat.

Ritmikaning asoschisi shvetsariyalik olim musiqashunos kompozitor E.Jak-Dolkros shunday degan edi: "*Ritm harakatlar asosida yashamoq kerak*". Musiqiy o'yin va mashg'ulotlar bolalarning uch yoshdan etti yoshgacha tavsiya etiladi. Ritmik harakatlar bolalar bog'chasida boshlang'ich guruhlarda va musiqa maktablarida, uysharoitida yanada chuqurroq o'rganilishi mumkin.

O'quvchilarning aqliy, nafosat va jismoniy rivojida raqs, musiqali o'yinlar va musiqaga mos harakatlar bajarish muhim ahamiyat kasbetadi. Bunda musiqa madaniyati darslarida, musiqaga mos harakatlar bajarish quyidagi vazifalardan iborat:

-o'quvchilarning musiqiy uquvi, ayniqsa, xotirasi, ritm tuyg'usi musiqaga mos harakatlar yordamida yaxshi rivojlanadi. Har qanday harakat turi musiqiy asarning sur'ati va ritmi ostida bajariladi, harakat bilan bog'liq bo'lgan musiqiy ohanglar bola xotirasida turg'un saqla- nadi;

-raqs va musiqiy harakatlar bolada harakatchanlik, chaqqonlikni rivojlantirib, qomatining to'g'ri o'sishiga va badanini chiniqtirishga katta yordam beradi;

-musiqiy asarlar o'quvchilarda turlicha emotsional hislar uyg'otib, turlicha kayfiyatlar hosil etib, ularning ongida o'ziga xos obrazlar yaratadiki, bolalar asar mazmunini turli harakatlar va ishoralar bilan ifodalashga harakat qiladilar.

Demak, musiqaga mos harakatlar o'quvchilarning aqliy va nafosat qobiliyatini rivojlantirish bilan birgalikda irodasini ham rivojlantiradi. Musiqiy asarlardan marsh, raqs va o'yinlar o'quvchilarga tez ta'sir etadi, shuning uchun ham quvnoq raqs, qiziqarli musiqali o'yinlar har bir bolaning e'tiborini o'ziga tortadi.

Ritmika bolalarda musiqiy harakatlarni, estetik tarbiyani oshirishda katta ro'l o'ynaydi. Bog'cha yoshidagi bolalar ilk yoshdan boshlab sakraydi, o'ynaydi, lekin bu bolaning ritmik harakatlandi, degani emas. Bu davrda bolalar musiqa ostida emotsional harakatlanadi, eshitish qobiliyati o'sadi. Musiqa ostida harakatlanib, tarbiyachilar bilan birgalikda kichik-kichik qo'shiqlar ham kuylanadi.

Harakat turlari uchga bo'linadi.

1. Asosiy harakatlar: yurish, yugurish, sakrash.

2. Gimnastik harakatlar: predmetlar bilan, ya'ni lenta, obruch, bayroqchalar va koptok bilan.

3. Raqs harakatlari: musiqa ostida ritmik harakatlar haqida nazariybilimga ega bo'lish mumkin.

Maktabda va bog'chada o'tkaziladigan har bir ertalikni, turli tadbirlarni musiqasiz tasavvur etib bo'lmaydi. Jumladan, musiqali ritmik harakatlarning ham o'z o'rnini bor. Bunda bola ritmni his qiladi, qomatlari chiroyli bo'lib, to'g'ri yurushni, musiqa ostida harakat qilishni o'rganib boradilar. Hozirgi milliy qadriyatlarimiz, urf-odatlarimiz, o'zbekchiligimiz o'z o'rnini topayotgan bir vaqtda bolalarga o'zbek milliy musiqasi, qo'shiqlari, ritm harakatlarini o'rgatish juda muhimdir.

Chamanda gul. (O'zbek xalq kuyi)

Tez sur'atda katta guruh uchun

Bu raqsda to'rtta yoki oltita qiz ishtirok etadi. Asosiy harakat sakrama, qo'llar yuqorida "Shamol" harakati bilan ikki qator bo'lib, ikkitomondan chiqadilar.

1-4-taktlar:

1-harakat: ikki tomondan chiqishib, doira hosil qiladilar. Qizlar navbatma-navbat o'tirib bir-birlarining atroflarida aylanadilar.

5-8-taktlar:

2-harakat: qizlar doira bo'lib yurib, birinchi qatorga saflanadilar. Qizlar o'z joylarida turib, 4 tomonga, pastga qarsak chalib, so'ng qo'llarini yuqoriga ko'taradilar. Bu harakatlar o'ng va chap tomonga bajariladi.

9-12- taktlar:

3-harakat: 1,3,5-qizlar qo'llarini "chiroqcha" qilib, oldinga chiqadilar va yana o'z joylariga qaytadilar. Bu harakatlar 2,4,6-qizlarda takrorlanadi.

1-4-taktlar:

4-harakat: qizlar 3 kishidan bo'lib, qo'l ushlab aylanadilar. Qizlar doira bo'ylab yurib, bir qatorga saflanib, salom berib, chiqib ketadilar.

Do'loncha. (O'zbek xalq kuyi)

Katta va tayyorlov guruhlari uchun **O'rtacha tez**

1-holat: bosh uchun.

Oyoqlar elka kengligida, qo'llar belda, bosh o'ng va chap tomonga

i martadan aylantiriladi.

2-holat: elka uchun. Oyoqlar elka kengligida, qo'llar elkada. Avval o'ng, so'ngra chap elka oldinga va orqaga to'rt marta aylantiriladi.

3-holat: qo'l uchun.

4 marta "koptokni yuqoriga ot" harakati bajariladi. 4- holat: bel uchun.

Oyoqlar elka kengligida, qo‘llar belda, 1 deganda, oldinga egiladilar, 2 deganda, dastlabki holat, 3 deganda, orqaga egilib, 4 deganda, dastlabki holatga keladilar (4 marta).

4-holat: tizza uchun.

O‘ng qo‘l tirsagi chap oyoq tizzasiga, chap qo‘l tirsagi, o‘ng oyoq tizzasi tekkiziladi.

5-holat: oyoq uchun.

Qo‘llar belda, oyoqlar juft holatda ikki marta sakrab, 3-4 hisobida o‘ng va chap oyoq birin-ketin oldga va orqaga harakatlanadi.

6-holat: nafas uchun.

Qo‘llar orqadan yuqoriga ko‘tarilib, oldga tushuriladi va engil nafas olinadi.

Qashqarcha. (O‘zbek xalq kuyi)

Tayyorlov guruhi uchun **O‘rtacha tez**

1-holat: bosh uchun.

Oyoqlar elka kengligida, qo‘llar belda, bosh o‘ng, chap, yuqori vapastga qaratiladi.

2-holat: elka uchun: Oyoqlar elka kengligida, qo‘llar pastda, elkalar ikki marta o‘ng, ikki marta chap tomonga aylantiriladi.

3-holat: qo‘l uchun.

Oyoqlar elka kengligida, qo‘llar oldinda, yuqoriga, o‘ngga birin-ketin harakatlantiriladi, song dastlabki holat.

4-holat: bel uchun.

Qo‘llar belda, oyoqlar elka kengligida, ong va chap tomonga ikkimartadan egiladilar.

5-holat: tizza uchun.

Oyoqlar elka kengligida, qo‘llar tizzada, yarim egilish — o‘ng vachap tomonga egiladilar.

6-holat: oyoq uchun.

Qo‘llar belda, oyoqlarni navbat bilan oldinga, yonga, orqaga uzatib, dastlabki holatga keladilar.

1-holat: nafas uchun.

Qo‘llar yarim egilgan holda, pastdan yuqoriga ko‘tariladi.

Olmani otdim. (O‘zbek xalq kuyi)

Tayyorlov guruhi uchun **O‘rtacha tez**

1-holat: bosh uchun.

Oyoqlar elka kengligida, qo‘llar yonga uzatilib, bosh muqomqilib uchiriladi.

2-holat: elka uchun.

Oyoqlar elka kengligida, qo‘llar belda elka uchiriladi. 3-holat: qo‘l uchun.

Qo‘llar navbatma-navbat pastdan yuqoriga ko‘tarilib, so‘ng pastgatushiriladi.

2-holat: bel uchun.

Oyoqlar elka kengligida, qo‘llar belda, o‘ng va chap tomonga belniikki marta aylantiriladi.

3-holat: tizza uchun.

Qo‘llar pastdan “shamol qilib”, o‘tirib turiladi. (4 marta) 6-holat: oyoq uchun.

4 qadam oldinga, 4 qadam orqaga yuriladi.

4-holat: yarim egilib, qo‘llarni avval o‘ng tomonga silkitib, keyinchap tomonga silkitiladi va qomat rostlanadi (4 marta).

5-holat: nafas uchun.

Qo‘llar yondan yuqoriga ko‘tarilib, oldinga engil tashlanadi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar

1. Musiqada ritmik harakatlar bajarishning ahamiyati? Harakat turlari nechtaga bo‘linadi?
2. Ritmik harakatlar necha yoshdan boshlab o‘rgatilishi kerak?
3. Ritmik harakatlar qysi mashg‘ulot turlari bilan vobasta?
4. J.Dalkrosning ritmikaga qo‘shgan hissasi qanday.

O‘zbek xalq milliy cholg‘u asboblari va bolalar cholg‘u asboblari tasnifi

Musiqa mashg‘ulotlarida bu faoliyat turi eng qiziqarli jarayonlardan biridir. Bu faoliyat bolalarni ijodkorlikka undaydi. Bolalar cholg‘u asboblari jonli tovushli o‘yinchoqlar sifatida har bir bolani qiziqtiradi. Chapak va bolalar cholg‘u asboblari ritmik jo‘r bo‘lish, musiqaning xarakter va obrazlarni chuqurroq his etishda, ularga mos emotsional tuyg‘ular hosil qilish, ayniqsa, bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Musiqa mashg‘ulotlarida bolalar cholg‘u asboblariidan foydalanish ijobiy natijalar berish bilan birga bolalarning mashg‘ulotga intiluvchanligi, qiziqishi va musiqiy o‘quvini (xotirasi, ritmi his qilish tuyg‘usini, nutqini) o‘stiradi. Bu borada ko‘plab pedagogik olimlar metodik qo‘llanmalar yaratganlar. Ilmiy ishlar va tadqiqotlar olib borganlar. Misol qilib, N.A.Vetluginaning “ Musiqiy alifbo”, N.G.Kononova “Обучение дошкольников игр на детских музыкальных инструментах” kitoblarini ta’kiblab o‘tish mumkin. Undan tashqari Mustaqillikka erishilgandan so‘ng o‘zbek xalq cholg‘ularida ijroga katta e‘tibor qaratildi va aynan bolalar yoshiga mos keladigan o‘zbek xalq cholg‘ulariyasatildi. Bu asboblarning kattalar ijro etadigan asboblardan farqi – bu asboblari shakl jihatdan kichkina. Bolalarning qo‘liga to‘g‘ri keladi, ya‘ni ijro vaqtida bolalarga qiyinchilik tug‘dirmaydi. Endi bu asarlarni hayotga tadbiq etish uchun ma‘lum bir o‘quv qo‘llanma talab etilardi. Bu borada O‘zbekiston Davlat Konservatoriyasi professor-o‘qituvchisi A.Leviyev “O‘zbek xalq cholg‘ularida ijrochilik” nomli kitobini hayotga tadbiq etdi. Bu kitobning o‘ziga xosligi shundaki, birinchidan, o‘zbek kompozitorlarining bolalar uchun yozgan qo‘shiqlaridan foydalanilgan. Bu bolalarda tanish bo‘lgan qo‘shiqlarni cholg‘ularda ijro etib kuylashlariga katta turtki bo‘ladi. Ikkinchidan, aynan o‘zbek xalq kuylaridan namunalar keltirilganligidir. Bu bog‘cha bolalarida yoshligidan o‘zbek xalq kuylarida mehr-muhabbat hissini, ularga hurmatini uyg‘otadi. Bolalar o‘zlari o‘zbek xalq kuylarini cholg‘uda ijro etishsa, anchagacha eslarida qoladi. Uchinchidan, bu cholg‘ular tafsifi, uni ijro etish malakalari va ko‘nikmalari batafsil yoritib beriladi. Lekin bu kitobning murakkab jihati — bolalarda mashg‘uloti jarayonida qo‘llash qiyinchilik tug‘diradi. Bu masalani bartaraf etish uchun mashg‘ulotdan tashqari vaqtda qo‘llash kerak. Yod bo‘lgan kuy va qo‘shiqlada bayram ertaliklardan va tantanalarda bolalar ijro etishsa o‘zlarini kichkina sozandalar deb his qiladilar. Turli tantanalarda ijro etilgan kuy va qo‘shiqlar anchagacha xotirada muxrlanib qoladi. Bolalar cholg‘u asboblarda jo‘r bo‘lishda, avval, bolalar chapak chalib, ritmik jo‘r bo‘ladilar. Musiqa rahbari bolalar kuy ritmini to‘g‘ri his etib ijro etishlari uchun, bolalarga stol ustida terib qo‘yilgan cholg‘u asboblariida chalib, musiqaga jo‘r bo‘lishi xaqida batafsil so‘zlab berishi lozim. So‘ng biror cholg‘uda kuyni o‘zi ijro etib chapak bilan jo‘r bo‘lishini ko‘rsatadi. Keyin barchani kuyga chapak chalib, jo‘r bo‘lishni taklif etadi va ijro jarayonini diqqat bilan kuzatib, bolalar cholg‘u asboblariini tarqatish uchun ilg‘or va zehnlari bolalardan birini tayinlaydi (birinchi marta ilg‘or bolalarni tanlashdan maqsad kuy chiroyli va to‘g‘ri bo‘lib ijro etilsa keyin qolgan bolalar ham o‘z tengdoshlari ijro etganlaridek chalishadi). Birinchi ijrodagi yutuq va kamchiliklarni bartaraf qilish uchun yana bir takrorlab chiroyli, to‘g‘ri ijro etilishi kerak. So‘ngramusiqa raxbari ijro etmagan bolalarga cholg‘u asboblariida jo‘r bo‘lishni taklif etadi. Shu tarzda guruhdagi barcha bolalar galma-gal cholg‘u asboblariida jo‘r bo‘lishga undab, ularning qiziqishini oshiradi. Cholg‘ularda chalishga hamma intiladi, albatta. Shuning uchun berilgan asarni bolalar xato qilmay musiqani his etishga va xotirada saqlashga harakat qiladilar. Keyinchalik ijrochilik turlari murakkablashtiriladi. Ayni shu holda guruhni 2 jamoaga bo‘lib, 1-jamoa chapak chalib, 2-jamoa esa ovozda usul berish bilan yoki cholg‘u asbobida ham jo‘r bo‘lishlari mumkin. Bu usulning yana bir foydalitomoni shundaki, bolalarda jamoa bo‘lib kuylash malakalarini, ko‘povozli kuylashning ilk malakalarini rivojlantiradi. Ijro etishning yana bir turi — bolalar doyradausulni aniq va tekis chalib turadi. “Bum”ga 1-jamoa bolalari, “bak”ka esa 2-jamoa bolalari jo‘r bo‘lishadi. Buni iloji bo‘lsa magnitofon tasmasiga yoki yozuvga yozib olib bajarisa ham bo‘ladi. Shuningdek, kuyni dinamik belgilari va ifoda vositalarini ko‘rsatib turish uchun kartochkalardan foydalansa ham bo‘ladi. Bunday mashg‘ulotlar – qiziqarli o‘tadi,

bolalar bilim vako'nikmalari mustahkamlanadi va musiqiy qobiliyatlari har tomonlama rivojlanishni ta'minladi. Musiqa mashg'ulotlarida bolalar cholg'u asboblarini qo'llashi, tarbiyachidan katta mashuliyat, ijodkorlik va topqirlikni talab etadi. Bolalar musiqa cholg'ulari xarakteristikasi Bolalar musiqiy o'yinchoqlari va musiqiy cholg'ularda tovush hosil bo'lishi va tovush sifatiga ko'ra ma'lum guruhlariga bo'linadi. Bolalar musiqa cholg'ulari asosan ikkita guruhga, ya'ni tovush balandligiga ega bo'lgan (melodik) hamda urib chalinadigan (melodik bulmagan) cholg'ularga bo'linadi.

Urrib chalinadigan (melodik bo'lmagan) ritmik cholg'ular: doyra, nog'orachalar, kayrok, klaves, bloklar, tamburin, baraban, marokas, uchburchak, rumba, yog'och qoshiqlar, tarelkalar. Shu cholg'ularning bahzilarining tavsifini keltiramiz: Klaves – palisandr daraxtidan tayyorlangan ikkita tayoqcha, bir biriga urib ovoz chiqariladi. Ularni ushlaganda (bosh va ko'rsatkich barmoqlar yordamida) yog'och uchali bush bulishi kerak. Baraban – ikki tarafi teri bilan koplangan temir tsilindr. Tovush yog'och tayoqchalar yordamida markaziga urish orqali hosil kilinadi. Marakas–ikkita plastmassa shar, ularning ichida toshchalar harakatlanadi. Bu cholg'uning tovushi og'irroq bo'lgani uchun bolani tez charchatadi. SHuning uchun extiyot bo'lib foydalanish zarur. Qo'lda ushlab, mayin harakat bilan silkitib tovush hosil qilinadi.

Uchburchaklar–chalish paytida osib qo'yiladi yoki chap qo'lda tasmachasidan ushlab turiladi va o'ng qo'lda metall tayoqcha bilan uriladi. Tez tempda tayoqchani uchburchakning ichki ikki yoniga urib “tremalo” ijro etish mumkin. “Nozik”, “yaltiroq”, qisqa tovushga ega. Tarelkalar – barabanchaga mustahkamlanadi yoki chap qo'lda ushlab turiladi. Ikkita yog'och tayoqcha bilan barobar yoki alohida-alohida chalish mumkin. 2. Melodik cholg'ular: tovush balandligiga ega bo'lgan metallofon, ksilofon, metallofon va ksilofon alt (S1-S2), metallofon va ksilofon soprano (S2-S3), qo'ng'iroqchalardan iborat: Bu cholg'ularning asosiy sozlanish tonalligi – Do major. Almashtiriladigan plastinkalar yaqin tonalliklarda ijro etish imkoniyatini beradi. Eng pastki tovush doimo tonika bo'ladi. Ijro paytida cholg'ular o'quvchining bel qismi balandligida bo'lishi lozim. Tayoqchalarni bosh va ko'rsatkich barmoqlar orasida engil ushlab kerak. Bunda qo'llar tirsakdan bilaklarga erkin holatda bo'lishiga e'tibor tortiladi. Avval bolalarga tovushni ikki qo'l bilan hosil qilish taklif qilinadi. Bunda ikkala qo'lning balandligi bir xil bo'lishi lozim.

Har bir cholg'uning o'z tayoqchalari bor:

-ksilofonda – qattiq probkali tayoqchalar bilan chalinadi.

-metallofonda rezina tayoqchalar bilan ijro etiladi.

-ko'ng'iroqchalarda –yog'och tayoqchalar bilan ijro etiladi.

Bulardan tashqari cholg'ularning boshqa turlari ham mavjud. Tovushsiz cholg'ular. Bularga musiqiy cholg'ularni ifodalaydigan o'yinchoqlar kiradi. Masalan, tovushsiz fortepiano, royal va boshqalar. Bular bolalarga o'yinni qiziqtirish uchun xizmat qiladi. Musiqiy o'yinlarsa ijodiy va musiqiy eshituvni rivojlantiradi. Tovush balandligi aniq bo'lmagan cholg'ular – baraban, shaqildoq, uchburchak, nog'ora, safoyl, quticha, kastaneta. Faqat bir tovushni beruvchi o'yinchoq — cholg'ular. (bular ritmni chalish uchun qulay bo'ladi) – surnaycha, nay, rojki, sverelig va boshqalar. Ma'lum bir kuynigina ijro eta oladigan cholg'u o'yinchoqlar. Masalan musiqiy shkatulka, musiqiy quticha. Bularni chalish mexanik tus oladi. Xromatik va diatonik tovushqatorli o'yinchoq-cholg'ular – metallofon, pianino, royal, klarnet, saksofon, lab garmoni, bayan va boshqalar. Urma zarbli cholg'ular. Yog'och qoshiqlar. Bu cholg'u bolalar bog'chalarining ansambllarida, musiqa mashg'ulotlarida va bayram tantanalarida ijro etiladi. Bu cholg'u bolalarning ritmik hissini rivojlantiradi. Uchburchak–ansambl, orkestr va qo'shiqlarda jo'r bo'ladi. Tovush asbobga engil urilishi bilan hosil bo'ladi. Musiqiy bolg'acha – ikki tomonlama plasmassadan yasalgan bolg'asimon cholg'u. Bolg'a dasta va havo to'ldirilgan tovush chiqaradigan asosdan tashkil topgan. Bu o'yinchoq – cholg'u kichikguruh bolalarida kata qiziqish uyg'otadi. Undan tashqari o'rta guruh bolalarida ritmni his qilishga o'rgatadi. Qo'ng'iroqlar. Bu cholg'ular shakl jihatidan kata-kichik bo'ladi. Bu bolalarda musiqiy eshituv qobiliyatini rivojlantiradi. Turli shakldagilari turli balandlikka egadir. Masalan kattaligi jihatidan

turli bo'lgan uchta qo'ng'iroqlarni qo'llash- dan maqsad bolalar tovushlarni yuqori va pastlarini farqlay oladilar. Orkestrlarda katta qo'ng'iroqlar mavjud. Bu ayrim kuylarda pastki tovushni alohida ijro etish uchun belgilangan. Metallofon. Bu asbobyog'och tayoqchala rva tayoqchalarga ulargan metal plastinkalardan iborat Musiqiy zina – etti bosqichdan tashkil topgan tovushqatorni eslatadigan zina. Zinaning asosi yog'och yoki metall. Bu cholg'u ikkita tayoqcha bilan ijro etiladi. Bu bolalarda notalarning joylashuvi va yuqoriga yo'nalishini ko'rsatib beradi. Bu cholg'uda ijro etish katta va maktabga tayyorlov guruhbolalariga mo'ljallangan. Urma klavishli cholg'ular. Pianino, royalg'. Bu cholg'ular katta va maktabga tayyorlov guruhbolalariga mo'ljallangan. Bu asboblarni mashg'ulot davomida va mashg'ulotdan tashqari vaqtda ham foydalanish mumkin. Mashg'ulot davomida musiqiy didaktik o'yinlar jarayonida tadbiiq etilsa, bolaning mashg'ulotga qiziqishi oshadi.

Damli cholg'ular Damli cholg'ularga klarnet, saksofon kabilar kiradi. Ularda ijro etishni individual tarzda o'zlashtiriladi. Damli garmonika. Bu asbobda tovush hosil qilish uchun puflab klavishlarini bosish bilan chalinadi. Asbob 6-7 yoshli bolalarga mo'ljallangan. Triola asbobi. Rang-barang klavishlarga ega bo'lgan bolalar musiqa cholg'usi. Bu asbobda puflash bilan birga klavishlarini bosib tovush chiqariladi. Bu asbob yoqimliliigi bilan boshqa asboblardan farq qiladi. Doyrada ijro etishdagi holat. Doyrada belni bukchaytirmasdan, o'tirib, kiftlarni erkin, boshni to'g'ri tutib, tirsaklar tanadan sal nariroqda ushlagan holda chalinadi. Doyra ikki qo'l bilan, notani ko'rib turish uchun qo'llarni tanadan sal chaproqqa qayirib ushlab chalinadi. O'ng qo'l: bosh barmoq doyra gardishini tashqi tomoniga, qolgan panjalari esa doyraning pardasi (membranasi)ga zarb urish uchun erkin holatda ushlanadi.

Chap qo'l: bosh barmoq gardishni ichki tomonida turadi, qolgan barmoqbar esa tovush chiqarish uchun xizmat qiladi. Doyraning vazni asosan chap qo'lga tushadi. Doyra chalish usullari Doyra muayyan bir tovush baland-pastligiga ega bo'lgan urma cholg'u asbobi guruhiga kiradi. Doyra turli-tuman ritmik va dinamik imkoniyatlarga ega bo'lib, doyrachi ikki qo'l va barcha barmoqlarning zarblaridan foydalanadi. Kichik nog'oralar kichik nog'oralar ma'lum bir sozda sozlanmaydi, lekin uni olovda yoki elektr isitgich oldida qizdirilganda tovushning jarangdorligi kuchayadi. Ikkala kichik ko'zalar sozi bir-biriga nisbatan taxminan kvartaga tushadi. Bu asboblarga yog'och tayoqcha bilan urib tovush chiqariladi. Nog'oraning birmuncha chuqqurroq tovushi o'ziga xos tus bilan ajralib turadi. Nog'ora partiyasini yozish uchun bitta chiziqdan foydalanadi. Nota cho'zimplari chiziqning ustiga yoki ostiga yoziladi. Chiziqning ostiga yozilgan notalar pastroq sozdagi ko'zachaga uriladi, ustiga yozilgani esa yuqori sozdagi ko'zachaga uriladi.

Safoyil – jarangdor cholg'u bo'lib, 2 ta yog'och dastachalarga mahkamlangan, 2 ta katta buralgan xalqalardan iborat. Har bir katta xalqaga 15 tadan kichik xalqachalar o'tkazilgan. Bu xalqachalarning jaranggi o'ng elkaga urib yoki havoda tez-tez harakat bilan oldinga silkitishdan kelib chiqadi. Safoyil partiyasi bittanota chizig'ida yoziladi. Qutichalar qattiq daraxt turidan yasilib, har xil yiriklikda bo'lishi mumkin va unga yog'och cho'plar bilan urib chalinadi. Qutichani chap qo'lda ushlab, o'ng qo'l bilan yog'och cho'plarini qutichaning o'rta qismiga o'rib chalinadi. Ba'zan bir juft yog'och cho'p bilan ham ijro etiladi. Bunda quticha stul ustiga qo'yib chalinadi. Kichik guruhlarda cholg'ularni ijro etishga o'rgatish malakalari Musiqacholg'ularida ijro etishga o'rgatish kichik yoshdan boshlanadi (2-3 yosh). Bolalar musiqa cholg'ularining tovush balandligini farqlay olishga erishish kerak. Shiqildoq va bubenlarni farqlashi kerak. Bolalar bilan ishlash jarayonida musiqiy o'yinchoqlardan foydalaniladi. Masalan surnaycha va boshqa o'yinchoqlar asboblarga nisbatan qiziqish uyg'otadi. Bolalar bilan turli didaktik o'yinlarda cholg'ularni qo'llash mumkin. Masalan, urma zarbli cholg'ular bolalarda katta qiziqish uyg'otadi. Bolalarda ritmni his qilish tuyg'usini rivojlantirish aynan shu yoshdan boshlash kerak. Turli zarbli urma cholg'u o'yinchoqlardan foydalanib, ritmning aniqijrosiga erishish maqsadga muvofiqdir. O'rta yoshda ijro etish o'rta guruh bolalarida ijro etishga zarbli cholg'ularga yana bir yangi cholg'u qo'shiladi. Bu metallofonda ijro. Bu cholg'uda bolalarning hissi, xotirasi va eshitish qobiliyati rivojlanadi. Bolalarga cholg'uni musiqa mashg'uloti davomida tanishtirish kerak. Lekin unda ijro etish va ma'lum bir kuyni o'rgatish esa mashg'u-

lotdan tashqarii o'tkaziladi. Metallofonda ijro etishga o'rgatishdan oldin uning tayoqchasini to'g'ri ushlayotganini musiqa rahbari tushuntirib beradi. Katta guruh katta guruh bolalariga ijro etishni o'rgatar ekanmiz ular oldiga yanada murakkabroq masalani qo'yamiz. Ularga tanish bo'lgan qo'shiqlarni va kuylarni yakka va orkestrda ijro etishga o'rgatamiz. Bu davrda bolalar musiqa asboblarning barchasini qo'llasak bo'ladi. Aynan shu davrda bolalarga ijodkorlik malakalarini ham shakllantirish mumkin, chunki bolalar cholg'u asbob haqida etarli darajada malaka va ko'nikmalarga ega. Ular faqat ritm yoki jamoa bo'lib bir notani ijro etardilar. Endi bu davrda har bir cholg'uning individual partiyasini ijro etishlari talab qilinadi. Bu bolalarda o'zlarini partiyalarini ijro etish bilan bir qatorda yonidagi o'rtog'ini ham ijrosini tinglay olish maqsadda tutiladi. Maktabga tayyorlov guruhi Maktabgacha tayyorlov guruhi bolalari ijrosiga alohida e'tibor beriladi. Bu davrga kelib bolalar cholg'u asboblari bilan batafsil tanishadilar. Uning imkoniyatlarini to'liq o'rganib chiqadilar. Bolalar nafaqat musiqa rahbari, balki o'zlari musiqiy ansambl tuza oladilar. Bu davrda ijroga har bir mashg'ulotda 5-10 daqiqa sarflash kerak. Bu jarayon tizimiylikni va izchillikni talab qiladi. Qo'lanilayotgan asarlar murakkablashib boradi.

O'rgatish vazifalari.

Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiya dasturiga ko'ra cholg'ularda ijrochilikka o'rgatish ishlarini katta, o'rta va maktabgacha tayyorlov guruhlarida olib borish ko'zda tutiladi. Dastur mazmuniga ko'ra quyidagi vazifalar belgilangan:

1. Bolalarda kattalar ijro etgan asarlarni idrok etishi;
2. Bolalarda cholg'u malakalarini oshirish. Bolalar quyidagilarni bilishlari lozim.
3. Cholg'ular nom iva ularning ko'rinishlari.
4. Cholg'ularning jaranglash xarakteri.
5. Cholg'ulardan foydalanish yo'llari.
6. Turli cholg'ularda baland va past joylashuvi.
7. Notalar nomlarini va ularni asboblarda joylashuvini. Bolalar quyidagilarni o'rganishlari

lozim:

a) Turli cholg'u asboblarda ijro etishning oddiy usullarini;
b) Puflab chalinadigan asboblarda nafasni to'g'ri sarflash;
v) Uchburchak va tarelkalar (shu jumladan barcha urma -zarbli cholg'ular)ni chalganda tovushni pasaytira olish;

g) Ansamblni his qilish, ansambl tempiga e'tibor berish va shu tempda ijro eta olish;

d) Ritmik va melodik mashqlarni erkin ijro etish va improvizatsiya qila olish. Bolalarga cholg'u asboblarda ijro etishga o'rgatishda birqancha bosqichlardan olib boriladi. Bulardan:

- 1) cholg'u asbobini tashki ko'rinishi bilan tanishtirish;
- 2) bir necha mashg'ulotlar davomida ijro asari bolalarga tanishtiriladi;
- 3) cholg'u guruhlariga bo'lib o'rgatiladi;
- 4) umumiy mashg'ulotlarda boshqa cholg'ular bilan tanishtiriladi.
- 5) urib chalinadigan cholg'ularga kamroq mehnat talab etiladi.

Shuning uchun 1-mashg'ulotda 2-3 ta cholg'u asbobini tanishtirish kerak. Bolalar cholg'ularida ijroga o'rgatish metodlari Asboblarning turli guruhlariga bo'linganligi uchun ularning har biriga individual yondoshmoq lozimdir. Musiqa cholg'ularida ijro etish metodikasida puxta o'ylab chiqilgan dastur asosida olib boriladi. Ulardan:

-asarning ifodali ijrosi, ijro usullarini ko'rsatish va tushuntirish;

-bolalarga asboblarni mustaqil ushlab ko'rish, uni ko'zdan kechirishga berish;

-ular oldiga murakkab bo'lmagan ijro vazifalarini ko'yish; Bu metodlarni uyg'unlikda qo'llash maqsadga muvofiqdir. Asarga qo'yilgan talablar.

1. Bolalar yoshiga va bilim darajasiga mosligi.
2. Badiiy va tasavvurga boyligi.
3. Tarbiyaviy ahamiyatga egaligi.

4. Ijroning qulayligi, engilligi va ravonligi.

5. Ritm jihatdan aniqligi.

Endi 1 ta asarni ijro metodini ko‘rib chiqamiz.

1. O‘zbek xalq kuyi “Yallama-yorim”,

Asar qo‘shiq bo‘lib, katta guruh bolalariga mo‘ljallangan.

Asarda barcha asboblari (rubob, soz, tanbur, qonun, doyra, nog‘ora, safoyl, quticha) ishtirok etadi.

1. Asarning kirish qismini fortepiano jo‘rligida doyrava nog‘ora ijro etishadi. Qolgan asboblari ijro etishmaydi. Bunda bolalarga o‘zlari ijro etgunlariga qadar do‘stlarini ijrosini diqqat bilan tinglashga undaydi.

2. Asosiy qismda barcha cholg‘ular o‘z partiyalarini ijro etishadi. Bu jarayonda bolalarda birga boshlashni va tempdan oldin shoshib yoqi orqaga cho‘zib qolishni bartaraf etishga qaratilshgan, ya‘ni bolalar o‘zlari ijro etatgan asbobdan tashqari yonida turgan o‘rtog‘ining chalishini eshita olishi va kamchiliklarini ayta olishga erishish kerak.

3. Asarda berilgan uzun va qisqa cho‘zimli notalarni tekis ijro etishlari.

4. Bu asarada safoyl va quticha fundament, ya‘ni asos vazifasini bajaradi.

5. Asar qo‘shiq bo‘lganligi uchun guruhning bir qism bolalari cholg‘ularida ijro etishsa, bir qismi esa ko‘ylashlari mumkin. Bu qo‘shiq bayram tadbirlari repertuaridan keng joy olishi mumkin. “Yallama yorim” (O‘zbek xalq kuyi) Kuy maktabga tayyorlov guruhi bolalari ijrosiga mo‘ljallangan. Asarni faktura jihatdan murakkabligi uchun 4-5 mashg‘ulot darayonida o‘rganiladi. Asarni o‘rganish jarayonida musiqa rahbari asboblarni guruhlarini mashg‘ulotdan tashqari yig‘ib tayyorlashi kerak, chunki mashg‘ulot davomida bolalar bilan ijro ustida ishlasa qolganlari zerikadi va kutishdan charchashadi. Bu o‘rganish jarayonini va bolalar qiziqishini sustlashtiradi. Asarni o‘rganishda mashg‘ulotlarni aniqvazifalarga yo‘naltirib o‘tiladi:

1-mashg‘ulot. Musiqa rahbari asarni ifodali va qiziqarli qilib ijro etadi. Musiqa rahbari bolalardan: “Bu asarni ijro etishda qanday asboblardan foydalansa bo‘ladi yoki “Bu asar qanday janrga mansub?” - degan savolni o‘rtaga tashlaydi. Bu bolalarda raqs janri haqida ham ma‘lumotga ega bo‘lishlari mumkin.

2-mashg‘ulot. Musiqani yana bir bor ijro etgandan keyin baxs boshlanadi. Bolalar o‘z tasavvurlari va fikrlash qobiliyatlaridan va dunyoqarashlaridan kelib chiqib turli javoblarni berishlari mumkin. Shunda musiqa rahbari bolalar fikrini jamlab yakuniy bir fikrga, ya‘ni bu “xalq” kuyi ekanligiga keltiradi.

3- mashg‘ulot. Musiqa rahbari fortepiano jo‘rligida doyrada ijro etishga harakat qiladi. Unda usul hissi kuchli bo‘lgan bolani ijroga taklif qiladi. Asar 2-3 marta ijro etilgandan keyin bolalar xotirasida qoladi. Kuyini ovozda taxminiy ijro eta olganlaridan keyin qolgan zarbli urmacholg‘ularni ijroga qo‘shsa bo‘ladi.

4-mashg‘ulot. Mashg‘ulotdan oldin asboblarni sozlab bolalarga o‘rgatish kerak. Chunki bolalar hayajonlanib, ijro etishlari qiyinlashadi. 2-3 marta orkestr cholg‘ulari (rubob, soz tanbir, dutor, tanbur, qonun) birgalikda ijro etishlari yaxshilangandan keyingina urma zarbli cholg‘ularni birlashtirsa bo‘ladi. Mashg‘ulot davomida yaxshi ijro etishganidan so‘ng biror bir cholg‘uga boshqa bolalarni ishtirok ettirsa bo‘ladi. Chunki har bir bola ijro etib ko‘rishga o‘zini orkestr cholg‘uchisi sifatida ko‘rishni xoxlaydi.

5-mashg‘ulot. Orkestr jo‘rligida qolgan bolalarga raqselementlarini o‘rgatilsa, ular raqsga tushishadi, ya‘ni bayram tadbirida bir guruh bolalar ijro etishsa, ikkinchi guruh bolalari raqsga tushishadi. Bunda bolalar bayram vaqtida zerikishni his qilishmaydi va hammalari ishtirok etadilar. Xulosa qilib aytganda, bolalar cholg‘ularida ijro etishga o‘rgatish va uni hayoti davomida qo‘llash bolalarga katta zavq ulashadi. Ular o‘zlarini sozanda sifatida ko‘radilar.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar

1. Bolalar cholg‘u asboblari qaysi asboblardan foydalaniladi?

2. Bolalar cholg‘u asboblari o‘rgatishning vazifalari nimalardan iborat?

3. Bolalar cholg‘u asboblari qanday kuylar ijro etiladi?

Maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqiy tarbiyamashg'ulotlari, bayram tadbirlarini rejalashtirish (tadbir senariysi)

Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasida musiqiy tarbiya alohida ahamiyat kasb etib, muntazam ravishda olib boriladigan tarbiya jarayonining bir qismini tashkil etadi. Mazkur qo'llanma maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqiy tarbiyani amalga oshirish dasturida belgilangan ertalik va bayramlarni nishonlashga qaratilgan tadbir va bayramlarni tashkil qilish jarayoniga qaratilgan. Musiqa, ayniqsa, milliy musiqa, bola tarbiyasiga benihoya katta ta'sir ko'rsatib, ularda yuqori darajadagi badiiy, estetik zavq va didni shakllantiradi, go'zallikni musiqa orqali idrok etishda etakchi rol o'ynaydi. Bolalar bog'chasida musiqiy tarbiya quyidagi vazifalarni o'z oldiga qo'yadi:

- musiqa tinglash;
- vokal ijrochilik;
- milliy musiqa asboblari bilan tanishtirish;
- bastakor hayoti va ijodi bilan tanishtirish;
- musiqa turlari bilan tanishtirish;
- ritmik harakat va raqs asoslari bilan tanishtirish;
- bolalarda ijobiy qobiliyatlarni aniqlash va rivojlantirish;
- musiqa vositalari orqali bolalar tarbiyasini tobora shakllantirish.

Musiqa rahbarlari ushbu vazifalarni amalga oshirar ekanlar, o'z ish tajribalarida turli faoliyat shakllaridan keng foydalanadilar.

- Musiqa mashg'ulotlari (vazifa va maqsadiga qarab, turli mavzuva yo'nalishda bo'ladi):
- bayram ertaliklari;
- ko'ngil ochar musiqiy o'yinlar;
- nafosat soatlari;
- badiiy va adabiy musiqiy kompozitsiyalar;
- musiqiy teatr dramatisatsiyalari;
- yakka hol ish turlari;
- to'g'arak ishlari.

Bayram ertaliklariga tayyorgarlik ko'rilar ekan, avvalambor bu hammaning bayrami ekanligi, bolalar xotirasida unutilmas iz qoldirilishi, ularga zavq, xursandchilik olib kelishini nazarda tutish zarur. Bu jarayonda barcha teng qatnashishi lozim. Masalan, pedagogik jamoa, ota-onalar va mahalla ahli. Maktabgacha ta'lim muassasasida tashkil qilingan bayram ertaliklari umumxalq bayramlarining bir parchasi bo'lmog'i zarur. Bolalar bog'chasida musiqa va o'yinlar bolaning aqliy, estetik va jismoniy rivojida raqs, musiqali o'yin va musiqa bilan harakat katta ahamiyatga ega. Musiqa faoliyatining bu turlari bolaning har tomonlama o'sishiga katta yordam beradi.

Birinchiidan, uning musiqa uquvi, ayniqsa, ritm tuyg'usi va musiqa xotirasi yaxshi rivojlanadi, chunki har qanday harakat turi musiqa ritmi va taktlari ostida bajariladi hamda harakat bilan bog'liq bo'lgan musiqa ohanglari bola xotirasida turg'un saqlanadi. Ikkinchiidan, yuqorida aytganimizdek, raqs va musiqali harakatlar bolada harakatchanlik, chaqqonlikni rivojlantirib, badanni chiniqtiradi, qomatning to'g'ri o'sishiga yordam beradi. Uchinchiidan, musiqa asarlari bolada turlicha emotsional hislar uyg'otadi. Turlicha kayfiyatlar hosil qilib, uning ongida o'ziga xos obrazlar yaratadiki, bular bolaga harakat sxemalarini badiiy ishoralar bilan ifodalashga yordam beradi. Demak, musiqa bilan harakat bolaning aqliy va estetik qobiliyatini hamda irodasini rivojlantirishda ham alohida ahamiyatga ega. Masalan, marsh musiqalari bolaga g'ayrat va tetiklik bag'ishlaydi. Marsh musiqalarisiz bayram ertaliklari, hatto bog'chaning oddiy bir kunlik hayotini ham tassavvur qilish qiyin. Raqs kuylari esa bolada ajoyib

ichki his-tuyg'ular, kechinmalar hosil etib, beixtiyor raqsga tushishga undaydi va uni behad zavqlantiradi. Musiqa mashg'ulotlarida bajariladigan harakatlarni, ya'ni asosan ikki turga bo'lish mumkin

1) raqs va xorovodlar. Musiqali o'yinlar: o'yin bog'cha yoshidagi bolalar ijodiy faoliyatining eng faol shaklidir. O'yinlarga mo'lljallangan musiqa asarlarining badiiy mazmuni, xarakteri va ifoda vositalari o'yinning sujetiga mos tushishi shart. O'yinning syujeti esa bog'cha hayotidan olingan bo'lishi lozim. Unda bolaning ijtimoiy hayot va tabiat bilan munosabati o'z aksini topishi kerak. Ayniqsa xalq bolalar o'yinlari katta ahamiyatga ega.

Bog'chadagi musiqali tarbiya metodikasida musiqali o'yinning asosan ikki turi tavsiya etiladi:

1) cholg'u musiqa sadolari ostida o'ynash;

2) ashula aytib o'ynash. O'z navbatida cholg'u musiqali o'yin sujetli va syujetsiz o'yinlarga bo'linadi. Sujetli oyinda aniq voqea tasvir etilib, syujetsiz o'yinda esa turli harakat namunalari vositasida musiqa asarining xarakteri va badiiy shakli tasvir etiladi. Ashula aytib o'ynash ko'proq xorovodlar va insenirovkalar bilan bog'liq. Ular o'yinning mazmuniga qarab tuziladi. Ba'zi o'yinlarda bir bola o'yinboshlab, boshqalari unga ergashsa, boshqasida esa, guruh ikkiga bo'linishi yoki juft bo'lib o'yinga tushilishi mumkin. O'yinni davra tuzib, ikki guruhga bo'linib, ijro etish kabi turli shakllarda o'tkazish tavsiya qilinadi.

Musiqa madaniyati darslarida bajariladigan o'yinlar asosan ikkiturga bo'linadi:

1. Qo'shiqning mazmuniga mos musiqali ritmik o'yinlar.

2. Raqslar.

Shunday qilib, musiqiy o'yinlar o'z maqsad va vazifalariga ko'ra, didaktik o'yinlarga mansub bo'lib, asosan ritmik harakat vositasida ijro etilishi bilan ifodalanadi. Musiqa ostida jismoniy tarbiyaning ahamiyati Jismoniy tarbiya – sog'lom avlod, sog'lom oila, sog'lom jamiyat uchun bolalikdan qilinadigan amaliy harakatdir. Jismoniy musiqiy harakat, o'yinlar, sport bilan shug'ullanish iroda, chidam, intizom tuyg'ularini shakllantiradi. Bola o'z kuch-quvvati, sog'lomligi, qaddi-qomatining ixchamligi, nafas harakatlarining tog'riligini sezib turadi va bu bilan faxrlanadi. Bu sifatlar sezilmagan holda didni tarbiyalay boradi, bolani go'zallik dunyosiga etaklaydi. Sportchining har tomonlama uyg'un rivojlangan qaddi-qomati haqiqatdan ham go'zaldir.

Jismoniy tarbiya aslida musiqa tarbiyasi bilan uzviy bog'liqdir. Bayram ertaliklari bog'cha hayotining eng muhim va tarkibiy qismiga aylangan bo'lib, tantanavorlik, xursandlik va shodlik holatini vujudga keltiradi, bolalarning badiiy didini tarbiyalaydi. Bayram ertaliklaridan maqsad, bolalarni nafosat olamiga olib kirish, ularda ajoyib yorqin taassurotlar qoldirish va shodlik baxsh etishdan iboratdir. O'zbekiston Mustaqillikka erishdi. Istiqlol sharofati tufayli qadryatlarimiz, unutilgan, lekin bola tarbiyasida nihoyatda zarur bo'lgan urf-odatlarimiz tiklanmoqda. Shu sababli bayram ertaliklari shaklan va mazmunan o'zgarimoqda. Bolalar bog'chalarida nishonlanadigan asosiy bayramlar quyidagilardan iborat:

1. O'zbekiston Respublikasi Mustaqillik kuni.

2. O'qituvchi va murabbiylar kuni.

3. Mehrjon bayrami.

4. Yangi yil bayrami.

5. Vatan himoyachilari kuni.

6. Xalqaro xotin-qizlar bayrami.

7. Navro'z bayrami.

8. Xotira va qadrlash kuni.

9. Gul va qushlar bayrami.

10. Sog'lomjon va polvonjon bayram ertaligi.

11. Bolalarni maktab quchog'iga kuzatish tadbiri.

Har bir bayramning o'z ma'nosi va alohida xususiyati bor. Masalan, 1-sentabrda nishonlanadigan Mustaqillik bayramida vatannisevish va e'zozlash, unga munosib farzand bo'lib

etishish, uning yutuqlaridan faxrlanish hissi tarbiyalanadi. Bayram katta guruh bolalari bilan o'tkazilib, ular O'zbekiston Respublikasi madhiyasini kuylaydilar. Kichik va o'rta guruh bolalari tomoshabin sifatida qatnashadilar. Ertalikdagi o'yinlar, insenirovkalarda xalqimizning erishgan yutuqlari, mehnatning insonga quvonch baxsh etishi odamlarning bir-biriga mehr- oqibati, qadriyatlarimiz ko'rsatilishi kerak. Musiqa rahbari bayram dasturini tuzishda ijodiy yondashib, zamonaviy bolalar qo'shiqlari bilan bir qatorda, o'zbek xalq qo'shiqlarini ham dasturga kiritishimiz lozim. Mehrjon bayramida mehnat mavsumi yakuniga e tayotganligini ifodalab, "Quyosh bobo"ga minnatdorlik bildirib, "Bobodehqon" mehnatini, "Ona er" saxovatini, mehr-muruvvatini, "Kuzjon"ning to'kin-sochinligini ramziy obrazlar orqali chuqurroq idrok etishlariga erishish lozim. Bu bayramni katta, o'rta va kichik guruh tarzida o'tkazish mumkin. Bayram tantanalarida iloji boricha o'zbek milliy asboblari (karnay, sunray, nog'ora) jalb qilish tavsiya etiladi. Imkoniyat bo'lmasa, fonogrammadan foydalanish lozim. Askiyalar va kichik sahnalashtirilgan ertaklar ham bo'lishi tavsiya etiladi. Qo'shiq, lapar (aytishuv) va askiyalar mazmuni bolalarga tushunarli bo'lishi kerak. Yangi yil bayrami butun dunyoda ramziy qabul qilingan bo'lib, jahon oilalarining eng sevimli bayramidir. Unda chiroyli bezatilgan archa, quvnoq kuy, qo'shiq va o'yinlar Qorbobo, Qorqiz va turli ertak qahramonlari, o'rmon hayvonlari ishtirok etib, bolalar bilan xursandchilik qiladilar.

Navro'z bayramida uyg'onayotgan borliq, tabiat ulug'lanadi. Qadriyat, urf-odat, udumlarni aks ettiruvchi mazkur bayram, tabiat uyg'onishi, yangi mehnat mavsumining boshlanishi, tabiat go'zalligidan zavqlanish va uni asray bilish, ko'kalamzorlashtirish, mehnatni ulug'lash kabi g'oyalarni o'zida mujassam etadi. Qo'shiq-yallalar kuylanadi, o'lan aytishuvlar va turli xil qiziqarli o'yinlar o'tkaziladi. Bu bayramni bog'cha sharoitidan kelib chiqqan holda zalda yoki hovlida o'tkazish mumkin. Qadimda sharq xalqlari o'z sayllariga odamlarni karnay-surnayorqali chorlaganlar. Shuning uchun bayramning tantanali qismida milliy cholg'u asboblardan yoki fonogrammadan foydalanish lozim. Badiiyqismda quvnoq qo'shiqlar yangraydi.

8-mart bayramida bolalar onalari, buvilari, opalari, tarbiyachilariga bo'lgan mehrlari va ulkan muhabbatlarini qo'shiq, she'r, raqs, o'yinlarida ifodalaydilar. Ularning mehnatlarini e'zozlab, minnatdorchi-lik bildirib, o'z qo'llari bilan yasagan sovg'alarini taqdim etadilar. Ular uchun katta, o'rta va kichik guruhlarda konsert uyushtiriladi. Bayram uchun to'g'ri tanlangan qo'shiq, musiqa, sahna ko'rinishlari bolalarda xushchaqchaq kayfiyat tug'dirishda katta ahamiyatga ega. Ular bayram-ning umumiy xarakteriga, mazmuniga mos bo'lishi kerak. Agar bog'chada xalq cholg'u asboblariidan tuzulgan bolalar ansambli bo'lsa, uni ham bayram dasturiga kiritish kerak. Buyuk siymolar tavallud topgan kunlar uchun badiiy musiqiy nafasat soatlarini tashkil etish, bolalarda milliy g'urur tuyg'ularini shakllantirib boradi. Ularning rasmlarini ko'rsatib, buyuk xizmatlari haqida ma'lumotlar berish, bolaryoshiga mos asarlari bilan tanishtirish esa bolalar ma'naviyatini oshiradi. Shuningdek, bayramlar bolalarni respublikamizda yashaydigan barcha millat va xalqlarning urf-odatlari, qo'shiq va o'yinlari bilan tanishtirish hamda ularga nisbatan hurmat ruhida tarbiyalashda katta o'rin egallaydi.

Kichik, o'rta, katta va tayyorlov guruhlarida bayram ertaliklari MTTda olib boriladigan barcha bayram ertaliklari vositasida oliyjanob fazilatlar yosh avlodga bog'cha yoshidan boshlab shakllantiriladi. Bayram ertaliklari jarayonida bola hayotiy voqelikni musiqaviy obrazlar orqali idrok etib boradi. Bolalar yoshiga xos musiqa asarlari kichkintoylarda unutilmas taassurot qoldiradi, ularning ruhiy dunyosini boyitadi. Bog'cha sharoitidagi musiqaviy tarbiya badiiy adabiyot va tasviriy san'at bilan uzviy bog'langan holda amalga oshiriladi.

O'rta guruhlarda bayram ertaliklari

1. Mustaqillik bayrami. Bu bayram tadbiri 1-sentabrda o'tkaziladi. Tadbir O'zbekiston Davlat madhiyasining yangrashi bilan boshlanadi. Bolalar Vatanimiz haqidagi she'rlarni yoddan o'qib, qo'shiqlar ijro etadilar.

2. Mehrjon bayrami – Bobodehqon va ona zaminni ulug'lovchi bayramdir. U 25-oktabrdan 5-noyabrgacha o'tkaziladi.

3. Archa bayrami. Bu bayramda Qorbobo, Qorqiz va sevimli ertak qahramonlari ishtirok etadilar.

4. 8-mart – Onajonlar bayrami.
5. Navro‘z bayrami 21-martdan boshlanadi.
6. Sog‘lom va polvonjon tadbiri esa 1-iyunda o‘tkaziladi.

Katta va tayyorlov guruhlarida bayram ertalıkları

1. “1-sentabr – Mustaqillik bayrami”. Bayram tadbirlari orqali bolalarda vatanparvarlik va baynalmillik tuyg‘ulari tarkib toptiriladi.
2. 1-oktabr – “O‘qituvchilar va Murabbiylar kuni”.
3. Til bayrami. Bu bayram “Til – dil kaliti”, “Ona tilim – jonu dilim” nomlari ostida nishonlanadi
4. “Mehrjon bayrami” – hosil bayrami.
5. 8-dekabr – Konstitutsiya kuni. Shu munosabat bilan “Qomusimiz – nomusimiz” tadbiri o‘tkaziladi.
6. “Archa bayrami” ertaligi.
7. 14-yanvar – “Vatan himoyachilari kuni”.
8. 8-mart – Xalqaro xotin-qizlar kuni munosabati bilan konsert uyushtiriladi.
9. 21-mart – Navro‘z bayrami. Bu tadbirda, asosan, urf odatlarimiz va qadriyatlarimiz haqidagi sahna ko‘rinishlari va kuy-qo‘shiqlar ijro etiladi.
10. Gullar va qushlar bayrami may oyida o‘tkaziladi. Bolalar O‘zbekiston gullari va qushlari haqida she‘r hamda qo‘shiqlar aydatilar.
11. “Sog‘lomjon va polvonjon”, “Sog‘lom tanda – sog‘ aql” tadbirlari 1-iyunda o‘tkaziladi. Bayramda turli estafeta va bellashuvlar uyushtiriladi.
12. Maktabga kuzatish bayrami. “Xayr, bog‘chajon – salom, maktab”

MTT da o‘tkaziladigan bayram ertalıkları dasturlaridan namuna Istiqlol bayrami

Bolalar yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, O‘zbekiston Respublikasi ijtimoiy hayotidan, Respublikamizning birinchi Prezidenti I.A.Karimovning xorijiy mamlakatlar elchilari, mahalla ahli, yozuvchilar, ishchilar, dehqonlar, talabalar bilan uchrashuvlari aks etgan foto-rasmlar terib qo‘yiladi. Bog‘cha musiqa mehmonxonasi to‘riga O‘zbekiston bayrog‘i, gerbi o‘rnatilgan. Davlat madhiyasining matni va notaga tushirilgan musiqasi bosilgan plakat ham o‘ziga munosib o‘ringa joylashtirilgan. Quvnoq musiqa sadosi ostida bolalar kirib keladilar va joylariga o‘tiradilar.

Bog‘cha mudirasi:– Aziz farzandlarim! Ulug‘ bayramingiz – O‘zbekiston Respublikasi Mustaqillik kuni bilan barchangizni chin qalbimdan tabriklayman! Xabaringiz bormi – bog‘chamizga chet ellik mehmonlar kelar ekan. Sizlar mezbon, ularni kutib olasizlar.

Tarbiyachi:– Mehmon kutishni eplarmikanmiz? Qanday bo‘larkan? Bizbayramga atab raqs va qo‘shiqlardan chiroyli musiqali guldasta tayyorlagan edik. Shu tomoshani namoyish etsak, degandik.

Mudira:– Juda yaxshi! Konsert dasturingizni mehmonlar e‘tiboriga havola etasizlar. Respublikamiz hayoti, azim shaharlari, aziz insonlari haqida bilganlaringizni aytib berasizlar. (Mudira chiqib ketadi).

Tarbiyachi:– Bolalar, sizlar nima deysizlar?

1- Bola:– Opajon, men yod olgan she‘rimni o‘qib bersam maylimi! (she‘r o‘qiydi). **2- Bola:**– Do‘stlarim bilan birga xalq laparini ijro etaman, keeling o‘rtaga jo‘ralar! (“Yallalo-yallo” lapari ijro etiladi).

Mudira:– (kirib).Qani, mezbonlar, mehmonlarni kutib oling!
(Musiq mehmonxonasiga arab, turk, fransuz va amerikalik kichkintoylar kirib kelishadi. Bolalar chet tillardan birontasini o‘rganishgan bo‘lsa, o‘sha tilda salomlashadilar. Mezbonlar ularga iltifotko‘rsatib o‘tirg‘izadilar).

Tarbiyachi:– Hurmatli bolalar, ota-onalar, aziz mehmonlar!Bugun diyorimizning turli burchaklarida, maktab-bog‘chalarda, mahalla- xonadonlarda tantanali bayram – O‘zbekiston

Respublikasining Mustaqillik kuni nishonlanmoqda. Ishchi va dehqonlar, olim va quruvchilar, tikuvchi va shifokorlar – hammalari bayramga munosib tayyorgarlik ko‘rib, sovg‘alar hozirladilar. Do‘stlarimiz ham bayramga tashrif buyurdilar, bu nur ustiga nur bo‘ldi. Bugun biz, istiqbolimizni, erkimizni, Mustaqilligimizni sharaflaymiz!

“O‘zbekiston – quyoshli diyor” qo‘shig‘ini kuylaydilar. (K.Kenjayevo musiqasi).

Mehmonxonaga zangori bantik taqqan, oq futbolka va yashil yubka kiygan qizlar kirib kelishadi. Ular qo‘llarida yorug‘ yulduzchalar tutib, milliy bayrog‘imizdagi yulduzchalarni eslatib, qator bo‘lib turadilar.

Tarbiyachi:– Rahmat, sizlarga, yulduzchalar. Raqsingizni maroq bilan tomosha qildik. Endi o‘zingiz haqingizda to‘liqroq so‘zlab bering!

“Yulduzchalar”:– Bizlar – o‘n ikkitamiz. O‘zbekiston Respublikasimilliy bayrog‘ida biz ham aks etganmiz. Bayrog‘imizdagi uch rangning har biri o‘ziga xos teran ma‘no tashiydi. (“Yulduzchalar” davraga tushib, navbatma-navbat gapirib beradilar).

Tarbiyachi:– (bayroq oldiga kelib). “Yulduzchalar” to‘g‘ri aytishadi. Bugungi kunda bayrog‘imizni dunyodagi aksariyat davlatlar, xalqlar taniydi va biladi. Bayramimizga ishtirok etib, shodligimizni baham ko‘rayotgan mehmonlarimizni qutlaymiz. (“Mehmonlar” turib ta‘zim qiladilar). “Munojat” kuyi yangraydi.

Tarbiyachi:– (qadimgi kitobni qo‘liga olib, varaqlay boshlaydi). Bunday tantanali kunda ota-bobolarimiz, o‘tgan davlat arboblari-yu ulug‘ sarkardalarning nomlarini tilga olmaslikning iloji yo‘q. Chunkiular bizning faravon hayotimizni orzu qilib, bunday istiqbolga erishishimiz uchun kurashib, bu yo‘lda ijod qilganlar. (Tarbiyachi nomlarini eslagan buyuk siymolar – bolalar birin-ketin musiqali mehmonxonaga kirib keladilar). Beruniy, Al-Xorazmiy, Farg‘oniy, Forobiy, Ibn Sino, Bobur, Mashrab, Ahmad Yassaviy, Bahovuddin Naqshband, Najmiddin Kubro, imom Buxoriy, at-Termiziy... (bu erda shu hududda tug‘ilgan shaxslarni yodga olish mumkin). Bolalar ularni odob bilan o‘rinlaridan turib, ta‘zim bajo keltirib kutib oladilar, hurmat ila davraga o‘tqazadilar.

1-bola:– Bugun biz barcha bayramlar ichra eng e‘zozlisi – O‘zbekiston Mustaqilligini shodon nishonlaymiz!

2-bola:– Farzand bo‘lib maqtayman, Xursand bo‘lib maqtayman! Shu o‘lka suvin ichdim, Dilband bo‘lib maqtayman! Onajon, O‘zbekiston! Jonajon, O‘zbekiston! (P.Mo‘min) (O‘zbekiston haqida she‘rlar o‘qiladi. Qo‘shiq va raqsalar ijro etiladi.)

Tarbiyachi:– Aziz mehmonlarimizni sayohat qildirsak bo‘lar edi, lekin ularni eng avvalo qayerga olib borsak ekan?

Bolalar:– Buxoroga, Xivaga, Samarqandga, Surxondaryoga, Toshkentga, Qo‘qonga, Andijonga...

Tarbiyachi:– O‘zbekistonning eng chiroyli va qadimiy shaharlarinitanladingiz-ku. **ammo ularga qanday borishni aytmadingiz!**

Bolalar:– Sehrli “qo‘qon arava”da!

Tarbiyachi:– Xayolimdan ko‘tarilibdi, to‘g‘ri aytasiz, sehrli aravagachiqib, biz mehmonlar bilan bir zumda istagan joyimizga etibborishimiz mumkin. Qani, ayting sehrli so‘zlarni!

O‘rtaga “sehrli arava” chiqadi va bolalar mehmonlar bilan birga yo‘lga otlanadilar.

Bolalar: Ezgulikdadir qudrat, Dilda yo‘q gina-kudrat, Yo‘l tanobin tortamiz, Termizjonga boramiz!

Shu tarzda “sehrli so‘z”larning oxirgi satri o‘zgarib, istalgan viloyatga borish mumkin. U erda mehmonlarni raqs tushib, qo‘shiqlar aytib – tantanali ravishda kutib olishadi. “Andijon polkasi”, Xorazm “Lazgi”si ijro etiladi va hokazo.

Tarbiyachi:– Bolalar, men mehmonlarimizning bir siridan ogoh bo‘ldim – ular sizlarga chiroyli sovg‘a tayyorlab kelishgan ekan. U nimaekan deb o‘ylarsiz? Mana, ko‘ring! (Mehmonlar ijrosida arabcha, turkcha va zamonaviy raqsalar). Sovg‘alar sizlarga ma‘qul bo‘ldimi? Mehmonlarimizga chin dildan “RAHMAT” aytamiz-a?! Rahmat sizlarga, bizlarni juda xushnud etdingiz!

Bayramimiz yana davom etadi.

O‘zbek xalq kuylari sadosi ostida musiqa mehmon-xonasiga “Humo” qushi uchib kirib, jozibali raqs ijro etadi. Unga milliy libosdagi qizlar jo‘r bo‘ladilar va o‘yin so‘ngida tarbiyachi oldiga Humo qushini etaklab keladilar.

Bolalar:– Qarang, bog‘chamizga Humo qushi uchib keldi! Tarbiyachi:– Bu xushxabaringiz uchun rahmat! Humo qushi gerbimizdan joy olib, O‘zbekiston yurtining baxt-saodat ramzini bildiradi, posboni sanaladi. Uni sevib, ardoqlang, aziz bolajonlar! Mehr-oqibatli, mehnatsevar bo‘lib kattalarni hurmat qilib, yurtimizning boyligiga boylik qo‘shib, Humo qushini abadul-abadga saqlang! (Qo‘shiq ijro etiladi).

Barcha bolalar bayroq oldiga kelib, tantanavor holda turib O‘zbekiston Respublikasi madhiyasiga jo‘r bo‘ladilar.

Tarbiyachi:– Rahmat, dilbandlarim! Sizlar porloq diyorumizning ertangi kunisiz! O‘zbekiston istiqlolining baxtli egasisizlar! Bayram davom etadi, bizni bog‘ va tomoshagohlar kutiyapti! Yuring, shahar (qishlog‘imiz) ahliga qo‘shilib, umumxalq sayliga chiqaylik! Quvnoq musiqa sadolari ostida mehmonlar va mezbonlar chiqadilar.

1-oktabr – “O‘qituvchilar va Murabbiylar kuni”.

Boshlovchi: Assalomu alaykum, hurmatli mehmonlar! Sizlarni umumxalq bayrami – “O‘qituvchilar va murabbiylar kuni” bilan chin yurakdan tabriklaymiz!

Sizdan boshlanadi asl tafakkur, Munis muallimlar, sizga tashakkur!(Abdulla Oripov)

Bola: Boshda fikr nuri – gavhar, Bolalarga ustoz sarvar.

Qalbi toza gullar qadar,

Hamma: Bu ustozlar, ustozlar!

Bola: Ishimizda gar sezsa nuqson, Yuragida turar to‘fon.

Tunlar bedor qiynaladi jon,

Hamma: Bu ustozlar, ustozlar!

Bola: Ishi bilan dili birdir, Do‘st-u yorga shirin tildir.

To‘lqin ura Amu-Sirdir,

Hamma: Bu ustozlar, ustozlar!

Bola: Mustaqillik xush zamona, Xush zamonga u parvona.

Yurtim, elim, deya yona,

Hamma: Bu ustozlar, ustozlar!

“Bog‘cha opa, bo‘lmang xafa” qo‘shig‘ini kuylaydilar. Gul va sharlar bilan “Bayramingiz muborak” raqsini ijro etadilar. Boshlovchi: Prezidentimiz Islom Karimov farmoniga binoan, 1997-yil 1-oktabrni

“O‘qituvchilar va murabbiylar kuni” – umumxalq bayrami, deb ehlon qilindi.

Bolajonlar, ustoz deganda ko‘z oldingizga qanday insonlar namoyon bo‘ladi?

Bola: Bizlarga odob va axloqni o‘rgatuvchi opamiz.

Bola: Bizlarga turli xildagi aqliy va milliy o‘yinlar o‘rgatuvchi opamiz.

Bola: Ular bizga tinmay bilim beradilar, hisob-kitobni o‘rgatadilar.

Bola: Ulug‘larni eslashni, Hikmatlarni yodlashni, Vatanni e‘zozlashni, Ham qo‘ynida yayrashni, Bulbul bo‘lib sayrashni, O‘rgatadi opamiz.

Boshlovchi: Barakalla, juda to‘g‘ri topdingiz. Ustoz ana shunday ulug‘ zotdir. Bugun qalbimizdan ona kabi joy olgan ustozlarga qancha shirin so‘zlar, she‘rlar aytsak, shuncha kam.

Bola: Assalom, aytamiz sizga azizlar! Ming kalom aytamiz, sizga ustozlar.

Assalom so‘ziday aziz bo‘lingiz,

Eng quvnoq, eng shodon inson bo‘lingiz.

Bola: Bugun bayram tantana, Bayramingiz muborak.

Aziz ustoz, murabbiy, Ayyomingiz muborak!

Bola: Tongda turib opajon, Bizni deya shoshasiz,

Bizni ko‘rib uzoqdan, Qaynoq quchoq ochasiz.

Bola: Sizdan oldik ko‘p bilim, O‘rgatingiz tolmasdan.

Onalarni sevishni, Unga ko‘mak berishni.

Bola: Bu olamni asrashni, Odam bo‘lib yashashni.

Bog‘da gulzor yaratib,

O‘rgandik bog‘bon bo‘lishni.

Bola: Bog‘larimiz oralab, Gullar terdik saralab.

Gullarning eng sarasin, Sizga berdik dastalab.

“Qari navo” o‘zbek xalq kuyiga raqs ijro etadilar.

Boshlovchi: Aziz bolajonlar, ustozlarning burch va vazifalari sizlarga ta‘lim-tarbiya berish bo‘lganidek, shogirdlarning ham o‘z ustozlari oldida burch va vazifalari bor. Qani, ana shu burch haqida kin aytadi?

Bola: Ustozlarga itoatli bo‘lish, nasihatlariga rioya qilish.

Bola: Ustozning dushmani bilan do‘st tutinmaslik.

Bola: Ustozning qarindosh-urug‘larini hurmat qilish.

Bola: Ustozning quvonch va qayg‘usiga sherik bo‘lish.

Bola: Ustoziga hamisha rost so‘zlash.

Bola: Ustozini xafa qilmaslik, uning sirlarini saqlay bilish.

Bola: Ustozi oldida xokisor bo‘lish.

Bola: O‘zining yomon odatlarini tark etish.

Boshlovchi: Barakalla, bolajonlar, javoblaringiz meni mamnun etdi. Men buvijonimdan eshitgan bir rivoyatni aytib beraman. (Rivoyat aytadi.)

Boshlovchi: Aziz ustozlarni ulug‘lovchi qanday maqollarni bilasiz?

Bola: Ustoz – otangday ulug‘.

Bola: Ustoz ko‘rmagan shogird, olam sirini bilmaydi.

Bola: Ustozlar aqli – donolar naqli.

Bolalar “Yurtim” qo‘shig‘ini kuylaydilar (G.Qo‘chqorovamusiqa).

Boshlovchi: Mana shunday mashuliyatli kasb egalari bo‘lmish ustoz murabbiylar, jaji bolajonlarga bor mehrini berib, sabr-toqat bilan mehnat qilayotgan tarbiyachilar, butun xalqimizning har bir kuni bayrambo‘lsin!

II-BOB. AMALIY MASHG'ULOTLAR
MUSTAQILLIK BAYRAMI ERTALIKLARI UCHUN ASARLAR

Onajon Vatan

Najmiddin Komilov she'ri
Muhiddin Abdullayev musiqasi

Allegretto

O - na - jon Va - tan,
Jo - na - jon Va - tan. Bax - ting bar - qa - ror,
Ol - loh sen - ga yor. Bo - bo - lar yur - ti,
Do - no - lar yur - ti. Hur O'z - be - kis - ton.
Nur O'z - be - kis - ton. Nur O'z - be - kis - ton.

Nararot:

Onajon Vatan,
Jonajon Vatan.
Baxting barqaror,
Olloh senga yor.

1. Bobolar yurti,
Donolar yurti,
Hur O'zbekiston,
Nur O'zbekiston.

2. Biz senga farzand,
Qalbinga payvand,
Fikrimiz chaqmoq,
Mehrimiz qaynoq.

3. O'qib ulg'ayib,
Bilimga boyib,
Dono bo'lamiz,
Kuchga to'lamiz.

Vatanim O'zbekiston

Umida Abduazimova she'ri,
Muhiddin Abdullayev musiqasi

Allegretto

Ta - ri - xi man - gu dos - ton, Er - ta - si por - loq ma - kon.
De - yi - shar jan - nat ma - kon, Va - ta - nim O'z - be - kis - ton.
Va - ta - nim O'z - be - kis - ton, Cha - ma - nim O'z - be - kis - ton,
Gul - sha - nim O'z - be - kis - ton, Jon ta - nim O'z - be - kis - ton.

1. Tarixi mangu doston,
Ertasi porloq makon.
Deyishar jannatmakon,
Vatanim O'zbekiston.

Naqarot:

Vatanim O'zbekiston,
Chamanim O'zbekiston,
Gulshanim O'zbekiston,
Jon tanim O'zbekiston.

2. Asli ta'rifing shunday,
Bag'ring quyoshli kunday.
Mehrimni senga tutay,
Vatanim O'zbekiston.

3. Yangi asr qoshida,
Humo qushi boshida.
Bitay senga qasida,
Vatanim O'zbekiston

VATANJONIM-VATANIM

Po'lat Mo'min she'ri,

Dilorom Omonullayeva musiqasi

O'rtacha tez

The musical score is written in 6/8 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of six staves of music. The first two staves are instrumental, featuring a melodic line with eighth and sixteenth notes. The following four staves contain the vocal line with lyrics in Uzbek. The lyrics are: 'Va - tan - jo - nim Va - ta - - nim, Ko' - zim quv - nab ko'r - - ga - nim. Is - tiq - lol - dan kul - ga - nim, O'z - be - kis - ton gul - sha - nim.'

1. Vatanjonim – Vatanim,
Ko‘zim quvnab ko‘rganim.
Istiqoldan kulganim,
O‘zbekiston – gulshanim!

2. Bahra olib bag‘ringda,
Ulg‘ayaman mehringdan.
Vatanjonim – Vatanim,
O‘zbekiston – gulshanim!

3. Sen o‘ xshaysan onamga

Vatanim

Moderato

Kavar Turdiyeva she'ri,
Muhiddin Abdullayev musiqasi

Biz - ning ya - shash jo - yi - miz Se - ning o' - zing va - ta - nim
Ming - ta dur - dan a - ziz - dur Ayt - gan so' - zing va - ta - nim
Va - ta - nim, va - ta - nim Ayt - gan so' - zing va - ta - nim
Va - ta - nim, va - ta - nim Ayt - gan so' - zing va - ta - nim
Va - ta - nim, va - ta - nim Su - rib i - zing va - ta - nim
Va - ta - nim, va - ta - nim Su - rib i - zing va - ta - nim

1. Bizning yashar joyimiz,
Seni o'zing Vatanim.
Mingta durdan azizdir,
Aytgan so'zing Vatanim.

Naqarot:
Vatanim-Vatanim,
Aytgan so'zing Vatanim.

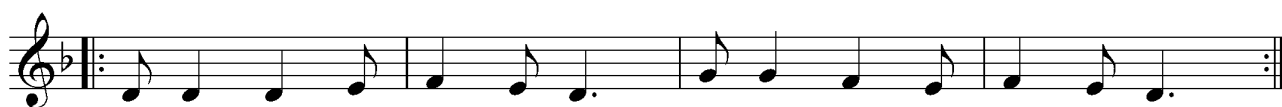
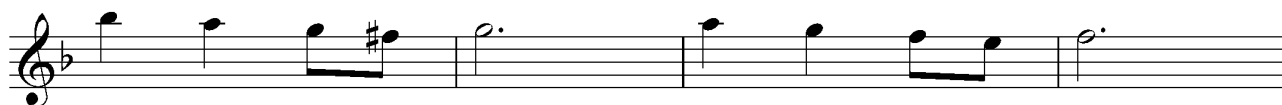
2. Biz bir kichik niholmiz,
O'sayapmiz bag'ringda.
Ko'zimiz qarog'ida,
Surib izing Vatanim.

Naqarot:
Vatanim-Vatanim,
Surib izing Vatanim.

Bizga vatan jon O'zbekiston

Normurod Narzullayev she'ri,
Muhiddin Abdullayev musiqasi

Allegro

Tog'-lar - da ke - zar sa - do, Bog'-lar - da e - sar sa - bo,

Jo' - shib yo - nib yur - tim kuy - lay - man.

Gul - shan - lar - ni qu - chib to'y - may - man.

Jo' - shib yo - nib yur - tim kuy - lay - man.

Gul - shan - lar - ni qu - chib to'y - may - man.

Bu men - ga Va - tan, Bu - sen - ga Va - tan,

Bu biz - ga Va - tan, Jon O'z - be - kis - ton.

Bu men - ga Va - tan, Bu - sen - ga Va - tan,

Bu biz - ga Va - tan, Jon O'z - be - kis - ton.

1. Tog'larda kezar sado,
Bog'larda esar sabo.
Jo'shib, yonib yurtim kuylayman,
Gulshanlarni quchib to'yamayman.

Naqarot:

Bu - menga Vatan,
Bu - senga Vatan.
Bu - bizga Vatan,
Jon O'zbekiston!

2. Biz hayot gullarimiz,
Elni der dillarimiz,
Baxtiyormiz! erkin, hur zamon,
Nasib etdi bizga bu davron.

Naqarot:

Bu - menga Vatan,
Bu - senga Vatan.
Bu - bizga Vatan,
Jon O'zbekiston!

3. Uchqurdir parvozimiz,
Mag'rurdir ovoqimiz.
Bor bo'l, yasha, kamol top, diyor,
Oltin oshyon, guzal chamanzor.

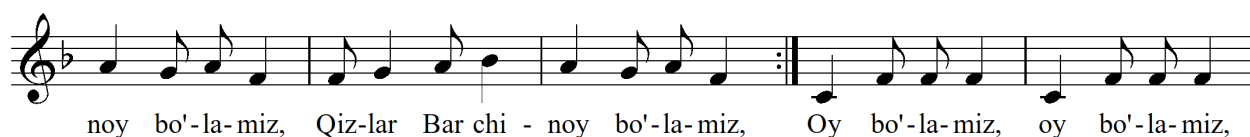
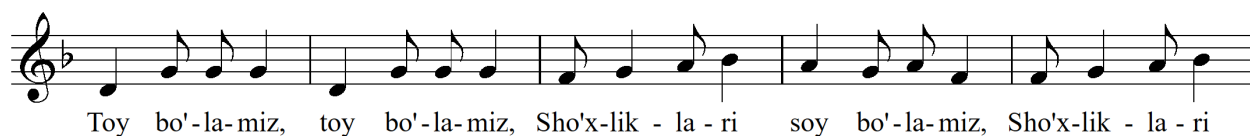
Naqarot:

Bu - menga Vatan,
Bu - senga Vatan.
Bu - bizga Vatan,
Jon O'zbekiston!

Oy bo'lamiz, toy bo'lamiz.

Safar Barnoyev she'ri,
Muhiddin Abdullayev
musiqasi

Allegro

Toy bo'-la-miz, toy bo'-la-miz, Ko'-rib qo'-ying boy bo'-la-miz, Ko'-rib qo'-ying
 boy bo'-la-miz, Oy bo'-la-miz, oy bo'-la-miz, Toy bo'-la-miz, toy bo'-la-miz,
Ad libetum
 Ko' - rib qo' - ying boy bo' - la - miz,

1. Oy bo‘lamiz, oy bo‘lamiz.

Toy bo‘lamiz, toy bo‘lamiz.

Sho‘xliklari soy bo‘lamiz.

Amir Temur bobomizdek,

Botir, xotamtoy bo‘lamiz.

2. Oy bo‘lamiz, oy bo‘lamiz.

Toy bo‘lamiz, toy bo‘lamiz.

So‘zi shirintoy bo‘lamiz.

Yigitchalar Alpomish-u,

Qizlar Barchinoy bo‘lamiz.

3. Oy bo‘lamiz, oy bo‘lamiz.

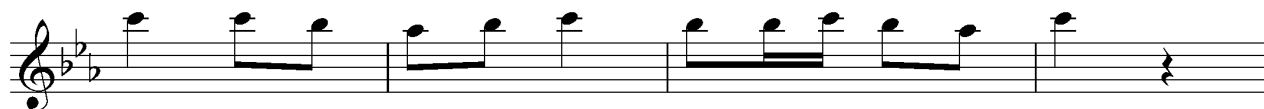
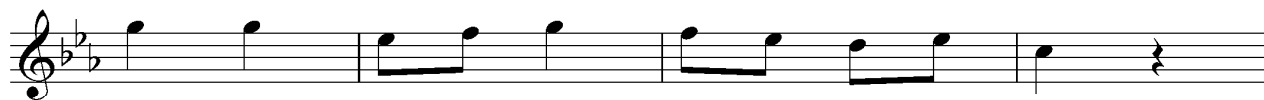
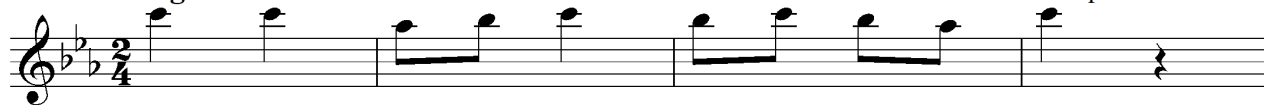
Toy bo‘lamiz, toy bo‘lamiz.

Ko‘rib qo‘ying, boy bo‘lamiz.

Qo'shiq aytaylik

Safo Ochil she'ri,
Muhiddin Abdullayev
musiqasi

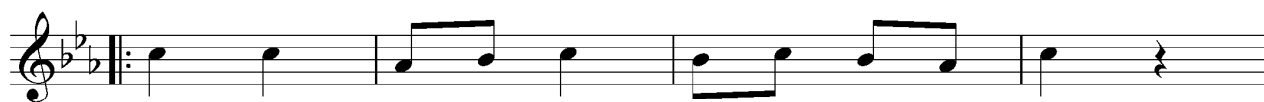
Allegro

Ke - ling, Jo' - ra - lar. Qo' - shiq ay - tay - lik.

Or - zu o'y - yi - miz, Qo' - shib ay - tay - lik.

O't - sin ka - ma - lak, Uch - sin ka - pa - lak.

An - di - jon pol - ka - si - ga O' - yin tu - shay - lik.

1.Keling, jo‘ralar,
Qo‘shiq aytaylik.
Orzu – o‘yimiz,
Qo‘shib aytaylik.

Otsin kamalak,
Uchsin kapalak.
Andijon polkaga,
O‘yin tushaylik.

2.Nafis maysalar,
Ko‘kka yuksalar.
Buloqlar kabi,
Toshib aytaylik.

Chamanda bir gul,
Yozmoqda ko‘ngil.
Uning kuyiga,
Raqsga tushaylik.

Izoh: *Qo‘shiqni birinchi ikki bandini o‘g‘il bolalar kuylaydi va “Andijon polka” O‘zbek xalq kuyiga raqsga tushishadi, keyingi bandlarni qiz bolalar kuylashadi va “Chamanda gul” O‘zbek xalq kuyiga raqsga tushushadi. Tushuncha bo‘lishi uchun video darsni ko‘ring.*
<https://youtu.be/00tQ1Co6-fY>

Bu juda soz, juda soz

Po'lat Mo'min she'ri,
Muhiddin Abdullayev musiqasi

Allegro

The musical score is written in 6/8 time with a key signature of one flat (Bb). It consists of seven staves of music. The first staff begins with a treble clef and a 6/8 time signature. The melody is simple and rhythmic. The second and third staves contain first and second endings, respectively. The lyrics are written below the notes. The score ends with a double bar line and a repeat sign.

Tur - li - tu - man bo - la - lar ko'p
ja - hon - da, ja - hon - da. Yi - g'il - sa - lar sig'-mas ming-ming
may-don - ga, may-don - ga. Bu ju - da soz, ju - da soz.
Bu ju - da soz, ju - da soz. Bu ju - da soz, ju - da soz.
ju - da soz ju - da soz.

1. Turli tuman bolalar ko'p,
Jahonda, jahonda.
Yig'ilsalar sig'mas ming-ming,
Maydonga, maydonga.

Naqarot:

Bu juda soz, juda soz.
Bu juda soz, juda soz.

2. Dunyo yuzi yana tinch-u,
Keng bo'lsa, keng bo'lsa.
Har bolaning baxti doim,
Teng bo'lsa, teng bo'lsa

3. Vatanin va Onajonin
Sevsalar, sevsalar.
Ular mehrin, g'amxurligin,
Sezsalar, sezsalar.

USTOZ VA MURABBIYLAR KUNI ERTALIGI UCHUN ASARLAR

O'rgatadi murabbiy

Umida Abduazimova she'ri,
Muhiddin Abdullayev musiqasi

Allegro

O - dob bi - lan yu - rish - ni Shi - rin so'z - li bo' - lish - ni
O' - qib i - lim o - lish - ni O'r - ga - ta - di mu - rab - biy
O'r - ga - ta - di mu - rab - biy O'r - ga - ta - di mu - rab - biy
O'r - ga - ta - di mu - rab - biy O'r - ga - ta - di mu - rab - biy

1.Odob bilan yurishni,
Shirin soʻzli boʻlishni,
Oʻqib ilim olishni,
Oʻrgatadi murabbiy.

Naqarot:
Oʻrgatadi murabbiy.
Oʻrgatadi murabbiy.

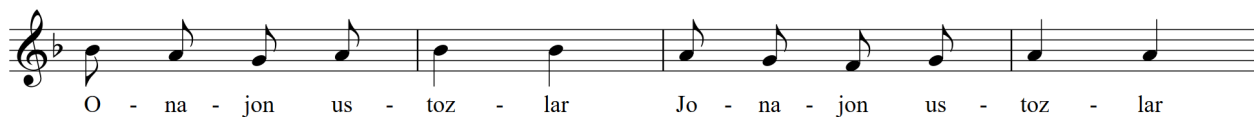
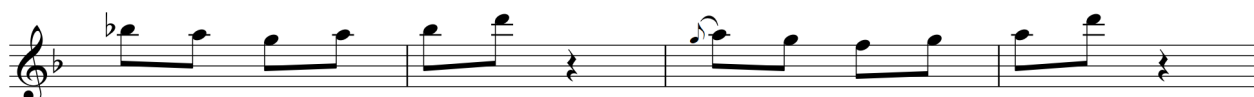
2.Koʻksimdadir oʻng qoʻlim,
Biyron sayraydi tilim,
Ona tilim, oʻz tilim,
Oʻrgatadi murabbiy.

Naqarot:
Oʻrgatadi murabbiy.
Oʻrgatadi murabbiy.

Siz aziz Ustozlar

Kavsar Turdiyeva she'ri,
Muhidin Abdullayev musiqasi

Allegro

1.Siz ustozsiz-Onasiz,
Sharafda yagonasiz,
Mehrda zo‘r daryosiz,
Qallda cheksiz dunyosiz.

Naqarot:

Onajon ustozlar,
Jonajon ustozlar,
Mehribon ustozlar,
Siz aziz ustozlar.

2.Ko‘zlaringiz mehrlil,
So‘zlaringiz sehrli.
Ulug‘ yo‘lga boshlaysiz,
Barkamollik tilaysiz.

Naqarot:

Onajon ustozlar,
Jonajon ustozlar,
Mehribon ustozlar,
Siz aziz ustozlar.

Aziz ustozlar

♩ **Mayin** To'lqin she'ri,
Sobir Boboyev musiqasi

Do - im a - ziz hur - ma - tin - giz, U - nut - may - miz meh - na - tin - giz.

Jo - na - jon - lar, meh - ri - bon - lar, a - ziz, us - toz - lar,

lar. Bo - shi - miz - ni si - la - din - giz, Biz - ga oq yo'l

ti - la - din - giz. Jo - na - jon - lar, meh - ri - bon - lar, a - ziz, a - ziz

us - toz - lar, a - ziz, us - toz - lar

Doim aziz hurmatingiz,
Unutmamiz mehnatingiz.

Naqarot:

Jonajonlar, mehribonlar,
Aziz ustozlar.

Boshimizni siladingiz,
Bizga oq yo‘l tiladingiz.

Naqarot:

Sizlar bizning baxtimizsiz,
Dillardagi ahdimizsiz.

Naqarot:

Sizga izzat, sizga hurmat,
Yosh qalblarda bo‘ling har vaqt.

Naqarot:

Shirin zabon Ustozim

Allegro

Gullola Elchiyeva she'ri,
Muhiddin Abdullayev musiqasi

The musical score is written in 4/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of six staves of music. The lyrics are written below the notes. The score includes repeat signs and a final double bar line with a repeat sign.

Qalb nu - ri - ni ta - rat - gan ta - rat-gan, Shod-lik - la - ri os - mo - nim, os - mo-nim.

Ha-yot yo'lim yo - rit - gan, yo - rit-gan, Shi-rin za-bon us - to - zim, us - to-zim.

Shod-lik - la - ri os - mo - nim, us - to-zim, Har-bir so' - zi dos - to - nim, us - to-zim.

Tog'-dek ba-land g'u - ru - rim, us - to-zim, Ko'ngil bo-g'im bo's - to - nim, us - to-zim.

1.Qalb nurini taratgan, taratgan,
Shodliklari osmonim, osmonim.
Hayot yo‘lim yoritgan, yoritgan,
Shirin zabon ustozim, ustozim.

Naqarot:

Shodliklari osmonim-ustozim,
Har bir so‘zi dostonim-ustozim,
Tog‘dek baland g‘ururim-ustozim,
Ko‘ngil bog‘im bo‘stonim-ustozim.

2.Butun olam o‘zingiz, o‘zingiz,
Kulib boqar ko‘zingiz, ko‘zingiz,
Quvonchlarga to‘lingiz, to‘lingiz,
Siz bahorim ustozim, ustozim.

3.Shirin so‘zim kuylarim, kuylarim.
Qo‘shiqlarim o‘ylarim, o‘ylarim,
Sizla baland bo‘ylarim, bo‘ylarim,
Ko‘z tumorim ustozim, ustozim.

TIL BAYRAMI ERTALIGI UCHUN ASARLAR

Ona tilim-jonu dilim

Allegretto Muxtor Xudoyqo'lov she'ri,
Muhiddin Abdullayev musiqasi

The musical score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 2/4. It consists of four staves. The first two staves are instrumental. The third and fourth staves contain lyrics. The lyrics are: "O - na ti - lim jo - nu - di - lim, Se - ning bi - lan bey - ron_ ti - lim." and "O - na ti - lim, O - na ti - lim, Sen - san me - ning jo - nu di - lim." The score includes repeat signs and a fermata at the end of the second line of lyrics.

O - na ti - lim jo - nu - di - lim, Se - ning bi - lan bey - ron_ ti - lim.

O - na ti - lim, O - na ti - lim, Sen - san me - ning jo - nu di - lim.

1. Ona tilim, jon-u dilim,
Sening bilan beyron tilim.

Naqarot:
Ona tilim – ona tilim,
Sensan mening jonu dilim.

2. Ona tilim, bobo tilim,
Sevar seni yurt-u elim.

Naqarot:
Ona tilim – ona tilim,
Sensan mening jonu dilim.

3. Ona tilim, koni ilm,
Senla olay chuqur bilim.

Sulton tilim

To'lqin she'ri,
M.Abdullayev
musiqasi

Andante

The musical score is written in a single system with 12 staves. It begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The tempo is marked 'Andante'. The melody is written on the upper staff of each pair, with lyrics underneath. The lyrics are in Uzbek and describe the importance of education. The score includes various musical notations such as eighth notes, quarter notes, and half notes, as well as repeat signs and fermatas. The lyrics are: 'O'z - bek ti - lim', 'o'z ti - lim in - ju be - qi - yos ti - lim', 'Me - ning u - chun ya - go - na ham - ma til - dan', 'soz ti - lim Me - ning u - chun dun - yo - da', 'ham - ma til - dan soz ti - lim Me - ning dur - do -', '- na ti - lim as - li ya - go - na ti - lim', 'O - na ti - lim jon ti - lim di - lim - da sul -', '-ton ti - lim', 'Bu - zib qil - mang', 'ta - laf - fuz o'r - ni - da a - ziz har so'z'.

O'z - bek ti - lim

o'z ti - lim in - ju be - qi - yos ti - lim

Me - ning u - chun ya - go - na ham - ma til - dan

soz ti - lim Me - ning u - chun dun - yo - da

ham - ma til - dan soz ti - lim Me - ning dur - do -

- na ti - lim as - li ya - go - na ti - lim

O - na ti - lim jon ti - lim di - lim - da sul -

-ton ti - lim

Bu - zib qil - mang

ta - laf - fuz o'r - ni - da a - ziz har so'z

Bo - bo - miz Mir A - li - sher bit - gan - lar ming
 mis - ra - sher Me - ning dur - do - na ti - lim
 as - li ya - go - na ti - lim O - na ti - lim
 jon ti - lim di - lim - da sul - ton ti - lim

1.O'zbek tilim-o'z tilim,
 Inju, beqiyos tilim.
 Mening uchun dunyoda,
 Hamma tildan soz tilim.

Naqarot:
 Mening durdona tilim,
 Asli yagona tilim.
 Ona tilim, jon tilim,
 Tilimda sulton tilim.

2.Buzib qilmang talaffuz,
 O'rnida aziz har so'z.
 Bobomiz mir Alisher,
 Bitganlar ming misra she'r.

Naqarot:
 Mening durdona tilim,
 Asli yagona tilim.
 Ona tilim, jon tilim,
 Tilimda sulton tilim.

O'zbek tilim-o'z tilim

Safo Ochil she'ri
Murodil Olimov musiqasi

Andante

Qon - ga kir - gan sut bi - lan, O'z - bek ti - lim

o'z ti - lim. Ar - doq - lay - man yurt bi - lan,

O'z - bek ti - lim o'z ti - lim. Kun - lar al - la

ting - la - dim, Tun - lar al - la ting - la - dim.

O'z - li - gim - ni ang - la - dim, O'z - bek ti - lim

o'z ti - lim.

1.Qonga kirgan sut bilan,
O‘zbek tilim, o‘z tilim.
Ardoqlayman yurt bilan.
O‘zbek tilim, o‘z tilim.

Kunlar alla tingladim,
Tunlar alla tingladim.
O‘zligimni angladim,
O‘zbek tilim, o‘z tilim.

2.Oyijonim birgina,
Ko‘zlarimga nurgina,
Oyijonim o‘rgatgan,
O‘zbek tilim, o‘z tilim.

Burro-burro so‘zlayman,
Kelajagim ko‘zlayman,
Istiqbolim, iqbolim,
O‘zbek tilim, o‘z tilim.

Ona tilim, a'lo tilim

Allegro

Saodat Po'lkanova she'ri,
Muhiddin Abdullayev musiqasi

O't - mi - shi boy ta - rix - ga boy Na - vo - iy - dan ol - gan chi - roy

Or - zu ha - vas bun - da ta - lay O - na ti - lim a' - lo ti - lim

Ti - lim ti - lim o - na ti - lim Til - lar ich - ra sa - ra ti - lim

Shi - rin sha - kar ma' - no ti - lim O - na ti - lim a' - lo ti - lim

Ti - lim ti - lim o - na ti - lim Til - lar ich - ra sa - ra ti - lim

Shi - rin sha - kar ma' - no ti - lim O - na ti - lim a' - lo ti - lim

1.O‘tmishi bor tarixga boy,
Navoiydan olgan chiroy.
Orzu-havas bunda talay,
Ona tilim a’lo tilim.

Naqarot:

Tilim, tilim, Ona tilim,
Tillar ichra sara tilim.
Shirin-shakar ma’no tilim,
Ona tilim a’lo tilim.

2.Maqomingdan dilimiz shod,
Yana qaytdi urfu-odat.
Yetib keldi baxt-saodat,
Ona tilim a’lo tilim.

Naqarot:

Tilim, tilim, Ona tilim,
Tillar ichra sara tilim.
Shirin-shakar ma’no tilim,
Ona tilim a’lo tilim.

3.Quvonchimsan so‘zim o‘ynoq,
Qayta keyding atlas kuylak.
Ozod yurtda o‘zing bayroq,
Ona tilim a’lo tilim.

Naqarot:

Tilim, tilim, Ona tilim,
Tillar ichra sara tilim.
Shirin-shakar ma’no tilim,
Ona tilim a’lo tilim.

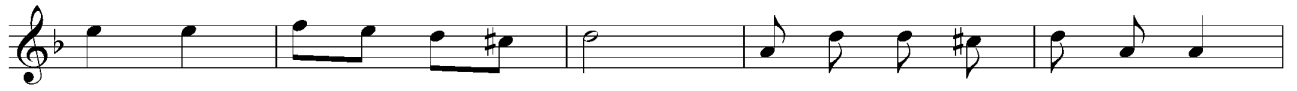
Mening o'zbek tilim, onajon tilim

Sharifa Salimova she'ri,
Muhiddin Abdullayev musiqasi

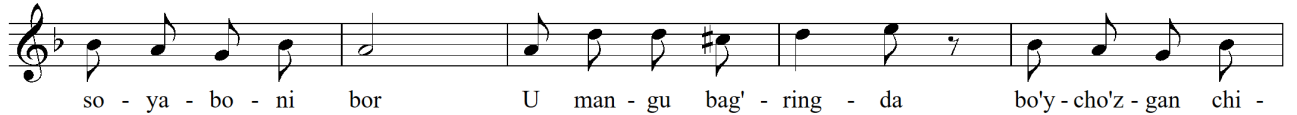
Allegro

The musical score is written in a single system with 12 staves. It begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The melody is primarily composed of eighth and quarter notes, with some rests. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables across notes. The piece concludes with a double bar line and a repeat sign.

O - na o - na - jo - nim al - la - si o' - zing
Ti - lim til - si - mi - yu yal - la - si o' - zing Ul - kan tog' ya -
shir - gan til - lo - si o' - zing Me - ning o'z - bek ti - lim
o - na - jon ti - lim Me - ning o'z - bek ti - lim o - na - jon ti -
lim Sen - siz men ni - ma - man sen - siz men kim - man
Sen - siz men bo'sh - liq - man sen - siz men chim - man Sen - siz men o -
yoq - lar os - ti - da - chim - man Me - ning o'z - bek ti - lim
o - na - jon ti - lim

Haz - ra - ti Na - vo - iy - dek

so - ya - bo - ni bor U man - gu bag' - ring - da bo'y - cho'z - gan chi -

nor Haz - rat Na - vo - iy - dek so - ya - bo - ni bor

U man - gu bag' - ring - da bo'y - cho'z - gan chi - nor Ming bul - bul ti -

li - da say - rab yot - gan tol Me - ning o'z - bek ti - lim

o - na - jon ti - lim Ming bul - bul ti - li - da say - rab yot - gan

tol Me-ning o'z-bek ti - lim o-na-jon ti - lim Sen-siz men ni - ma-man sen-siz men kim - man

Sen - siz men bo'sh - liq - man sen - siz men chim - man Sen - siz men o -

yoq - lar os - ti - da - chim - man Me - ning o'z - bek ti - lim

rit. .

o - na - jon ti - lim Me - ning o'z - bek ti - lim o - na - jon ti - lim

1. Onam, onajonim allasi o‘zing,
Tilim tilsimi-yu yallasi o‘zing.
O‘lkan tog‘ yashirgan tillasi o‘zing,
Mening o‘zbek tilim, Onajon tilim.
Mening o‘zbek tilim, Onajon tilim.

Naqarot:

Sensiz men nimaman?
Sensiz men kimman?
Sensiz men bo‘shliqman,
Sensiz men jimman,
Sensiz men oyoqlar, ostida chimman.
Mening o‘zbek tilim, Onajon tilim.

2. Shu kuygan dilimning yaralari ko‘p,
Cho‘lponu Fitratdek sarolari ko‘p,
Tilim deb qismati qarolari ko‘p,
Mening o‘zbek tilim, Onajon tilim.
Mening o‘zbek tilim, Onajon tilim.

Naqarot:

Naqarot:

Sensiz men nimaman?
Sensiz men kimman?
Sensiz men bo‘shliqman,
Sensiz men jimman,
Sensiz men oyoqlar, ostida chimman.
Mening o‘zbek tilim, Onajon tilim.

3. Hazrat Navoiydek soyaboni bor,
U mangu bag‘ringda bo‘y cho‘zgan chinor,
Ming bulbul tiliga sayrab yotgan tor,
Mening o‘zbek tilim, Onajon tilim.
Mening o‘zbek tilim, Onajon tilim.

Naqarot:

Sensiz men nimaman?
Sensiz men kimman?
Sensiz men bo‘shliqman,
Sensiz men jimman,
Sensiz men oyoqlar, ostida chimman.
Mening o‘zbek tilim, Onajon tilim.

OLTIN KUZ BAYRAMI ERTALIGI UCHUN ASARLAR

Kuz

M.Ikromova
she'ri va musiqasi

O'rtacha tez

G'ir - g'ir sha - mol ye - lib - di,
O'l - kam - ga - kuz ke - lib - di. Chak - chak yom - g'ir
yo - g'ib - di Me - va - lar g'arq pi - shib - di.

1.G'ir-g'ir shamol yelibdi,
O'lkamga kuz kelibdi.
Chak-chak yomg'ir yog'ibdi,
Mevalar g'arq pishibdi.

2.Bog'da olma pishibdi,
Yerga tap-tap tushibdi.
Savatchangni tezroq ol,
Mevalarni terib sol.

Oltin kuz

Vals sur'atida L.Tursunova
she'ri va musiqasi

mf

1. 2.

Ol - tin kuz ku - lib bo - qar, Ham - ma -
E - sib sal shab - bo - da - lar. O - chi -

miz - ga ho'p yo - qar. pax - ta - lar
lar oq

1. 2.

mf Naqarot:

Ol - tin ol - tin kuz kel - di, Re - ja -

la - ri yuz kel - di. Ol - tin ol - tin

kuz kel - di, Re - ja - la - ri yuz kel - di

1.Oltin kuz kulib boqar,
 Hammamizga ho‘p yoqar.
 Esib sal shabbodalar,
 Ochilar oq paxtalar.

Naqarot:
 Oltin-oltin kuz keldi,
 Rejalari yuz keldi.

2.Yomg‘ir yog‘ar dam-badam,
 Quyosh kular shunda ham,
 Deydilar oltin kuzim,
 Bunda pishadi uzim.

Naqarot:
 Oltin-oltin kuz keldi,
 Rejalari yuz keldi.

Olma

P.Mo‘min she‘ri,
 D.Omonullayeva musiqasi

Moderato con moto

Ol - ma - ni qa - rang, Ol - ma - ni qa - rang, yuz - la - ri ta - rang.
 Shox - da qal - ti - rar, Shox - da qal - ti - rar, ran - gi yal - ti - rar.
 Shox - da qal - ti - rar, Ran - gi yal - ti - rar.
 Shox - da qal - ti - rar, Ran - gi yal - ti - rar.

1.Olmani qarang,
 Olmani qarang,
 Yuzlari tarang.
 Shoxda qaltirar,
 Shoxda qaltirar,
 Rangi yaltirar.

Naqarot:
 Shoxda qaltirar,
 Rangi yaltirar.

2.Ketmas uzilib,
 Ketmas uzilib,
 Turar tizilib.
 Ketmas uzilib,
 Ketmas uzilib,
 Turar tizilib.

Naqarot:
 Kim olma esa,
 Kim olma esa,
 Kim olma esa,
 Mazza-yu mazza!

Mehrjon bayrami

M.Ikromova

she'ri va musiqasi

Shoshilmay

mp Sur - nay chal - dim nay - nay - nay

Bu - gun bay - ram hay - hay - hay

Me - hr jo - nim bay - ra - mi Xur - sand qi - lar ham - ma - ni ham - ma - ni.

1.Surnay chaldi nay-nay-nay,
Bugun bayram hay-hay-hay.

Naqarot:

Mehrjonim bayrami,
Xursand qilar hammani.

2.Hosilimiz ko‘p-ko‘p-ko‘p,
Mehnat qildik ho‘p-ho‘p-ho‘p.

Naqarot:

Mehrjonim bayrami,
Xursand qilar hammani.

3.Xirmon to‘la don-don-don,
Yoyib yeymiz non-non-non.

Sariq bargchalar

M.Ikromova she'ri,
M.Abdullayev musiqasi

Tempo vals

Sha-mol-da sil - ki - nish - di, Sa - riq barg - cha - lar, Sha-mol-da u - chib ket - di,

Sa - riq barg - cha - lar. Sha - mol - da ay - la - nish - di, Sa - riq barg - cha -

lar, Ay - la - nib yer - ga tush - di, Sa - riq barg - cha - lar.

1. Shamolda silkinishdi

Sariq bargchalar,
Shamolda uchib ketdi,
Sariq bargchalar.

2. Shamolda aylanishdi,

Sariq bargchalar.
Aylanib yerga tushdi,
Sariq bargchalar.

3. Bargchalarni biz tezda,

Terib olamiz,
Soʻng ularni savatga,
Bir-bir solamiz.

YANGI YIL BAYRAM ERTALIKLARI UCHUN ASARLAR

Shiqildoq bilan o'yin

D.Omonullayeva
she'ri va musiqasi

Quvnoq

Qo' - li - miz - da shi - qil - doq, Biz - lar cho - pa - miz tez - roq.
Bun - da ham - ma yay - ray - di, Qo'v - noq kuy ja - rang - lay - di.
Ar - cha - jon, ar - cha - jon, Yam - ya - shil - san har - qa - chon. o'y - nay - miz.
Quv - nay - miz, quv - nay - miz, At - ro - fing - da

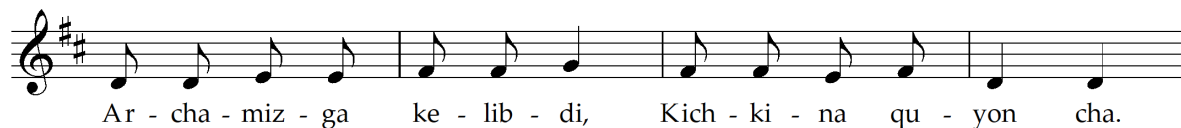
Qo'limizda shiqildoq,
Bizlar chopamiz tezroq.
Bunda hamma yayraydi,
Quvnoq kuy jaranglaydi.

Archajonim, archajon,
Yam-yashilsan harqachon.
Quvnamiz, quvnamiz,
Atrofingda o'ynaymiz.

Quyuncha bilan o'yin

Quvnoq

D.Omonullayeva
she'ri va musiqasi.

Archamizga kelibdi,
Kichkina bir quyuncha.
Hamma bolani ko'rib,
Sevindi quyuncha.
Sakrar, sakraydi.
Qo'l silkitib o'ynaydi.

Archa qo'shig'i

Shoshilmay

M. Ikromova
she'ri va qo'shig'i

1. Qorboboning sovg'asi,
Bezatilgan archasi.
Lay-lum lalalum,
Biz ashula aytamiz.

3. Ninalaringni sanchma,
Bizni sen xafa qilma.
Lay-lum lalalum,
Bizni sen xafa qilma.

2. Tovlanadi archamiz,
Biz ashula aytamiz.
Lay-lum lalalum,
Biz ashula aytamiz.

Qorbobojon

Allegro

M.Ikromova she'ri,
M.Abdullayev musiqasi

Qor-bo-bo-jon Qor-bo-bo,

Sa-lom sen-ga jon bo-bo. Qor-bo-bo-jon Qor-bo-bo, So-qo - li op - poq bo-bo.

1.Qorbobojon Qorbobo,
Salom senga jon bobo.
Qorbobojon Qorbobo,
Soqqoli oppoq bobo.

3.Qorbobojon Qorbobo,
Sovg'a bering jon bobo.
Qorbobojon Qorbobo,
Rahmat sizga jon bobo.

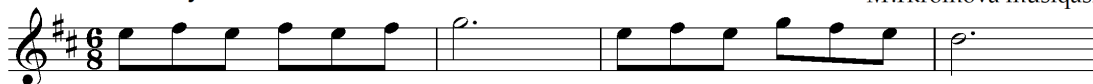
2.Qorbobojon Qorbobo,
Hassasi uzun bobo.
Qorbobojon Qorbobo,
Sovg'a qopi bor bobo.

8-MART BAYRAM ERTALIKLARI ERTALIGI UCHUN ASARLAR

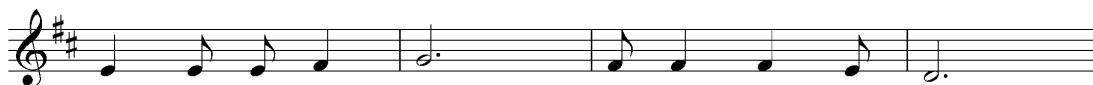
Aya-Ayajon

Shoshilmay

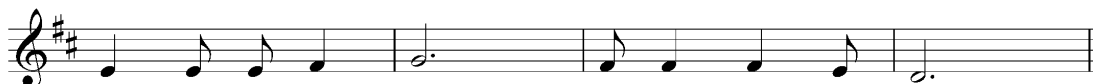
M.Asqarova she'ri
M.Ikromova musiqasi

A - ya, a - ya a - ya - jon. Qal-bin to' - la ha - ya - jon.

Siz - ga as - sa - lom, ya - na bir sa - lom.

Siz - ga as - sa - lom, ya - na bir sa - lom.

1.Aya-aya ayajon,
Qalbin to'la hayajon.
Sizga assalom,
Yana bir salom.

3.Baxtimizga ayajon,
Sog' bo'lingsiz har-qachon.
Sizga assalom,
Yana bir salom.

2.Siz tug'ilgan kun bugun,
Katta bayram biz uchun.
Sizga assalom,
Yana bir salom.

Onajonlar bayrami

N.Toshpo'latov she'ri,
I. Akbarov musiqasi

Jadal

Sak - ki - zin - chi mart ku - ni O - na - jon - lar bay - ra - mi
Yo'l - la - ri - ga po - yon - doz Das - ta gul - lar boy - la - mi.

Sakkizinchi mart kuni,
Onajonlar bayrami.
Yo'llariga poyonoz,
Dasta gullar boylami.

Onajonim

Mahmudjon Dadaboyev
she'ri va musiqasi

O'rtacha tez
f(p)
mf
f(p)
f(p)
O - na - jo - nim, meh - ri - bo - nim
men gul bo'l - sam siz bog' bo - nim. Ko'zim o - chib, siz - ni ko'r - dim
siz tu - fay - li in - son bo'l - dim. Du - o qi - ling tez - roq o' - say.
Tinch - lik u - chun hi - sa qo' - shay O - na - jo - nim, meh - ri - bo - nim,
1. men gul bo'l - sam, siz bog' - bo - nim. 2. rit. Siz bog' - bo - nim.

1. Onajonim,
Mehribonim.
Men gul bo'lsam,
Siz bog'bonim.

Ko'zim ochib,
Sizni ko'rdim.
Siz tufayli,
Inson bo'ldim.

2. Duo qiling,
Tezroq o'say.
Tinchlik uchun,
Hissa qo'shay.

Duoningizdan,
Bahra olib.
Vatanimga,
Xizmat qilay.

Naqarot:

Onajonim, mehribonim.
Men gul bo'lsam, siz bog'bonim.
Onajonim, mehribonim.
Jondan aziz jonajonim.

Onajonim, siz mening

Mahmudjon Dadaboyev
she'ri va musiqasi

Moderato

mf

O - na - jo - nim, siz me - ning, Nur - ja - ho nim siz me - ning.

f

Men u - chun jon - dan a - ziz, Qalb ma - do - rim, siz me - ning.

(p)

Siz me - ning, siz me - ning, Qalb ma - do - rim siz me - ning

1. Onajonim siz mening,
Nur jahonim siz mening.
Men uchun jondan aziz,
Qalb madorim siz mening.

Naqarot:

Siz mening, siz mening,
Qalb madorim siz mening.

2. Tunlari bedor bo'lib,
Alla aytdingiz turib.
Erkalatdingiz suyib,
Jismi-jonim siz mening.

Naqarot:

Siz mening, siz mening,
Jismi-jonim siz mening.

3. Sizni doim o'ylayman,
Yodimdan hech qo'ymayman,
Mehringizga to'ymayman,
Mehribonim siz mening.

Naqarot:

Siz mening, siz mening,
Mehribonim siz mening.

NAVRO‘Z BAYRAMI ERTALIKLARI UCHUN ASARLAR

Navro'z

Po'lat Mo'min she'ri

Dilorom Omonullayeva musiqasi

Moderato

Ba-hor fas - li bo'-lak-cha-da, Bu-gun Nav-ro'z
 har bog' cha-da. Yo-zib ya-shil das-tur- xon,- Kel-di go'-zal ba-hor-jon.

Bahor fasli bo‘lakchada,
 Bugun Navro‘z har bog‘chada.
 Yozib yashil dasturxon,
 Keldi go‘zal bahorjon.

Yomg'ir yog'aloq

Allegretto

O'zbek xalq qo'shig'i

Yom - g'ir yo - g'a - loq yam - ya - shil o't - loq.
 En - di e - kin - lar chi - qa - rar qu - loq.
f (p) Yash - na - sin da - la. *f* Da - la qo'y - ni - da
 O - chil - sin lo - la.
p
 sha - lo - la. Da - la qo'y ni - da mis - li sha - lo - la.

Yomg'ir-yog'aloq,
 Yam-yashil o'tloq.
 Endi ekinlar,
 Chiqarar quloq.

Yashnasin dala,
 Ochilsin lola.
 Dala qo'ynida,
 Misli shalola.

Navro'zim

Shukur Qurbonov she'ri
Dilorom Omonullayeva musiqasi

Yengil

Bog - lar da - raxt - lar - ni - ki, Tog' - lar lo - la - lar - ni - ki,
Kim ni - ma de - sa de - sin, Bay - ram bo - la - lar - ni - ki,
Nav - ro'z, nav - ro'z, nav - ro' - zim.
Sen me - ning ko' - rar ko' - zim Nav - ro'z, nav - ro'z nav - ro' - zim,
1. Sen me - ning ay - tar so' - zim. 2. Sen me - ning xud - di o' -
zim. Sen me - ning xud - di o' - zim.

Bog'lar daraxtlarniki,
Tog'lar lolalarniki.
Kim nima desa-desin,
Bayram bolalarniki!

Bog' bahorsiz qolmasin,
To'kmasin tog' lolasin.
O'zbekiston bag'rida,
Naro'zlar omon bo'lsin!

Naqarot:

Navro'z, Navro'z, Navro'zim,
Sen mening ko'rar ko'zim,
Navro'z, Navro'z, Navro'zim,
Sen mening aytar so'zim,
Sen mening xuddi o'zim.

Naqarot:

Navro'z, Navro'z, Navro'zim,
Sen mening ko'rar ko'zim,
Navro'z, Navro'z, Navro'zim,
Sen mening aytar so'zim,
Sen mening xuddi o'zim.

Bolaligim gulbahor

O'rtacha tez O'.Rashid she'ri,
J.Najjimiddinov musiqasi

Bog' - im - da gul - lar cha - man. Men gul - lar - ni qu - cha - man.

Zavq - la o - chib qu - lo - chim, Yay - rab qush - dek u - cha - man.

Ey lya, lya, lya, lya, lya, lya, lya, lya, lya, lya.

1. Bog'imda gullar chaman,
Men gullarni quchamnan.
Zavqla ochib qulochim,
Yayrab qushdek uchaman.

2. Bolaligim gulbahor,
Unda bahor husni bor.
Quyosh uni erkalab,
Kulib boqar har nahor.

3. Hur go'zallik o'rtog'im,
Ochib unga quchog'im.
O'tar doim xushchaqchaq,
Mening bolalik chog'im.

4. Bahor menga o'xshaydi,
U men bilan yashaydi.
Qani endi yil bo'yi,
U ketmasdan tursaydi.

XAYR BOG'CHAM ERTALIGI UCHUN ASARLAR

Rahmat opajon, rahmat bog'chajon

H.Qayumov she'ri,
G'.Qodirov musiqasi

Allegro

Quv - noq er - tak she' - rin - giz, Qay - noq biz - ga meh - rin giz.

Rah - mat o - pa - jon! Rah - mat bog' - cha - jon!

Rah - mat o - pa - jon! Rah - mat bog' - cha - jon!

Tamomlash uchun.

Rah - mat o - pa - jon!

1. Quvnoq ertak, she'ringiz,
Qaynoq bizga mehringiz.
Rahmat opajon,
Rahmat bog'chajon.

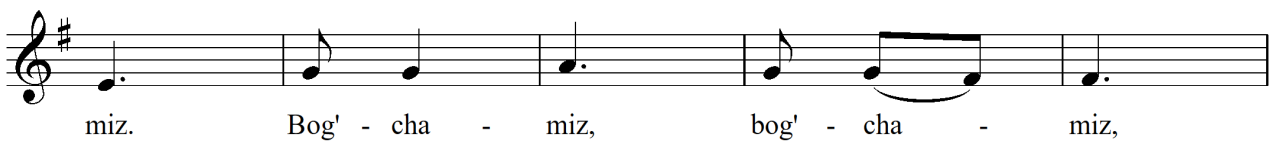
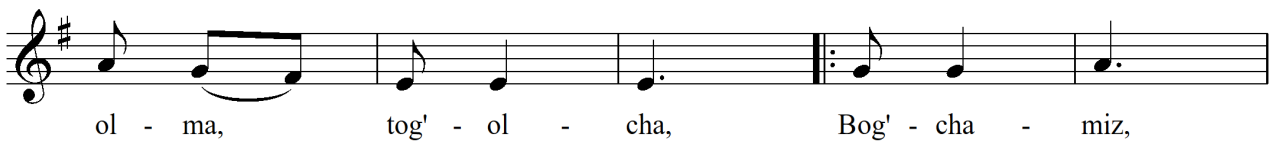
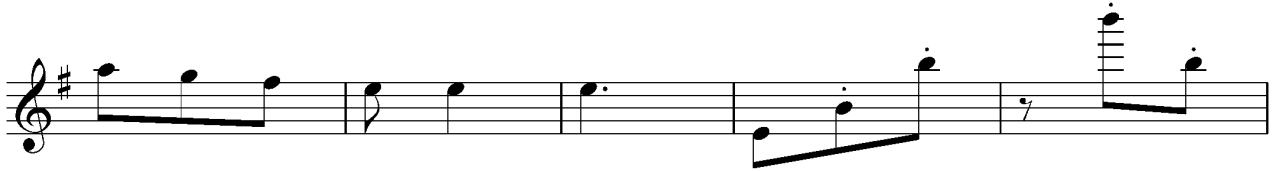
2. Onamizdek mehribon,
Uyimizdek qadr don.
Rahmat opajon,
Rahmat bog'chajon.

3. Erkalaysiz sevasiz,
Biz ham sizni sevamiz.
Rahmat opajon,
Rahmat bog'chajon.

Bog'chamiz

Allegro moderato

G'.Mahmud she'ri,
Sh.Yormatov musiqasi

1. Bizning bog' cha soz bog' cha,
Hur qo' ynida shod barcha.
Bog' da yashnab tursin deb,
Ekdik olma, tog' olcha.

Naqarot:

Bog' chamiz, bog' chamiz,
Bizning go' zal bog' chamiz.
Bog' chamiz, bog' chamiz,
Xayr endi bog' chamiz.

2. Bizga g'amxur, mehribon,
Tarbiyachi opamiz.
Qo'shiq aytib baralla,
Topishmoqlar topamiz.

Naqarot:

3. Koptok o'ynar Mavjuda,
Barno uchar arg'imchoq.
Shaxnozga yoqar juda,
Qung'ir sochli qo'g'irchoq.

Naqarot:

Yetti yoshlilar qo'shig'i

X.Muhammadaliyev she'ri,
F.Nazarov musiqasi

Shoshilmay

Yet - ti yosh - ga yet - dik biz

Biz - lar kat - ta bo - la - miz. Gul - day yay - rab

o's - dik biz En - di bi - lim o - la - miz.

biz mak - tab - ga bo - ra - miz, Ar - g'im - choq - lar

xayr en - di. A - lif - be o'r - ga - na - miz,

O' - yin - choq - lar xayr en - di. A - lif - be o'r -

ga - na - miz, O' - yin - choq - lar xayr en - di.

1.Yetti yoshga yetdik biz,
Bizlar katta bolamiz.
Gulday yayrab o‘sdik biz,
Endi bilim olamiz.

Naqarot:

Biz maktabga boramiz,
Arg‘imchoqlar xayr endi.
Alifbe o‘rganamiz,
O‘yinchoqlar xayr endi.

2.Xayr, bog‘cha opajon,
Rahmat sizga kattakon.
Har so‘zingiz jonajon,
Unutmamiz hech qachon.

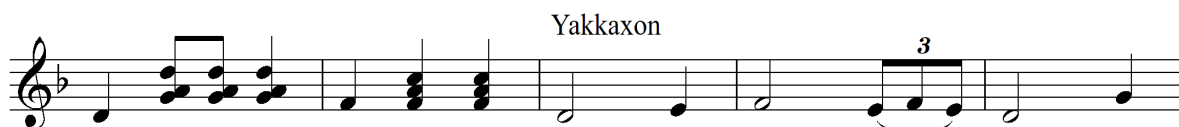
Naqarot:

Biz maktabga boramiz,
Arg‘imchoqlar xayr endi.
Alifbe o‘rganamiz,
O‘yinchoqlar xayr endi.

Bog'imiz

X.Qayumov she'ri,
S.Anvarov musiqasi

Vals tempida

Yakkaxon

Bog' - cha - miz - da bo - g'i -

Xor

miz bor, Bog' - cha - miz, bog' - cha - miz,

Yakkaxon

Bog' - cha - miz - ga gul e - ka - miz bar - cha -

Xor

Yakkaxon

miz. bar - cha - miz. Gul - sav - sar,

Xor

Yakkaxon

Xor

gul - sav - sar, chin - ni - gul, chin - ni -

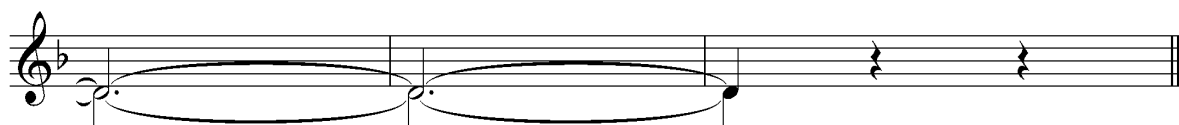

gul. Gul - ra' - no a - tir - gul,

Qaytarish uchun

Bog' - cha - miz - da mo'l. mo'l.

1. Bogʻchamizda bogʻimiz bor, - bogʻchamiz,
Bogʻchamizga gul ekamiz barchamiz.

Naqarot:

Gulsavsar, gulsavsar,
Chinnigul, chinnigul.
Gulraʼno, atirgul,
Bogʻchamizda moʻl.

2. Gullarimiz tovlanadi rang-barang,
Guldastamiz sizlar uchun bir qarang.

Naqarot:

Gulsavsar, gulsavsar,
Chinnigul, chinnigul.
Gulraʼno, atirgul,
Bogʻchamizda moʻl.

MAVZULAR YUZASIDAN

TEST SAVOLLARI

1. MTTning maqsad va vazifalari nimalardan iborat?

A) Bolaning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlanishiga oid Davlat talablari asosida hamda Davlat o'quv dasturiga muvofiq uning har tomonlama vabarkamol rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish.

B) Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'quv-tarbiyaviy faoliyatini tashkil qilish va amalga oshirish.

C) bolalarning ilk rivojlanishi masalalarida ota-onalar va jamiyatgategishli bilimlar berishni tashkil etish va amalga oshirish, bolalarning ilk rivojlanishi masalalarida oila va jamiyat bilan o'zaro hamkorlikni tashkil qilish va amalga oshirish.

D). Barcha javoblar to'g'ri.

2. "Ilk qadam" dasturining I-bobida nimalardan yoritilgan?

A) Ta'lim, tarbiya bola shaxsini jismonan rivojlanishi, nutq va tafakkurni o'stirish va ularni maktabga tayyorlash.

B) Umumiy qoidalar

C) Davlat talablari asosida ta'lim tarbiya berish, aqliy va jismonansog'lomlashtirish.

D). Ularni maktabga tayyorlash, aqliy qobiliyatlarini rivojlantirish, nutq madaniyatini oshirish.

3. Dasturda II-bobining 2.2 paragrafining javobini kursating

A) Qo'shimcha ta'lim xizmatlarini tashkil qilish

B) Alohida ehtiyojga ega bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan ta'lim faoliyati

C) MTTda ta'lim jarayonini tashkil qilish tamoyillari

D) Ota-onalar bilan hamkorlik

4. O'yin kompetensiyasi mazmuni qanday?

A). Muloqot vositalaridan turli vaziyatlarda foydalana bilish ko'nikmasi.

B). Bolaning o'yin jarayoni va uni tashkil qilishda tajriba, bilim va ko'nikmalardan ijodiy foydalanishi. O'quv-tarbiyaviy faoliyat uchun asos hisoblanadi.

C). Hayotiy vaziyatlarda kattalar va tengdoshlar bilan muloqotda axloq qoidalari va me'yorlariga rioya qilgan holda o'zini tutish mahorati.

D). Atrofdagi olamni ongli ravishda idrok qilish va olingan bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlardan o'quv va amaliy vazifalarni hal qilish uchun foydalanish.

5. O'quv-tarbiyaviy faoliyatning mazmuni nechanchi bobda yoritilgan?

A) III_bobda. B) II_bobda C) IV_bobda. D). V_bobda.

6. Dasturga qanday me'yoriy hujjatlar kiritilgan?

A). "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi, "O'zbekiston Respublikasida Davlatga qarashli bo'lmagan maktabgacha bolalar muassasasi to'g'risida"gi Nizomlar, "Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim tarbiyasiga qo'yiladigan Davlat talablari".

B). "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi", "Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim tarbiyasiga qo'yiladigan Davlat talablari", "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi Nizomlar.

C). O'zbekiston Respublikasida Davlatga qarashli bo'lmagan maktabgacha bolalar muassasasi to'g'risida"gi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi".

D). Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim tarbiyasiga qo'yiladigan Davlat talablari", "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi", "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi, "O'zbekiston Respublikasida Davlatga qarashli bo'lmagan maktabgacha bolalar muassasasi to'g'risida"gi Nizomlar".

7. **Tovushlar necha turga bo‘linadi?**
 A).2
 B).4
 C).3
 D).6
8. **Sol notasi qaysi chiziqda joylashgan?**
 A).Yordamchi chiziqda joylashgan
 B). 1-chiziq pastida.
 C).1- chiziqda.
 D).2- chiziqda.
9. **Yordamchi chiziqda joylashgan nota.**
 A).Do
 B).Re
 C).Mi
 D).Fa
10. **Birinchi notadan keyin xuddi shu notagacha bo‘lgan oraliqlar.** A). Oktava.
 B).Tovush C).Diapazon D).Registr
11. **“Musiqqa–bu ham san‘at, ham fan, ham til ham o‘yin” deb kimaytgan?**
 A).B.Asafev B).Farobiy C). Ibn Sino D).Xorazmiy
12. **“Musiqiy tarbiya bu-musiqachi emas, inson tarbiyasidir” debkim aytgan?**
 A).V.A.Suxomlinskiy.B).I.A.Karimov C).Farobiy D).A.Navoiy
13. **Musiqqa san‘atning bir turi bo‘lib, bu...**
 A).Insonni kechinmalari, hissiyotlari orqali birlashtiradi.
 B).Insonga madaniy hordiq bag‘ishlab, dam oldiradi.
 C).Musiqiy bilim beradi, estetik tarbiyani rivojlantiradi
 D).Ma‘naviy dunyoqarashini shakllantirib, ezgulikka yetaklaydi.
14. **Maktabgacha yoshdagi bolalarga va tarbiya berishning o‘zaro uzviy bog‘langan nechta metod bor?**
 A).2ta B).3ta
 C).4ta D).7ta
15. **Solist – kim?**
 A). yakkaxon sozanda
 B). yakkaxon xonanda
 C).boshqaruchi
 D).A va B
16. **Bolalarda musiqiy jarayon rivojlanishi qanday bosqichlardan iborat?**
 A).Hissiy munosabat, musiqani eshitish qobiliyati, ijrochilikning ilk shakllanishi.
 B).Musiqqa tinglashi, uni kuylashi, ijro usulini o‘rganishi.
 C).Qo‘shiq so‘zlarini o‘rganishi, nutq ravonligini ta‘minlashi.
 D).Musiqiy qobiliyatlarni aniqlashi, ,nutq va tafakkurini rivojlantirilishi.
17. **Bolalarning musiqaga oid egallashi shart bo‘lgan bilim, ko‘nikma va malakalari nimalardan iborat?**
 A).Kuylash va tinglash madaniyatiga ega bo‘lish
 B).Biror cholg‘u asbobida mukammal ijro uslubiga ega bo‘lish
 C).Fortepiano asbobida chalishni o‘rganish
 D).Kuy bastalashni o‘rganish
18. **Jamoa bo‘lib kuylash jarayonida o‘quvchida qanday ko‘nikmahosil bo‘ladi?**
 A).O‘z ovoz ijrosini boshqarish, jo‘r bo‘lib kuylash
 B).Ritmik va raqs harakatlarini bajarish
 C).Jo‘rnavozlik qilish
 D).Dirijyorlik qilish

19. Musiqa madaniyati darsida barcha faoliyatlar o‘zaro qanday bog‘lanadi?

- A).Mavzu asosida mantiqan bog‘lanadi
- B).Har bir faoliyat turi mustaqil tarzda
- C).O‘zaro bog‘liq yo‘q
- D).Ketma-ketlik tarzda

20. Jamoa bo‘lib kuylash faoliyati qay tarzda tashkil etiladi?

A).Asar tinglanadi, qo‘shiq mazmuni va muallifi haqida tushuncha beriladi, so‘ng o‘rganishga kirishiladi

B).Asar sinf jamoasi ijrosida kuylanadi, qo‘shiq mazmuni va muallifi haqida tushuncha beriladi

C).Qo‘shiq o‘rganiladi, so‘ng kuy tavsiflari anglab olinadi

D).Avval o‘qituvchi ijrosida tinglanadi, so‘ng raqs harakatlari orqali ijroetiladi

21. Ilk marotaba musiqa savodidan qanday bilim, ko‘nikma va malakaga ega bo‘lish ko‘zda tutilgan?

A).Yetti tovush nomi, ketma-ketligi, nota chizig‘ida joylashuvi

B).Major va minor tonalliklarida uchtovushlikni kuylash

C).Alterasiya belgilari (diyez, bemol, bekar)ni bilish

D).Asosiy uchtovushliklar va interval-larning aylanishini bilis

22. MTTda musiqiy mashg‘ulotlar qanday reja asosida tuziladi? A).Maxsus reja

B).Yillik reja

C).Taqvim reja

D).Haftalik reja.

23. MTTda musiqa mashg‘ulotlari haftasiga necha marta o‘tkaziladi?

A).2 marta B).3.marta C).6.marta D).4.marta

24. MTTda haftasiga necha marotaba ko‘ngil ochar o‘yinlar tashkilotiladi?

A).1 marta B).2 marta C).4 marta D).3 marta

24. Yangi asarni tinglash, qo‘shiq aytish, o‘yin va raqslarni qo‘shib, mashq qilish davomida foydalaniladi?

A). Tushuntirish B).Ko‘rsatma berish C).Izohlash

D).To‘g‘ri javob yo‘q

25. - izohlar ijro, raqs, mashq harakatlarini, qo‘shiq aytishning turli yo‘llarini ko‘rsatishda qisqa va aniq shaklda beriladi?

A). Tushuntirish B).Ko‘rsatma berish C).Izohlash D).To‘g‘ri javob yo‘q

26. ... - bolalar o‘yini raqs va mashqlarni bajarayotgan paytda beriladi?

A). Tushuntirish B).Ko‘rsatma berish C).Izohlash

D).To‘g‘ri javob yo‘q

27. Maktabgacha yoshdagi bolalarga tarbiya berishning o‘zaro uzviy bog‘langan nechta metodi bor?

A). 3

B).7

C).4

D).To‘g‘ri javob yo‘q

28. Nota chizig‘i nechta chiziqdan iborat?A).5 ta.

B).6 ta.

C).7 ta.

D).3ta

29. Musiqaning ulkan manbasi nima?

A).Qobiliyat B).Iroda C).Xotira D).Tafakkur

30. Musiqa mashg‘ulotining asosiy elementi.

A).Tinglash B).Ashula C).Raqs. D).Kuylash

31. Kuylash faoliyatini amalga oshirish chog'ida o'qituvchi tomonidan musiqiy asarning tonalligini o'zgartirishiga sabab nima?

A).O'quvchilarning ovoz imkoniyatlarini hisobga olgan holda B).O'qituvchining ijodkorligini belgilash uchun

C).O'qituvchining izlanuvchanligini namoyon qilish uchun

D).O'quvchilarning talablari asosida

32. Qo'shiq kuylashda nimalarga e'tiborni qaratish lozim?

A).To'g'ri nafas olish, to'g'ri talaffuz qilish, dinamik belgilarga rioya qilish

B).Alterasiya belgilarini bilish, kalit oldi belgilariga rioya qilish

C).Kuyni tavsiflab bera olish, asar muallifi haqida so'zlab berish

D).Staccato va legatoda kuylay olish

33. Ijro madaniyati deb nimani tushunamiz?

A). Qo'shiqlarning so'z ma'nolarini jarangdor va ifodali kuylash

B). Xalq va ustozona musiqani shakl va mazmuniga qarab ajratish

C). Jiddiy va engil musiqaning ifoda vositalarini ajratish

D). Ta'xis etilgan ko'rik-tanlovlarni farqini anglash

34. "Ritm harakatlar asosida yashamoq kerak"-jumlasini kim qatagishli?

A).E.Jak-Dolkros

B).Beruniy

C).Farobiy

D).To'g'ri javob yo'q

35. Qaysi qatorda xalq orasida ommalashgan raqs ko'rsatilgan?

A)."Lazgi"

B)."Chag'alloq "

C)."Yel pozalandi"

D)." Andijon polkasi"

36. Taniqli raqqosa M.Turg'unboeva qaysi ijodiy dastani tashkil qilgan?

A).Bahor

B).SHodlik

C) Qizlar.

D).Barcga javoblar to'g'ri

37. Harakat turlari nechtaga bo'linadi?A).3ta

B).4ta

C).7ta

D).2ta

38. Yurish, yugurish, sakrash qaysi harakatga kiradi?

A).Gimnastika B).Raqs C).AsosiyD).B va C

39. "O'zbek xalq cholg'ularida ijrochilik" nomli kitobi?

A).M.Burxonov B).S.VasilenkoC).M.AshrafiyD). A.Leviyev

40. Urub chalinadigan cholg'ular qaysilar iradi?

A). Dutor,nog'orachalar, doira

B). Dutor,nog'orachalar, nay

C). Doyra, nog'orachalar, kayrok

D). Dutor,kayrok, g'ijjak

41. "Yallama yorim" kuyi bastakori kim?

A). O'zbek xalq kuyi B). S.Vasilenko C).M.Ashrafiy D). A.Leviyev

42. Safoil qaysi cholg'ular guruhiga kiradi?

A).Urub chalinadigan cholg'ular

B).Puflab chalinadigan cholg'ular

C).Chertib chalinadigan cholg'ular

D).Kamonchali cholg'ular

43. **Uchburchak (Triugolnik) qaysi cholg'ular guruhiga kiradi?**

- A).Urrib chalinadigan cholg'ular
- B).Puflab chalinadigan cholg'ular
- C).Chertib chalinadigan cholg'ular
- D).Kamonchali cholg'ular

44. **MTTda musiqiy mashg'ulotlar qanday reja asosida tuziladi?**A).Maxsus reja
B).Yillik reja C).Taqvim reja D).Haftalik reja.

45. **MTTda musiqa mashg'ulotlari haftasiga necha marta o'tkaziladi?**

- A).2 marta B).3.marta C).6.marta D).4.marta

46. **MTTda haftasiga necha marotaba ko'ngil ochar o'yinlar tashkilotiladi?**

- A).1 marta B).2 marta C).4 marta D).3 marta

47. **MTT larda olib boriladigan tarbiyaviy ishlar qayerdan boshlanadi?**

- A).Bog'chadan. B).Uydan.
- C).Maktabdan D).mahalladan

48. **Musuqaviy tovushlar va ularning xususiyati.**A).Shovqinli, musiqali, tovushli

B).Tovushli, musiqali, shovqinli.

C).Musiqali va shovqinli.

D).musiqali

49. **... - musiqa mazmunining moddiy ifodasidir?**

- A). Shakl B).Ritm
- C).Hissa D).B va C

50. **"Hissiyotini o'stirish lozim, Aks holda, musiqa tarbiyaviy vazifani**

bajarmaydi".

A). N.A.Vetlugina

B).Rudakiy

C).Farobiy

D).B va C

51. **Musiqa darsi boshqa qanday fanlar bilan aloqador?**

A).Pedagogika, psixologiya, tasviriy san'at, adabiyot, fizika

B).Faqat matematika va geometriya bilan bog'liq

C).Barcha fanlar bilan bog'liq

D).Algebra, ximiya, astronomiya

52. **Musiqa ijodkorligi faoliyati bolalarda nimani o'stiradi?**

A.Musiqiy tafakkur, izlanish va ijodkorlik malakasini

B.Ritmik harakatlarni o'zlashtirishini o'stiradi

C.Asar badiyatini ifodalash malakasini

D.Musiqa shakllari va janrlari haqidagi tushunchasini o'stiradi

53.O'qituvchining darsga

ijodiy yondashuvini qanday izohlaysiz?

A).Musiqqa tarbiyasida yangi metod va vositalar izlash

B).Tushuntirish maqsadida aniq hodisalar va misollardan foydalanish C).Kasbiy mahoratini

oshirish

D).Yangi dars ishlanmalarini o'ylab topish

54. **Jamoa bo'lib kuylash faoliyati qay tarzda tashkil etiladi?**

A).Asar tinglanadi, qo'shiq mazmuni va muallifi haqida tushuncha beriladi, so'ng

o'rganishga kirishiladi

B).Asar sinf jamoasi ijrosida kuylanadi, qo'shiq mazmuni va muallifi haqida tushuncha

beriladi

C).Qo'shiq o'rganiladi, so'ng kuy tavsiflari anglab olinadi

D).Avval o'qituvchi ijrosida tinglanadi, so'ng raqs harakatlari orqali ijro etiladi

55. İlk marotaba musiqa savodidan qanday bilim, ko'nikma va malakaga ega bo'lish ko'zda tutilgan?

A).Yetti tovush nomi, ketma-ketligi, nota chizig'ida joylashuvi B).Major va minor tonalliklarida uchtovushlikni kuylash C).Alterasiya belgilari (diyez, bemol, bekar)ni bilish D).Asosiy uchtovushliklar va interval-larning aylanishini bilis **56.Registrllar necha turdan iborat?**

A).Pastki, o'rta, yuqori. B).Pastki, o'rta, ingichka C).Yo'g'on, orta, ingichka D). O'rta, ingichka

57. Nota chizig'i nechta chiziqdan iborat?

A).5 ta.

B).6 ta.

C).7 ta.

D).3ta

58. Musiqa ta'limidagi ko'rgazmalilik turlari:

A). Tabiiy ko'rgazmalar (tabiatdan olingan). Eshittirishga doir ko'rgazmalar (grammplastinkalar, magnit lentalar, kompyuterning eshittirish moslamalari).

B). Grafik ko'rgazmali qo'llanmalar (chizma, sxema, jadvallar). Tasviriy ko'rgazmalar (suratlar, fotosurat, videofilg'lar).

C). Barcha javoblar to'g'ri

D). Muayyan belgilarni ifodalaydigan ramziy ko'rgazmalar.

59. Differentsial guruh deganda qanday guruh tushuniladi.

A). Ovozi jarangli, yaxshi musiqiy qobiliyatga ega bo'lgan bolalarkiradi.

B). Ovozi, musiqiy qobiliyati o'rtacha bo'lgan, ya'ni musiqa rahbarining ovoziga ergashib, tayanib kuylaydigan bolalar kiradi.

C). Ovozi uncha yaxshi bo'lmagan, musiqiy qobiliyati bo'sh bo'lganbolalar kiradi.

D).Barcha javoblar to'g'ri

60. Musiqa mashg'ulotlari jarayonida musiqali o'yin metodiningasosan necha turi tavsiya etiladi.

A.) 2ta

B.)4ta

C.)3ta

D.)6ta

GLOSSARIY

Mashq –talab qilingan hatti–harakatlarni ko‘p marta qaytarish,ularni avtomatik bajarilish darajasiga etkazilishdan iborat amaliy tarbiya metodi;biron hatti–harakatning (aqliy yoki amaliy) yaxshi o‘zlashtirib olish maqsadida reja asosida tashkillashtirilgan qayta bajarilishi. U yoki bu ko‘nikmalarni egallash asosida mashq yotadi. Turlari: davriy mashqlar (muayan hatti–harakatlarning izchil ketma–ketlikda uzluksiz qaytarish); davriy bo‘lmagan mashqlar (takrorlanmaydigan hatti–harakatlar qatorini bajarish).

Musiqa – turli-tuman tovushlar bilan obraz yaratib beruvchi, g‘oyaviy emosional mazmunga ega bo‘lgan san‘atning turi.

Musiqa estetikasi-musiqa san‘atining mohiyati, badiiy shakllari va uslublarni o‘rganadigan fan.

Musiqa tarixi - musiqa san‘atining paydo bo‘lishidan hozirgi zamonqadar taraqqiyoti.

Musiqa asboblari– musiqani ijro etishga, balandligi bo‘yicha ritmik tashkil etilgan va muayan holatlarda mahkamlangan tovushlarni tiklashga mo‘ljallangan. Qadim zamonlardayoq paydo bo‘lgan (muguzlar , eng sodda naylar va bir tomonlama do‘mbiralar paleolit va neolit davrlaridan ma‘lum). Musiqa asboblari shartli ravishda xalq musiqa asboblari va professional musiqa asboblariga (ular odatda xalq asboblarini takomillashtirish yo‘li bilan yaratilgan bo‘ladi) bo‘linadi. Professional musiqa asboblari: odatda simfonik (opera) va estrada orkestrlari tarkibiga kirgan asboblar, shu jumladan organ, fortepiano kabi torli klavishali asboblar. Turli: puflab chalinadigan musiqa asboblari, torli musiqa asboblari, urib chalinadigan musiqa asboblari.

Musiqa zali- musiqa mashg‘ulotlarini o‘tqazish va bo‘sh vaqtni mazmunli tashkil etish uchun mo‘ljallangan katta xona. Musiqa zali tarkibida odatda fortepiano, musiqa markazi, magnitafon va audioyozuvlar, proigrovatelg‘ plastinkalari bilan, rasmlar va illyustrasiyalar, bolalar musiqa asboblari to‘plami, musiqali o‘yinchoqlar, teatr pardasi, teatr qo‘g‘irchoqlari, teatrga tegishli narsalar va kostyumlar bo‘ladi. Eshitishdagi kamchiligi bo‘lgan bolalar uchun mo‘ljallangan maxsus maktabgacha taolim muassasasidagi musiqa zali yuqoridagilardan tashqari yana tovushni kuchaytirib beruvchi apparatura uchun indukasiya ilgagi bilan taominlangan bo‘lishi kerak.

Musiqa zinapoyasi- musiqali tovush qatorlariga ega bo‘lgan sakkiz pillapoyali zinapoya, yog‘och yoki plastmassa asosdan va metall plastinalar mahkamlangan olinadigan zinachilardan iborat. Metall plastinalarga bolg‘acha bilan urilganda, ma‘lum balandlikdagi tovush xosil bo‘ladi. MTTda o‘tqaziladigan didaktik musiqa o‘yinlarida qo‘llanadi.

Musiqa mashg‘ulotlari- musiqiy nutq va musiqa tilining o‘ziga xos xususiyatlariga bag‘ishlangan mashg‘ulotlar turi. Mavzulari: “Qattiq-sekin”, “Baland-past”, “Musiqaning uchta janri”, “Musiqa nima haqda hikoya qiladi?” va h.q.

Musiqa rahbari- MTT jamoasi tarkibiga kiradigan pedagogik xodim, musiqa faoliyatining tashkil etishning turli shakllari va ko‘rinishlaridan foydalanib, tarbiyalanuvchilarning musiqaga bo‘lgan iqtidorlarini rivojlantirish, estetik ta‘bini shakllantirish ishlari bilan shug‘ullanadi. Musiqa rahbari bitta yoki bir nechta musiqa asboblarini chalishni bilishi, amalga oshiriladigan pedagogik faoliyat yo‘nalishlarini tarbiyalanuvchilarning individual va yosh xususiyatlarini, ularning ijodiy qobiliyatlarini hisobga olgan holda belgilashi lozim.

Musiqa ritmini sezish- musiqadan chuqur ta‘sir lanish va buning natijasida musiqaning ritmik ifodaligini his etish qobiliyati.

Musiqa tarbiyasi- estetik tarbiya sohalaridan biri; MTT va maktablarda amalga oshiriladi. Bolada ijodkorlik qobiliyatini shakllantirish maqsadida uning musiqa madaniyatini tarbiyalash va musiqaviy mayllarini rivojlantirishga qaratilgan maxsus tashkil etilgan pedagogik jarayon. Musiqa tarbiyasining vazifalari: bolaga musiqani sevish va tushunishni o‘rgatish, uning musiqani eshitish qobiliyatini va musiqaga havasini rivojlantirish , unga eng sodda ijrochilik ko‘nikmalarini singdirish(kuylash, hirgoyi qilish).

Musiqa terapiyasi- psixoterapevtik metodlardan biri , musiqaning o'ziga xos xususiyatlaridan davolash vositasi sifatida foydalanishga asoslangan Musiqashunoslarning musiq nazariyasi, musiq tarixi, musiq estetikasi, musiq tanqidi, musiq folg'klorshunosligi kabi sohalarining yutuqlariga tayanadi.

Musiqa tovushi-musiq birligi, u o'zining ma'lum balandligi, qattiqligi, davomiyligi va tembri bilan ajralib turadi.

Musiqa faoliyati-musiq vositasida rivojlatirish jarayonida musiq faoliyatining barcha turlarini qo'llash. Bolalar musiq faoliyati turlari: musiqani, uning harakati, o'ziga xos ohanglari, obrazlilik va betakror musiq san'tini "kuzatish", ya'niy idrok etish; musiqani tinglash, faol musiq amaliyoti (qo'shiq aytish, musiq asboblarini chalishdan foydalangan holda); musiqani yaratish, ya'niy musiqani tinglash va ijro etishdan bilan bog'liq bo'lgan bolalar ijodiyoti. MTTda musiq faoliyatini tashkil etish turlari: frontal musiq mashg'ulatlari (kompleks, mavzu bo'yicha, etakchi (dominant), an'anaviy); guruxiy individual musiq mashg'ulotlari (ijodiy, musiqani eshtish iqtidori va ovozni rivojlantirish, raqsharakatlari ni o'zlashtirish, bolalarga musiq asboblarini chalishni o'rgatish); musiq zalidan tashqarida tashkil etilgan musiq muhiti (mustaqil musiq faoliyati, musiq sadolari ostida uyg'onish, musiqali xordiq, ertalabki badantarbiya, fizkultura mashg'ulotlari); bayram vako'ngilxushliklar (mavsumiy, mavzuviy, folklor, o'yinga asoslangan).

Musiqa shakli- 1) musiq asarida muayan g'oyaviy- badiy mazmunni o'zida mujassamlashtirgan ifoda vositalari majmui. 2) Musiq asrining tuzilishi. Har bir asarda musiq shakli o'ziga xos, individual xarakteriga ega, biroq uning turli ko'lamdagi nisbatan turg'un mavjud- davr, oddiy va murakab ikki qisimli shakli, uch qisimli shakli, variatsiyalar shakli, rondo, sonata shakli va h.q.. Musiq shaklining mazmun va tuzilishi jihatidan eng kichik shakli bu ohangdir, bitta va undan ortiq ohanglar musiqaviy birikmani hosil qiladi, birikmalardan jumlar hosil bo'ladi, ikkita jumla ko'p hollarda darni (u odatda 8 yoki 12 taktdan iborat bo'ladi) tashkil qiladi. Davr shaklida odatda musiq asarining mavzusi bayon etiladi. Shunday qilib, musiq shaklining tarkibiy qisimlari o'zaro chambarchas bog'liq.

Musiqaga bo'lgan qobiliyatni rivojlantirish- bolaning tabiiy qobiliyatiga tayangan holda. Unda musiq madaniyatining asoslarini, ijodiy faollikni shakllantirish orqali qobiliyatini rivojlantirish jarayoni.

Musiqaga layoqatlilik- aynan musiq faoliyati bilan shug'ullanish uchun talab qilinadigan individual-psixologik xususiyatlar majmui. Musiqaga layoqatlilikning bosh belgisi - musiqani xis qilish, undan ta'sirlanish, musiqaga dilini ocha bilish, musiq ohangini nozik va chuquridrok etish.

Musiqani eshtish qobiliyati- musiq tovushlarning ayrim sifatlarini idrok etish va ular o'rtasidagi funksional aloqalarni sezish qobiliyati. Musiqani eshtish qobiliyati baland va past tovushlarni idrok etish, musiq ohangini to'g'ri eslab qolish va qaytarish kabi xususiyatlarda namoyon bo'ladi. Musiqaning eshtish qobiliyati musiqadagi qobiliyatning tarkibiy qismidir.

Mustahkamlash- esda qoldirilgan muayan materialni turli usullar bilan ongimizda yanada mustahkamlashga qaratilgan xotira jarayoni.

Dinamika - tovushlarning qattiq-sekin ijro qilinishi.

Ohangdoshlik- bir necha tovushlarning bir yo'lga solib kuylanishi.

Cholg'uchi- musiqachi, sozanda cholg'uasoblarda ijro etuvchi.

Tafakkur - kishi ongining bilish obyektlari hisoblanmish narsa va hodisalar o'rtasida murakkab, har tomonlama aloqalarning bo'lishini tahminlovchi umumlashgan va mavhumlashgan aks ettirish shaklidir.

Sensor (bilish) - hissiy jihatdan bilishdir.

O'spirinlik davri - yosh davri bo'lib, yigitlarda 17-21 yosh, qizlarda esa 16-20 yoshlarga to'g'ri keladi.

Adoptasiya - (optatio-xoxish, tanlov), kishi tomonidan professional taraqqiyotning bosqichi tanlanishi.

Idrok - predmet va hodisalarning sezgi organlariga bevosita tahsir etish jarayonidir.

Idrok konstantligi – olam biz tomonimizdan nisbatan doimiy, o‘zgarmas sifatida idrok etiladi.

Mustahkamlash- esda qoldirilgan muayan materialni turli usullar bilan ongimizda yanada mustahkamlashga qaratilgan xotira jarayoni.

Dinamika –tovushlarning qattiq-sekin ijro qilinishi.

Ohangdoshlik bir necha tovushlarning bir yo‘lga solib kuylanishi.

Cholg‘uchi-musiqachi.sozandacholg‘uasoblardaijro etuvchi.

Akkord(it. Accordo, fr. Accord - birdamlik)– turli balandlikdagi uch va undan ortiq tovushlarning qo‘shilib, yaxlit holda yangrashi. Akkord odatda tersiya intervali bo‘yicha taqsimlanadigan tovushlardan hosil bo‘ladi. To‘rt tovushli akkord – septakkord, besh tovushli akkord – nonakkord, olti tovushli akkord – undesimakkord deyiladi.

Ansambl (fr. Ensemble - birgalikda)- 1. Vokal yoki cholg‘u musiqa asarining bir necha ijrochi tomonidan ijro etilishi. 2. Bir to‘dasan‘atkorlarning bir butun badiiy jamoa holda chiqishi. 3. U qadar katta bo‘lmagan xonanda yoki sozandalar jamoasi uchun yaratilgan musiqa asari. Ijrochilar soniga qarab bu ansambllar turlicha ataladi. Ikki ijrochi – duet, uch ijrochi – trio yoki terset, to‘rt ijrochi – kvartet, besh ijrochi – kvintet, olti ijrochi – sekstet, etti ijrochi – septet, sakkiz ijrochi – oktet va h.k. Ba‘zan ansambl so‘zini orkestr yoki xor jamoasining kichraytirilgan turiga ham aytiladi.

Applikatura (nem. Applicatur - qo‘ymoq, bosmoq) – musiqa cholg‘u asoblarini ijro qilganda barmoqlarni to‘g‘ri qo‘yish va almashtirish tartibi. Bu tartibning notalarda kыrsatilishi ham applikator deyiladi. Applikatoraarab raqamlari bilan notalarning osti yoki ustiga qo‘yiladi.

Diapazon (yun. Diapason – barcha (torlar) orqali)– xonandaning ovozi, cholg‘u asbobining tovush uajmi. Musiqiy matodagi eng pastki vaeng yuqorigi tovush oralig‘i.

Diatonika(yun. Diatonikos – bir tondan ikkinchi tonga o‘tish) ladning asosiy bosqichlari izchilligidan vujudga keladigan musiqiy tovushlar tizimi. Tabiiy mador, minor va o‘rta asr lادلari uchun asos bo‘lganasosiy etti pog‘onadagi ton va yarim tonlar diatonikaga kiradi.

Dinamika (yun. Dinamikos - kuchli) – musiqiy tovushlarning qattiq- sekin ijro qilinishi. Dinamika tovushni turlicha ifodalash, ya‘ni bir yo‘la qattiq yoki sekin, asta-sekin kuchaytirish yoki sekinlashtirish, ayrim tovushlarni alohida ta‘kidlab eshittirish v.b. bildiradi. Dinamikaning asosiy turlari: forte - qattiq, kuchli; piano – sekin; crescendo – tovushni asta-sekin kuchaytirish; diminuendo – tovushni asta-sekin pasaytirish.

Interval (lot. Intervallum – oraliq, masofa) – ikki musiqiy tovush o‘rtasidagi oraliq. Bunda tovushlar bir vaqtda yangrasa garmonik interval, birin-ketin yangrasa – melodik interval deb ataladi. Asosiy intervallar – prima, sekunda, tersiya, kvarta, kvinta, seksta, septima, oktava.

Lad– turg‘un va noturg‘un musiqiy tovush pog‘onalarining o‘zaro bog‘liqligiga asoslangan tovushlar tizimi. Zamonaviy musiqada etti pog‘onali major va minor lادلari asosiy ladlar hisoblanadi.

Orkestr (yun. Orchestra - qadimgi yunon teatri sahnasi oldidagi maydoncha) - turli cholg‘u asoblarda chalib, ijrochilarning ushbu guruhi uchun yozilgan musiqa asarini birgalikda ijro etuvchi sozandalarning katta jamoasi. Cholg‘u asoblarining tarkibiga ko‘ra orkestrlarning turlari:simfonik – to‘liq tarkibdan iborat, torli – kamonli cholg‘ular, damli - yog‘och va mis damli cholg‘ular, shovqinli - urma-zarbli cholg‘ular, yoki estrada-simfonik – yuqorida sanab o‘tilgan cholularga elektr-cholgular, ya‘ni gitaralar, sintezatorlar kabilarning qo‘shilishi asnosida.

Partitura(it. partitura – bo‘lingan, taqsimlangan) – ansambl, xor, orkestr uchun yozilgan ko‘p ovoqli musiqiy asarning nota yozuvi. Unda barcha ovozlarning partiyalari jamlangan. Partiturada partiyalarning taqsimlanib kelishi yuqoridan quyi tomon turdosh cholg‘u asoblar bo‘yicha keladi. O‘z navbatida, bir turdagi cholg‘ularning eng yuqori registrga mansubi yuqorida, qolganlari registri bo‘yicha pastki satrlarda yoziladi.

Partiya (musiqada)– 1. Ansambl qatnashchilaridan birining nota yozuvi. 2. Sonata shaklining ekspozitsiyasida asosiy mavzular bosh partiya, yordamchi partiya, yakunlovchi partiya sifatida keladi.

Registr (lot. Registrum – ro‘yxat, yozib, qo‘yish) – musiqiy matoningo‘uqangini yuqori, o‘rta va

pastki qismlarga mansubligi bo'yicha ajratish.

Rekonstruksiya (lot. Re – “yangilanish” ma’nosini bildiruvchi so‘z yasovchi qo‘shimcha, va constructio - tuzilma) - qadimiy musiqiy cholg‘ularni qayta tiklash. Ushbu atama zamonaviy musiqiy cholg‘ushunoslikda xalq cholg‘u asboblarini tiklash va orkestrga mansub turlari (pikkolo, alt, bas va b.)ni yaratish ma’nosida qo‘llaniladi.

Soz– 1. Tovushlarning balandlik holati va munosabati. Cholg‘u asboblaridagi soz ularning tovushqatori tuzilishi va baland-pastligini aniqlaydi. Orkestr va ansambllar sozi shu jamoadagi cholg‘u asboblarning bir-biriga bo‘lgan balandlik munosabatlariga ko‘ra sozlanadi. 2. Torli cholg‘u asbob.

Tembr (fr. tembre - qo‘ng‘iroq, ajratish belgisi) – tovush tusi, har bir musiqiy cholg‘u yoki xonanda ovozining o‘ziga xos tovush xarakteri. Cholg‘u asbobining tuzilishi va shakliga ko‘ra uning tembri turlicha bo‘ladi. **Temperasiya** (lot. Temperatio – to‘g‘ri munosabatda, bir o‘lchamda)

– musiqiy pog‘onalar oralig‘idagi intervallar munosabatining tengligi. Oktava oralig‘ining teng 12 yarim tonga bo‘linishi bir tekis temperasiya bo‘ladi.

Tovushqator – cholg‘u asbobida chalinishi yoki kishi ovozida aytilishi mumkin bo‘lgan tovushqator. U yuqori ko‘tarilayotgan yoki quyitushayotgan qator tovushlar tizmasida tuziladi.

Transpozisiya (lot. Transponere – joyini o‘zgartmoq) – tovushlarni boshqa balandlikka ko‘chirish. Transpozisiya turli sharoitda qilinadi: yozilgan musiqa asari xonanda ovoziga noqulay bo‘lsa; bir cholg‘u asbobdan ikkinchisiga ko‘chirish zarurati bo‘lsa; yozilgan notalar o‘qish uchun noqulay bo‘lsa. Mazkur hollarda musiqa asarini bir tonallikdan ikkinchi tonallikka transpozisiya qilinadi; bunda uning xarakteri, ritmi vaboshqa unsurlari o‘zgarmaydi.

Transpozisiyalanuvchi cholg‘ular – kuy ijro etilganida nota yozuvida yozilganiga ko‘ra past yoki baland tovush bilan yangraydigan cholg‘ular. Masalan, qashqar rubobi, afg‘on rubobi yangrashiga nisbatan biroktava yuqori yoziladi. Nay pikkolo esa yangrashiga nisbatan bir oktava past yoziladi.

Unison (it. unisono – bir xil sado) – bir xil balandlikdagi ikki (yoki bir necha) tovushning bir vaqtda yangrashi.

Xromatizm (yun. Chroma -rang) – diatonik laddagi pog‘onalarning yarim tondan o‘zgarishi. Ular alterasiya belgilari – diyez yoki bemol bilan ko‘rsatiladi. Xromatik yarim ton bir pog‘onadagi ikki turli tovushdan tuziladi. Masalan, “do” va “do-diyez”.

Xromatik gamma – kuyning yarim tonlar bo‘yicha baland-pastga izchil harakati. To‘liq xromatik gamma 12 tovush (yarim ton)dan iborat. Gammadagi xromatik va diatonik yarim tonlarni tartibli almashinib kelishi lad tuzilishi (major va minor) va harakat yo‘nalishi (yuqorilanishi yoki pasayishi)ga bog‘liq. Xromatik gamma diatonik gammadagi butun ton pog‘onalarini ko‘tarish yoki pasaytirish yo‘li bilan to‘ldiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari. – Toshkent, 2008.
2. Agar bolam sog'lom bo'lsin desangiz. D.Sharipova va boshqalar (Ota-onalarga maktabgacha yoshdagi bolalarning gigiyenik tarbiyasi haqida) Metodik qo'llanma. –T., 2006.
3. G'aybullaeva M. Bir yoshdan uch yoshgacha bo'lgan bolalar tarbiyasi. –Toshkent, 2006.
4. Maktab ta'limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi asosidamalaka oshirish va qayta tayyorlash sifat va samaradorligini ta'minlashning ilmiy-pedagogik asoslari. (tezislar to'plami) 2006-yil 26-27-may. – Toshkent, 2006.
5. Ota-onalarga maktabgacha yoshdagi bolalarning gigiyenik tarbiyasi haqida. Tuzuvchi: D.J.Sharipova. – T.: Ilm Ziya, 2007.
6. Qoraboyeva D., Ibrohimova Z. va boshqalar. Uchinchi ming yillikning bolasi. Tayanch dasturi va o'quv qo'llanmasi uchun badiiy to'plam. (she'r, hikoya, qo'shiq, ertak va topishmoqlar)–Toshkent, 2006.
7. Raximova N. Kuyla, oftobim. – Toshkent, 2006.
8. Tayyorlov guruh tarbiyachilari uchun nutq o'stirish mashg'uloti ishlanmalari. (Metodik qo'llanma) Tuzuvchilar: F.R.Qodirova, M.Fayzullaeva, M. Rustamova. – T., 2010.
9. Fayzieva U. Maktabgacha yoshdagi eshitishida muammosi bo'lgan bolalar ta'limi. –T., 2006
10. G'aybullaeva M. Farzandlarimizni allalab, erkalab o'stiramiz.. –T., 2006
11. Nazarova F. Maktabgacha ta'lim muassasalarida psixologik xizmat va mehyoriy hujjatlar. T., 2007.
12. Bola shaxsini rivojlanishining dolzarb muammolari. II Xalqaro ilmiy-amaliy anjumanining tezis va maqolalar to'plami. –T., 2008.
13. Karimov M., Ikromova M. Raqs elementlari orqali bolalarni jismoniy rivojlantirish. Metodik qo'llanma. –T., 2008.
14. Mirdjalilova S.,To'laganova R., Ta'limda innovatsiya, Ta'lim jarayonida pedagogik texnologiyalar. Metodik tavsiyanoma. – T., 2008. 15..
15. Rustamova M., Djumanova D. Pedagog kadrlar salohiyatini oshirishda metodik birlashmalarning o'rni. Metodik tavsiyanoma. –T.,2008.
16. Maktabgacha ta'lim tizimiga doir huquqiy-mehyoriy hujjatlarto'plami. – T., 2009.
17. Djumanova D., Prusakova Yu.K. Quvnoq logoritmika. Metodik qo'llanma. – T., 2009.
18. Raxmonqulova Z., Qurbonova N. Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarini shakllantirish. Metodik qo'llanma. – T., 2009.
19. "O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini modernizatsiyalash – yuksak ma'naviyatli kelajak avlodni tarbiyalash negizidir" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. – Toshkent, 2009.
20. Jalolova G.Q. Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlash. Metodik tavsiya. – Toshkent, 2004.
21. Bolalarni maktabga tayyorlashda noan'anaviy o'yinlardan foydalanish. Metodik qo'llanma. – Toshkent, 2004.

Elektron ta'lim resurslar

1. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi: <http://www.mdo.uz>.
2. Ijtimoiy axborot ta'lim portali: <http://www.Ziyonet.uz>.
3. O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali-<http://www.gov.uz>
4. "Iste'dod" jamg'armasi sayti-<http://www.istedod.uz>
5. Maktablar, o'quvchi va o'qituvchilar sayti.- <http://www.MTTmarkaz.uz>

MUNDARIJA

Kirish	4
I BOB. MA'RUZA MASHG'ULOTLARIDA O'TILADIGAN MAVZULAR	
“Ilk qadam” maktabgacha ta'lim muassasasining davlat o'quv dasturining mazmun-mohiyati.....	5
Musiqa san'atining hayotdagi o'rni va roli. Maktabgacha ta'lim muassasalaridagi musiqa ta'lim-tarbiyasining maqsad va vazifalarining ahamiyati	10
Musiqa mashg'ulotini o'tkazish metodikasi, zamonaviy konsepsiyalari va me'yoriy-huquqiy hujjatlar.....	15
Tarbiyalanuvchilarning musiqiy qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan yillik (kunlik, oylik) mashg'ulot rejasini ishlab chiqishda qo'yiladigan talablar.....	20
Musiqa mashg'ulotlarida integrallashgan mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi. Integrallashtirilgan ta'lim-tarbiya jarayonida ta'lim maqsadi va vazifasi	24
Musiqa mashg'ulotlarini tashkil etish hamda hamkorlik faoliyatlarida yuzaga keladigan kasbiy muammolarni bartaraf etish strategiyalari.....	28
Musiqa mashg'ulotlarida tarbiyalanuvchilarning ijodkorlik qobiliyatini loyihalashtirish va ularning rivojlanishini diagnostik tahlil qilish.....	32
Musiqa mashg'ulotlarida qo'shiq o'rgatish metodikasi, yangi ashulani o'rgatishdagi asosiy jarayonlar (vokal, jamoa bo'lib ijro malakalarini o'stirish).....	35
Musiqa mashg'ulotlarida musiqa tinglashning ahamiyati.....	38
Musiqa mashg'ulotlarida bolalarga musiqalar xarakteriga xos harakatlar, o'zbek xalq raqs elementlari va ritmik harakatlar ustida ishlash.....	41
O'zbek xalq milliy cholg'u asboblari va bolalar cholg'u asboblari tasnifi.....	43
Maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqiy tarbiya mashg'ulotlari, bayram tadbirlarini rejalashtirish (tadbir senariysi).....	48
II-BOB. AMALIY MASHG'ULOTLAR	
Mustaqillik bayrami ertaliklari uchun tahminiy asarlar.....	55
Ustoz va murabbiylar kuni ertaligi uchun tahminiy asarlar.....	66
Til bayrami ertaligi uchun tahminiy asarlar.....	70
Oltin kuz bayrami ertaligi uchun tahminiy asarlar.....	80
Yangi yil bayram ertaliklari uchun tahminiy asarlar.....	85
8-mart bayram ertaliklari ertaligi uchun tahminiy asarlar.....	87
Navro'z bayrami ertaliklari uchun tahminiy asarlar.....	90
Xayr bog'cham ertaligi uchun tahminiy asarlar.....	93
Mavzular yuzasidan nazorat testlari.....	100
Glossariy.....	106
Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.....	110

CONTENTS

Introduction	4
I CHAPTER. AT LECTURE CLASSES WISHED _ SUBJECTS	
"First step " before school education of the institution state study of the program content	5
The place and role of music art in life. Preschool education in institutions music the goal of education and tasks importance	10
Music training transfer methodology , modern concepts and regulatory and legal documents	15
Students musical ability shaping and to develop directed yearly (daily, monthly) training plan work on the way out to be placed requirements.....	20
Music in training integrated training organize reach methodology Integrated education in the process education purpose and task	24
Organization of music lessons and cooperation in their activities surface coming professional problems eliminate achievement strategies.....	28
Creativity of students in music classes ability design and their development diagnostic analysis to do	32
Methodology of teaching songs in music classes, the main processes of teaching a new song (vocal , team being execution qualifications growing).....	35
Music in training music listen importance	38
Music in training to the children movements characteristic of music, elements of Uzbek folk dance and rhythmic actions on work.....	41
Uzbek people national musical instruments and children musical instruments classification.....	43
Musical education in preschool educational institutions training, planning holiday events (event scenario).....	48
CHAPTER II. PRACTICAL EXERCISES	
Estimated works for the morning of the Independence Day.....	55
Teacher and coaches day estimated works for early.....	66
Estimated works for the early days of the language festival	70
Predictions for the Golden Autumn Festival	80
Predictions for New Year's mornings.....	85
March 8 is a holiday Estimated works for early morning	87
Nowruz holiday mornings estimated works for.....	90
Bye Bye my kindergarten Estimated works for early.....	93
Topics control tests on	100
Glossary	106
Used books list	110

СОДЕРЖАНИЕ

Введение	4
ГЛАВА I. НА ЛЕКЦИОННЫХ ЗАНЯТИЯХ ЖЕЛАЮ ПРЕДМЕТЫ	
"Первый шаг " до школы образование учреждения состояние изучать программы содержание	5
Место и роль музыкального искусства в жизни. Дошкольное образование в учреждениях музыка цель образования и задачи важность.....	10
Музыка обучение передача методология, современный концепции и нормативно-правовая документы	15
Студенты мюзикл способность формирование и развивать направленный ежегодно (ежедневно, ежемесячно) план тренировок работа На выходе быть размещенным требования	20
Музыка на тренировке интегрированный обучение организовать достигать методология. Интегрированный образование в процессе образование цель и задание	24
Организация уроков музыки и сотрудничество в своей деятельности поверхность приходящий профессиональный проблемы устранять стратегии достижения.....	28
Творчество учащихся на музыкальных занятиях способность дизайн и их разработка диагностический анализ сделать	32
Методика преподавания песни на музыкальных занятиях, основные процессы обучения новой песне (вокальной, командной) существование исполнение квалификация растет).....	35
Музыка на тренировке музыка слушать важность	38
Музыка на тренировке детям характерные для музыки движения, элементы узбекского народного танца и ритмичный действия на работа.....	41
Классификация узбекский народный национальные музыкальные инструменты и детский музыкальные инструменты.....	43
Музыкальное образование в дошкольных образовательных учреждениях обучение, планирование праздничных мероприятий (мероприятие сценарий)	48
ГЛАВА II. ПРАКТИЧЕСКИЕ УПРАЖНЕНИЯ	
Ориентировочные работы к утру Дня Независимости.....	55
Владелец и тренеры день сметные работы для раннего.....	66
Ориентировочные работы на первые дни языкового фестиваля	70
Прогнозы на фестиваль «Золотая осень»	80
Предсказания на новогоднее утро.....	85
8 марта – праздник Ориентировочная стоимость работ на раннее утро	87
Навруз праздничный день утро смета работ на.....	90
Пока-пока мой детский сад Ориентировочные работы на ранние	93
Темы контрольные испытания на	100
Глоссарий	106
Использовал книги список	110

O'QUV QO'LLANMA

MUHIDDIN ABDULLAYEV

MAKTABGACHA TA'LIMDA MUSIQA O'QITISH METODIKASI

*60111300-Musiqa ta'limi yo'nalishi talabalari uchun
o'quv qo'llanma*

Muharrir: Y.Ziyodov.
Texnik muharrir: L.Bekmurodov.
Musahhah: N.Haydarova.
Sahifalovchi: K. Temirova.

Nashriyot litsenziyasi № 5858-775f-17d6-89d3-a021-1994-5946. 22.07.2020. Terishga 01.03.2024- yilda berildi. Bosishga 25.03.2024-yilda ruxsat etildi. Bichimi 60x841/8. Shartli bosma tabog'i-11,51. Ofset usulida chop etildi. Times New Roman garniturasini. Ofset qog'ozi. Nashr bosma tabog'i-11,12. 2024-shartnoma. 19-buyurtma. 25 nusxada.
114 bet. Erkin narxda.

"Nasaf nashriyot - matbaa ijodiy uyi" MCHJ, 180118.
Qarshi shahri, Mustaqillik shohko'chasi, 22-uy.

"Nasaf nashriyot - matbaa ijodiy uyi", MCHJda chop etildi.
180118. Qarshi shahri, "O'zbekiston ovozi" ko'chasi, 33-uy.

Abdullayev Muhiddin Yusupovich 1966-yil Qashqadaryo viloyati Kitob tumanida tug'ilgan. 1989-yil Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Institutini Musiqa pedagogika fakulteti "Ashula va musiqa" mutaxassisligi bo'yicha tugatgan. 1989-yilda Qashqadaryo viloyati Kitob tumanidagi 4-umumiy o'rta ta'lim maktabida boshlang'ich va yuqori sinf o'quvchilariga "Musiqa madaniyati" fanidan saboq berishni boshlagan.

1989-yilda 2001-yilga qadar o'tgan 32 yil davr ichida tumandagi bir qancha bog'cha, maktab, o'quvchilar ijodiyoti markazi hamda mehribonlik uyida uzluksiz ishlab kelgan. Bugunga qadar MTTlarida ertaliklar uchun bir qancha musiqali o'quv-dastur (senariy) lar chop etgan va 100 ga yaqin MTT va o'rta maktab o'quvchilari uchun o'zi bastalagan qo'shiqlar muallifi.

2013-yil "Xalq ta'limi a'lochisi" ko'krak nishoni bilan taqdirlangan.

Muhiddin Abdullayev hozirgi kunda Shahrisabz davlat pedagogika institutining San'atshunoslik kafedrasida faoliyat olib bormoqda.

9 789910 927966

